

dolent. Item tales pertinaciter facent
 ubi esset loquendum et insolenter loqui
 tur ubi esset tacendum. Item alij pu
 tant se esse vas fictile terreum et timent
 tangi ne rumpantur atq; frangantur.
 Item quidam putant se pugno mun
 dum claudere et omnia in manibus co
 tinere. et ideo manus ad cibum non ex
 tendunt. timent q; si manus extende
 rent partes mundi defluerent et periret.
 Item quidam putant angelum tenere mu
 dum et pro tedio velle mundum dimitte
 re cadere. et ideo manus erigunt et hu
 meros volentes mundum corrudentem
 sustinere et multum recalcitrant quando
 man^{us} et humeros a medicis supprime
 re compelluntur. Item aliquibus videtur
 q; caput non habeant. vel si putent se ha
 bere illud. putant caput esse plumbeum
 vel asinum seu aliter monstruosum. Itē
 alij audientes gallos cantare brachia eri
 gunt et sese percutiunt et cantantes se esse
 gallos credunt. et tandem nimis cla
 mantes rauci in clamando vel muti fiunt.
 Item alij in suspitionem pessimam irte
 uocabili ter incidunt propter quod ami
 cos odiunt vituperant et confundunt.
 Imo quoadq; percutiunt et occidunt has
 et multas alias mirabiles incurunt me
 lancolie passiones. prout refert Hali
 eius et alexander. et multi alij auctores.
 quas quidem longum esset per singula enar
 rare. et hoc quotidie ad oculum experimur
 sicut nuper accidit quaedam nobiles ad
 tantam desipientiam melancholie vicio
 venisse q; modis omnibus inuulgum
 se putabat. Un alias q; sub ledi ubi
 catti insidiatur muribus quiescere non
 valebat. fore tali pena peccatis suis eri
 getur percutus fuit Nabuchodonosor
 qui prout dicitur in historijs bestiam
 triformem scilicet leonem. aquilam et bo
 nem septem annorum spacio se putabat.
 Nec autem de melancholia et de alijs hu
 moribus naturalibus quantum ad hoc per
 tinet opusculum dixisse nunc sufficiant.

Explicat liber quartus.

Incipit quintus

liber de dispositione membrorum.

Ducto de
 proprietatibus hu
 morum. restat aliqua
 dicere de dispositioe
 membrorum que ex p
 dictis humoribus
 componuntur. Et primo de proprietatibus
 eorum in genere. deinde de singulis in
 specie dicendum est aliquid.

Capitulum I. De mem brorum proprietatibus in generali.

Nam ut dicit Auicenna. Mem
 bra sunt corpora ex prima humo
 rum in commixtione precreata. Vel
 ut dicitur sup. 10. Membrum est fir
 ma pars et solida animalis ex similibus
 vel dissimilibus composita ad aliquod spe
 ciale officium deputata per hoc q; dicitur fir
 ma pars differt membrum a parte que non est fir
 ma et est spiritus. per hoc autem q; dicitur
 ex similibus vel dissimilibus compositum insi
 nuatur membrorum duplex diuersitas sim
 plicium siue consimilium et compositorum
 siue officialium nam consimilia membra
 dicuntur et simplicia. quorum partes
 eiusdem nature sunt cum toto. ut quibus
 pars sanguinis est sanguis. et sic de alijs
 et huiusmodi membra. scilicet similia
 organicis et officialibus membris na
 turaliter sunt priora ut puta ea compo
 nentia. sic principium compositionis est compo
 sito prius. organica siue officialia membra di
 cuntur ex consimilibus generata et statuta que ad
 completionem sensus et motus sunt anime in
 strumta. ut manus pes oculus. et similia. fu
 it enim necessarium que in qualitate et quantitate
 diuersa essent ut actio anime completeret
 Natura enim fecit corporis instrumenta
 virtuti anime congruentia. virtutes enim
 anime sunt diuersae. et ideo membrorum diuer
 sitates sunt necessarie. ut patet in membris
 in quibus sunt multi digitus in quantitate et
 in qualitate diuersi ut per eos possint ma
 gna sic minima retineri. Cum igitur sit tri
 plex anime actio. scilicet animalis naturalis

Liber Quintus

et spūalis sic sunt membra istis opera-
tionibus anime necessaria. vnde mem-
bra animale virtutē sequentia dicitur
animata q̄ fuerūt necessaria ad sen-
sum formandū et motum voluntarium
in omnib⁹ animalibus. sicut cerebrum
neru oculi et alia instrumenta sensui
Membra x̄o virtuti vitali obedientia
dicuntur spēaliter vitalia q̄ facta sunt
propter anhelitus et vitalis spiritus at-
tractionē et caloris mitigationem et vi-
te conseruationē vt cor/pulmo. et huius
modi. membra autē virtuti naturali de-
seruentia dicuntur naturalia et nutriti-
ua/ quorum quedā sunt nutritiua. q̄ scz
sibum in membrorum substantiam trans-
mutant. sicut stomach⁹ epas et huiusmo-
di. Quedam vero sunt generatiua ad
conseruationē spēi vt scilz specificarent
generalia et indiuiduantē specificata.
Lū enim omnia indiuidua consumman-
tur. necesse est vt per vim generatiua
ne peritus pereat reparētur. et sic inesse
specifico saluentur. Habent autē hec mē-
bra sibi alia deseruentia et adiuuātia
mutuo enī membra sibi inuicēz submi-
nistant. Pec autem membrorum subser-
uentiū valitas est multiplex. scilicet
preparatoria. purgatoria. defensoria. et
deportatoria. Prima itaqz sunt prepara-
toria sicut organa sensui deseruiūt cere-
bro cordi. pulmōi. epati. stomacho/ et
cetera instrumēta cibabilia. Secunda
sunt deportatoria/ sicut sunt nerui q̄ su-
scipiunt spiritum animale a cerebro
et deserunt ad singula membra. ad mo-
tum et sensum faciendū. Similiter et ar-
terie deseruiūt cordi/ et vne epati. nam
spiritū suscipiūt arterie a corde et dese-
runt ad pulsus faciendū. et vne sangui-
nem ab epate ad corpus nutriendū.
Tertia sunt purgatoria. scilicet ea que
expellunt supflua et nociua. sicut forami-
na narium in capite et meatus per que
cor emittit supflua fumositate pulmo-
ni vt emittatur. Similiter cista fellis
et splen purgant epas a supfluitatibus
colericis et melancolicis. sic renes mun-
dificāt ab aquosis. Quarta sunt defen-
soria/ sicut duo panniculi cum craneo

defendunt cerebz a nocturno et lesioe
et dicitur a phisicis dura mater et pia
mater. Similiter ossa pectoris defendūt
cor et lacerti et testudines costarū defen-
dunt epas. Inter membra x̄o spūalia
cor est principalissimū. quia totius
vite animalis est principū et caloris na-
turalis fundamentū. Cuius adiuuati-
ua sunt pulmo/ panniculi/ lacerti et ar-
terie/ quorum motu aer ad cordis re-
frigerationem attrahitur/ et fumosus
calor superfluus ab ipso remouetur. cu-
ius defensiva interioris sunt sui pannicu-
li dyaphragma. et huiusmodi. Membrorum
naturalium et nutritiuorum principale ē epas
in quo sanguis digeritur vnde corpus
nutritur cui⁹ ministerio vicina sibi mē-
bra deputantur. Et predictis patet qd q̄
dam sunt membra principalia. qz aliorū
membrorum inferiorum sunt principia et
radicalia fundamenta. Quedam vero sūt
officialia que influentiā virtutis reci-
piunt a predictis et ad conseruationē ani-
malis sibi inuicē administrant. Quedā
vero sunt similia que a constantino vocā-
tur omogenia. id est simplicia. et hoc ab-
omō quod est vnū et meros qd est pars
quia vnius generis sunt cum partibus
suis quo ad naturā. qz quelibet pars vi-
sibilis carnis est caro/ et qlibet pingue-
dinis est pinguedo. et sic de alijs. Recol-
lige igitur ex predictis qd membra nature
artificio ordinata sunt corporis animati
perfectiua. Sunt etiā influentie et vtuo-
tis ab anima receptiua. Item quada-
mirabili portione armoniaca pariter
sunt conuicta. Nam minora maioribus
et maiora minoribus neruis et alijs liga-
mentis piter coaptat. Itē sibi inuicē sūt
administrātia. et suarū vtutū et operationum
paritē comunicatiua. Nam superiora inferiori-
bus administrāt influentiā et gubernatiōz
inferiora superioribus supportationē. De-
dia vero vtriusqz impendūt copulā et coopa-
tionē. Oculi enī inferiora membra diri-
gunt et rectificānt. Pedes vero et cura
pondus aliorum sustentant et suppor-
tant. sed manus et brachia vtriusqz ad-
iuuāt et defensānt. Item membra q̄d diu-
reguntur ab anima sana permanent ad

completionem sue actionis & perfectio-
nem corporis sunt utilia. sed priuata a re-
gime spirituum residuo corpori sunt no-
cua. Item membra pure & imperturba-
te complexionis ad obediendum actioni
spiritus sunt abilioza. Unde dicit **Are-**
stoteles libro. xvij. q. caput iso est par-
ue carnis et etiam pinguedinis prop-
meliozem sensum et intellectum. Et hoc
forsan ideo est q. spiritus in neruis sen-
sibilibus per carnis grossicie in suo transi-
tu nimis impeditur. Item tanta est co-
nexus inter membra / q. ppter mutua-
adinuicem colligantia sibi mutuo com-
patiuntur. Unde membrum minus com-
patiens condelet amplius patienti. et
ideo si unum membrum lesum fuerit ad
locum doloris confluunt humores alio-
rum membrorum. sicut dicitur in amphi-
bis. Dolor membri maior superueni-
ens dolore alteri membri denigrat
et eius diminit sensibilitatem. vt pa-
tet in freneticis quibus si fortiter brachia
ac cura constringuntur dolor capitis di-
minuitur. quia ad constrictum membra
confluit spiritus & humores ex quo su-
perius caput alleviatur. Item membra
quanto sunt nobilioris substantie & co-
positionis vehementius et citius sen-
tiunt molestiam cuiusque lesionis. vt patet
in oculo qui grauius leditur puluere mo-
dico quam manus vel pes magno vulnere.
Et hoc accidit propter oculi nobilitate-
tem. quia in eo spiritus sensibilis plus
dominatur. Unde lesio quantum magis
modica in iuncturis membrorum in sen-
sibilibus neruis maxime est nocua. qz
per impedimentum talium membrorum
potissime & citissime impeditur virtus sen-
sibilis et motiua. & dissoluitur totius
corporis armonia. Item in membrorum
procreatione ex errore nature aliquan-
do accidit q. membra sunt superflua &
monstruosa. sicut dicitur libro animalium
xvij. q. sepe sunt visa animalia habentia
vnum corpus & multa capita. sicut apparuit
serpens vnus duo habens capita. nec
hoc est mirum nisi quia rarum. quia vnus
ouum aliquando habet duo vitella / que
tamen ad inuicem vna tela sunt distri-

cta. et hoc accidit ppter concursum duo-
rum spermatum. q. diuerso tempore tamen
propinquo mutuo se contingunt. Et di-
cit idem q. ex tali ouo accidit membrum
monstruosum. sicut pullus habens vnum
corpus et quatuor pedes & quatuor alas
habere est visus. Et sicut aristoteles ibi
dem hic error monstruosus maxime ha-
bet locum in ouibus. et in capris & in ani-
malibus multorum filiorum. Et ideo dicit
q. visus est caper habens in curibus cor-
nua in antiquis temporibus. Ista autem mon-
struositas in membris superfluis genera-
liter accidit ex superfluitate materie &
defectu virtutis informatiue. vt dicit
ibidem in eodem. Unde telem estimare
q. ista monstruositas in membris accidit
ex materia. quando vero fortis est vir-
tus operatiua et materia est modica. vel
occasione aliqua diminuta. tunc quidem con-
tingit multa apparere membra. sed in om-
nibus incompleta. qz virtus ppter defectum
nature complere non potest. qd intendit si-
cut dicit idem virtus operatiua forte ope-
rans operari / nihil perfecte. s. vel complete.
Augustinus autem recitat in li. de ciuitate dei.
cap. lxxij. Cenocephalos esse homines
monstruosos capita canina habentes & vo-
cis loco latrat emittentes. alios autem si-
ne ceruice / oculos habentes in humeris.
Narrat insuper idem q. temporibus suis na-
tus est puer qui in superioribus membris
erat duplex / in inferioribus simplex. Nam
duo erant capita & duo pectora / quatuor
manus. venter autem vnus / & pedes duo. et
multa alia recitat ibi **aug.** In quibus
omnibus error nature designat. Item in-
ter ipsa membra quo ad dignitatem et
ordinem magna differentia est. Nam que-
dam sunt tributaria ex se & aliunde non
suscipiunt. sicut cor quod nihil ab alijs su-
scipit sicut **Aristoteles**. Et tamen alijs vita
et modum distribuit & diffundit. Et sunt
quedam que sunt distribuentia & suscipien-
tia / sicut epar & cerebrum suscipiunt vi-
gorem a corde / et sunt principia virtu-
tum. quia alijs administrant membris
Sunt etiam membra nec distribuentia nec
suscipiuntia. s. sunt inuicem ppter virtute sicut
opinionem medicorum / sicut sunt membra

Liber Quintus

cōsimilia. Et sunt mēbra suscipientia et non tribuentia. sicut sunt membra instrumentalia que recipiūt a cerebro virtutem sensitiue vel motiue / et quando q̄ vtriusq̄. sed susceptam virtutem ad alia membra quātum est de se vltterius non diffundūt. quia oculus non potest visuam virtutem quā recepit a cerebro dare pedib⁹ vel manibus vel alicui membro / nec auris audientia. et sic de alijs.

Et tamen ista membra corpori maxime sunt necessaria. quia per officia sibi appropriata sunt omnium aliorum mēbrorum corporis regitiua / nisi forsā in suis actionib⁹ fuerint casu aliquo impedita. sicut quādo lesa sunt vel corrupta. Hoc autem propriū habent omnia officialia membra. vt pro principalib⁹ mēbris periculo se exponant vt est videre q̄ manus pro defensione capitis vlt cor dis sine omni deliberatione naturaliter se opponit. Item membrū bene sanum etiam membro infirmo subuenit. et materiam morbi ad se attrahēdo. purgare vel alleuiare membrū morbidum cōsuevit. Unde membrū sanum pro non sano sepius lesum fuit. membrū vero si putridum fuerit aut mortuū / sibi et toti corpori est nociuum. Et ideo nō restat nisi vt abscidatur. ne corrumpat aut destruatur totum corpus. Et hec de membris in generali nunc sufficiant.

Ca. II. De proprietatibus capitis.

Inter membra principalia hominis. primo a proprietatibus capitis inchoandū est. Est autem caput prima pars et principalis inter omnia membra corporis exteriora. quo ad situm et effectum obtinens principatum. Est autē caput a capiēdo dictum vt dicit ysidorus libro xi. cap. ij. eo q̄ omnes sensus et nerui in de initium habeant et capiant. atq̄ ex eo q̄ omnis vigendi causa et sentiēdi ratio oriatur. In capite enī omnes sensus apparent. vnde et ipsius anime que cōsultat corpori quodāmodo personam gerit. ysidor⁹. Est igitur caput sedes sen-

suum principium et origo omnium sensuum organicorum animalis virtutis propriū domiciliū. diffundens et trasmittens ad omnia membra inferiora sensum et motum. habens septem foramina que sunt sensuum instrumenta. et hec sibi aliquos septem planetarum orbibus correspondent. Caput itaq̄ dignū et nobilius est omnibus membris. q̄ regnū et gubernaculū toti corpori. ei influens perfectionem virtutis ad suas pagendas sensibiles actiōes. Et iō a natura caput sicut habet in corpore summū vt regat ordinet et dissonat omnia q̄ sibi nature ordinem sunt sub ipso. Sic ei dicit Haly sup. reg. Sal. Dispositio capitis toti scaturit ex trib⁹. scilicet ex quantitate eius et figura. et quod est ex ipso et ex capillis. Nam caput debet esse medium et mediocre inter magnū et paruum et ad alia membra in quantitate proportio natum. Caput enī si fuerit nimis paruum est illaudabile. Signat enī defectus materie et debilitatem virtutis informatiue pariter si fuerit nimis magnū nō erit laudabile. Nam ex defectu virtutis operatiue et supfluitate materie hoc procedit vt dicit Haly. Item figura capitis est rotunda. et hoc propter passibilitatem et lesionis amotidētem et propter receptionem medulle cerebri ampliorē. Est enī caput oblongū et circa tympana aliquantulum planum. Nam perfectio toni capitis est quā in rotunditate disponitur ad similitudinē globi terrei inter manus vel ligna duo compressi. Talis enim globus est rotundus. et tamen aliquantulum in vtroque latere erit planus. In parte enī anteriori aliquantulum est acutum et eleuatū. et hoc ad retinēdum ventriculum cerebri in propria capitis ex qua procedunt nerui quos sensus facientes. Simili modo parū acuitur a parte posteriori propter receptionem ventriculi in puppi ex quo procedunt medulle spondibiles et nerui motum facientes voluntariū. Item signū tonitatis capitis est quādo perfecte dispositionis sunt illa que ex ipso sunt et sibi immediatē coniungunt. vt si collū fuerit forte et mediocriter grossum et oēs nerui fortes et magni fuerint et toni motus

Simuliter ex capillis de capite procedē
tibus noscitur caput. Nam in eorum q̄li
tatem et q̄ntitatem / velocitates siue rar
ditatem crescēdi de cōplexione capitis
et interiori eius dispositiōe iudicā. Nam
si capilli multi et crispī cito nascentes
post partū calorem signāt capitis et h̄sio
tem. Et ecōuerso sicut dicitur inferi^o de
capillis. Capilli enī bñ dispositi q̄sdiu
adherent capiti ipm custodiūt et corat
et defendūt. ablati vō et a capite oīno p̄
cisi ipm turpe reddunt. vt p̄z i alopecia
et in tealuatis. Item caput ex multis
ossibus cōstituitur / et hoc propter cere
bri defensiōem. Nam substantia cerebri
tenera est et mollis. Et iō de facili lede
retur nisi p̄ interpositiōem cranei et alio
rum ossiū a lesione extrinseca tueretur.
Item caput aliquid habet de carnosita
te. et hoc fuit necesse ad temperamentū
ossiū et neruoz / ne forte frigiditate ni
mia ossiū tenentudo cerebri occasiōa
liter lederetur. Caput tñ in sua cōposi
tione par habet carnositatis et pingue
dinis respectu alioz membror. et hoc p̄
pter sensus viuacitates et viuamentū
intellect^o. Aristoteles libro. xij. Item
caput q̄uis in partium suar cōpositiōe
multā videatur habere duriciem / et po
tissime in ossib. multū tamen interius
habet d̄ mollicie et medulla. qz mollicie
ipsius cerebri inter ossa capitis inclusi
tota corpis machina irrigatur. Itē ca
put ex sua cōpositione prima multū est
neruosum. et hoc fuit necesse p̄pter ossiū
dissimiliū cōstructionem / et etiā pro
pter sensus et voluntarij mot^o opatiōem.
Nam p̄ neruum mediū ania motum et
sensum in corpe opatur / et sine neruo
descendēte a capite. membr̄ mēbro nul
latenus copulat. imo si impediā virtut
effluens a capite per neruoz vicinū et cor
ruptelam. totius corpis dissoluit vni
tas et compago. Itē caput totius corpo
ris est caminus siue tectū siue cooperu
lum. et iō multar fumositatū ascenden
tū de toto corpe est in se receptiū. fec
itacq̄ natura rotam substantiā capitis
porosam occulte et manifeste. Occulte
vt per occultos poros occulte fumosita

tum superfluitates euacuantur. Ma
nifeste vt per emunctoria et foramina ma
nifesta grossiora ne caput lederet / pur
gantur. Item aliqui sunt capitis pro
prietates q̄ndā defectū nature respēn
tantes sicut patet in capitib^o monstro
sis. Dicit enim **Aristo.** lib. xij. q̄ aliqui
contingit vnū esse cor in animali / et tñ
apparēt duo esse capita vel plura mem
bra. Et etiam ecōuerso / aliqui vidētur
duo eē corda et alia membra. et tñ non ē
nisi vnū caput. sed hoc totū est monstruo
sum. At hoc nō accidit nisi ex errore na
ture / vel ex superflua materia / vel ex vir
tute defectiua. sicut dicit **Aristo.** li. xvij
vbi dicit. causa monstruositatis talis nō
est nisi i materia. Et seq̄tur. Talis mō
struositas inuenitur in animalib^o genera
tibus multos filios. sed in mulieribus
raro / nisi in mulierib^o egypti q̄ multos
pariunt filios plusq̄ in alijs regionib^o
vel q̄ aliaz regionū mulieres nisi vbi
alie mulieres mulieribus egyptiacis
sunt similes. Itē caput cū sit radix tot^o
corpis et oīm corporaliū virtutū primū
et principale fundamētū. ipso bñ dispo
sito et ordinato omia q̄ sibi subsunt. in
meliori consistentia disponūtur. et ipso
versa vice corrupto et corruptionis sim
ptomata patiente omia inferiora corpo
ris membra necessario patiuntur. Pati
tur autem caput aliquado ex causa in
trinseca sicut ex illis passionib^o que na
scūtur ex ipso cerebro et adiunctis eius
vt patet in cephalicis. freneticis. epile
pticis. et h̄mōi. Aliqñ vō patitur a causa
extrinseca / sicut ex aeris frigidi et calidi
siue alias distēperati imutatione siue q̄
licumq̄ alia rōne. Item q̄ndocq̄ ex alio
rum membror colligantia et associatio
ne / vt patet. Nam ex stomacho humori
bus corruptis repleto fumositates res
solute ratiōe vicinatis cerebrum per
tunt. et concantates si quas inueniunt
vacuas replentes. pelliculas cerebri cō
primunt et distēdunt. Et sic pūgen
do. cerebri pelliculis dolorem inferunt
et includunt. Item idem accidit ex ni
mia inanitiōe et abstinentia. vt patz
in nimis abstinetibus et vigilantib^o. qz

Libert quintus

vt dicit Salienus longa vigilia gene-
rat dolorem capitis. Item idē patet ex
nimia repletioe. sicut accidit ebriosis
qui ex vino ⁊ supfluo fumo a vino reso-
luto cerebrū petente et pūgente. mari-
mas expūtur capitis passiones. Dicit
etiam constātin⁹ q̄ omis dolor capitis
ex stomacho alleuatur quādo stoma-
chus exinanit. augmētatur autē quādo
stomach⁹ repletis cibis in malas qua-
litates immutatur. Item sicut dicit are-
stoteles libro. xij. Natura ordinauit in
capite sensus ⁊ instrumēta sensuū fm
eorum dignitatē ⁊ et fm animalis necessi-
tatem. Et ideo posuit oculos in ante-
riori parte capitis et superiorē. quoniā
animal debet videre quod est anterius.
quia sensus visus subtilior ē ⁊ nobilior.
Organa autē audit⁹ posuit natura in
medio capitis rotūdi. qm̄ auditus non
audit directe sed circūquaqz. Sensum
vero olfactus posuit natura post oculos q̄ si
mediū inter visum et gustū. nā ille sen-
sus visus ē grossior. gustu vero subtilior.
Ultimo ponit lingua que est instrumē-
tum gustus et tactus. quoz operatio est
circa substantiā magis grossam. Unde
sensibus sic ordinatis caput est pfectus ⁊
tot⁹ corpis pfectio ⁊ ornamentū. Et sic
dicit Aristoteles ibidē. Non fuerunt
ita bene posita instrumēta sensuū in ca-
pitibus quadrupedū ⁊ brutorū quoniam
auricule talū animalū sunt in parte su-
periori capitis et apparent / ita q̄ tale
animal nō ē rectū neqz eleuati corpis
sed ad terram declinātū. Deuiat etiam
quandoqz natura et errat in quibusdā
monstruosis hominibz. Qui dicuntur
etiam habere videlicz totum corpus ho-
minis pter caput. Nam beluinā habent
faciem siue caninā. vt narrat Solinus
Similē errat natura in quibusdā ani-
malibus monstruosis. sicut patet in la-
mia / que scōz glosam sup̄ tren. Caput
virginēū habet et corp⁹ beluinū. Et di-
citur quādo lamie volunt aliquē homi-
nem comprehendere primo muliebri fa-
cie ei blandiūtur et secū coire compel-
lunt vsqz ad defectū. et quādo vltetius
earū libidini nō potest satifacere. ipm

dilant. et tunc eum morsibz interfi-
ciunt et manducant.

Capitulum. III.

De cerebro.

Cerebrum vt dicit Constanti⁹
in pantegū. libro. scō. cap. xi.
Est corp⁹ album ⁊ sine sanguine de spi-
ritu et medulla habens multū. In cel-
lulis tribus est distinctū. Aeruoz toti-
us corpis est principiū. infra duas pel-
liculas scilicet piam matrē ⁊ duram est
contentū. In summitate capitis tanqz
excellentiōri loco corpis collocatum.
Fuit autē cerebrū naturaliter album vt
similitudinē cuiuslibz corpis. Est fa-
cile suscepriū. Habuit multū de spiri-
tu vt mult⁹ in eo esset motus. Habuit
etiā multū de medulla vt calor ⁊ acumen
generatū ex motu temperaret. Partū
vero habuit de sanguine. ne ei⁹ colore in-
ficeretur. ⁊ sic omē a pprehensum rubeū
esse videretur. Ideo etiā fuit sine san-
guine hūidū. vt cito in naturā sentiēdi
mutaret vt dicit Constan. Ex tribus
autē cellulis est distinctū. quia cerebz
tres habet concauitates q̄ ventriculi a
phiscis nuncupātur. In anteriori celi-
lula siue ventriculo format imaginatio
in media ratio. in posteriori memoria
et recordatio. Lognomina autē pars
anterior proza. posterior ps puppis vo-
catur. Puppis minor est. quia pauci
nerui ab eo procedunt. Et est puppis
dura vt nerui motiui motū facilius pa-
tiantur. Frigida etiam est et sicca vt in
ea melius fieret retentio. partū habuit
de spiritu vt fieret quietis generatio.
partū habuit de medulla respectu an-
terioris vt esset mediocriter dura. et sic
forme impssio diutius in ea teneretur
Proza vero. s. ps anterior est maior ca-
lidior ⁊ liquidior. Maior vt nerui sensi-
biles ab eo pcedant. Solles vt sensi-
biles nerui ad susceptionē sensus faci-
lius disponant. Calidior vt ad susce-
ptionē forme imaginatiue aptior red-
deretur. Liquidior ⁊ hūidior par vt ner-
uus sensibilis facili⁹ moueret. Cellula vero
inter prozā et puppim media calida ē

et humida plus ceteris habens de spū
et medulla. de spiritu pl^o vt pfectior fie
ret in ea per rōem discretio / sic in alijs
mēbris fit per digestionē puri ab impu
ro separtio. **S**ultū hūit de spū vt mult^o
fieret mor^o et multū de medulla vt tēpe
raretur mor^o a se. vt sic melius discerne
ret concepta. **I**n istis trib^o cellulis sūt
tres opationes principales. qz i prima
forma a sensib^o applexa in fantasia si
ue ymaginatōe recolligitur. Deind^o ad
mediā trāsmisā discernitur. tandē post
iudiciū rōnis ad ventriculū puppis
trāsmittitur / et memorie cōmendatur.
Fuit at^o cerebz rotūdū vt capaci^o sit spi
rituū et ne facile patiat^o. **E**id^o defensio^o
autem cerebz fūit necessarij duo pāni
qui vocātur mēs cerebz. vn^o est gross^o
scz dura mater. **D**ic craneo supponitur
sed in medio cerebro ingrossatur / et ad
maiorē fortitudinē solidatur. nō tñ im
mediate cū craneo pūgitur. imo poti^o
suspēditur. et huc atqz illuc circa cerebz
substantiā dilatatur. **N**ec dura mater
fuit necessaria. vt piā mēm q^o ea tene
riorem a duricia cranei defensaret. et vt
venas et arterias cerebz colligaret. et
etiā si qua eēt ibi spacia vacua illa im
pleret. **S**cōus pannicul^o d^o piā mater
que dure matri supponitur. q^o mollior ē
dura matre. **U**n substantiā cerebz cir
cūuoluit / et per dictas cellulas ab inui
cem separat et discernit. nec superfluit
piā mater. qz cerebz interius venas re
colligit. etiā cerebz ne sua liquiditate
diffuat coadunando custodit. cerebz
etiā coopiens et amplectens ipm a du
ra matre defendit. **I**n sup^o per venas q^o
habet cerebz nutrit. et p^o arterias q^o p^o
net. spū ei transfundit. **C**erebz etiam
est membr^o mouens et regens oīa mem
bra corpis inferiora. singulis sensum
largiēs atqz motū. quo impedito oīa
in corpe ipediūt^o / et bñ se habente oīa
que sunt in corpe meli^o disponunt. **H**a
bet aut^o cerebz hoc p^orium q^o sentit et se
quitur motū lune. q^o crescente medulla
cerebz crescit et decrescēte diminiūt in
substantia et virtute. **N**ā tunc seipm cō
trahit et animali spiritui ita libere non

obedit. et hoc patet in lunatic^o et in epati
cis qui in nonilunio et plenilunio potiss
sime molestātur. et b^o idem qd dicit are
stoteles libro. xij. de signis videlicet bo
nis et malis cerebz. **C**erebz inq^o q^ondo
nimis exiccatur vel humectat nō faciet
suum opus. **S**ed in frigidat corp^o. et si
militet etiā liq^o facit ipm spū. **E**t etiaz
ideo accidunt infirmitates et amissio i
tellectus et tandē mors. **I**tem aialia ni
mis magnum cerebz hñtia sunt multi
somnia. et hoc forsan accidit prop^o humi
ditatem multā que inde resoluta in fu
mū opilantē meat^o cerebz inducit som
num. **I**tem aristoteles ibidez **C**erebz
non habet in se sensū tactus / sicut nec
sanguis nec alie supfluitates aniales et
nō est in corpib^o oīm animalium nisi ad
saluandū naturā. et qd mix^o est cerebz
omib^o corpis p^orib^o sensum tribuit et
tamē de se et in senib^o sentit. **I**te ibide
sentit idem. **O**mne aial hñs sanguinē
habet cerebz vel aliud membr^o cōueniēs
loco eius sicut aial multipes et sibi file.
et q^ouis sit in oīi animali sanguinem
hñte. nihil tñ sanguinis p^oinet in sub
stantia medulle sue. sicut dicit **A**resto.
libro. iij. **I**tem aristoteles. li. xvi. **C**erebz
est frigidum substantia et humidū. et id
fonti caloris aialis. s. cordi est opposi
tum vt. i. humectetur et tēperetur super
fluitas caloris et siccitat^o arteriar^o ex q^o
rethe cerebz est p^oterum. nā ex corde
pcedunt arterie. sicut dicit **H**aly ex q^o
bus pponitur reth^o mirabile in quo q^o
inuoluitur cerebz. et in illo rethi digeri
tur spū aialis. et p^o ipm spū fit penetra
tio virtutum cerebz ad alia mēbra. **E**t
ideo vt dicit **A**resto. ibide. **C**erebrum
est primum membr^o in creatōe aialis
post creatōem cordis. **H**alien^o tñ dicit
q^o cerebz bñ cōplexionatū debet esse in
q^ottuor q^olratib^o tempatū. sed sic ibi dē
cit **H**aly. **C**omplexio cerebz natural^o
magis esse debet frigida et humida q^o sit
calida siue sicca qd fuit necesse ad infra
gidationem p^odicti reth^o et ad mitiga
tionem caloris accidentalis cerebz. q^o
accidit ex assiduitate sui motus. **I**tem
aristoteles. li. xv. **N**ō inq^o oīa aialia sue

Liber quintus

quantitatis maximus habet cerebry. qz
cor maximi est caloriz. **¶** **¶** ppter caloriz
dominiū 7 bonitatē cōplexiōis est hō bo
ni intellect⁹ 7 intelligentior cuncti aiali
bus 7 nō pnt infantes lōgo tpe portare
caput rectū ppter magnitudinē 7 ponde
rositatem donec a calore cordis mediā
tibus arterijs a suo pondere allevietur
¶ Bona xō cerebri dispositio sicut 7 mala
p suas cognoscit actiones. **¶** Nā si fuerit
substantia cerebri mollis clara ac per
uia te facili recipit formaz impssiones
et sigillatiōes. **¶** Nā prop̄ velocitatem si
gillationis formaz rez. est hñs cām bo
ne 7 velocis discipline. qñ xō ecōverso
est nō mollis vel turbida hñs cām duri
us 7 tardi⁹ recipit impssione vel imp̄
siones. **¶** Sed tñ cum recepte fuerint re
ceptas diu suat. qd̄ est signū siccitat̄ / si
cut sup̄bilitas 7 labilitas signū est hñi
ditatis vt dicit **¶** Haly. 7 sic de alijs q̄lita
tibus intelligendū est. **¶** Verbi gr̄a. **¶** Si
q̄s fuerit sollicit⁹ 7 suetudinalit mobilis
instabilis audax iracund⁹. calidū cerebry
videtur talis hñe. ecōverso se hñs frigi
ditatem p̄tendit. **¶** Si xō fuerit piger ob
liuiosus somnolent⁹ humidū nimis te
signat. **¶** Et etiā ecōverso si fuerit multū
vigil 7 memoria tenax / reginat siccum.
¶ Si xō excedens fuerit cū caliditate hu
miditas multe sūt sup̄fluitates 7 mul
te accidūt capiti infirmitates. nocent
aut̄ calida 7 hñida. 7 potissime meridior
nalis aer 7 cōfert septētrionalis. adest
somm⁹ multus tali / nec pōt longo tpe vi
gilare. et qñ dormit accidit ei subeth. i.
quies falsa. visum habet turbidū et sen
sus nō claros. **¶** Si xō excesserit cū cali
ditate siccitas peiora accidunt sint hōma
ta nisi q̄ tot sup̄fluitates si generātur.
¶ Sensus si q̄dem hñt tales claros 7 a su
p̄fluitatibz mūdōs. sed plus vigilāt q̄
aliī hōies / 7 sunt animosi vaniloqui 7 in
stabilis. et cito accidit talibz caluicijs
post adolescentiā. q̄nis in eis p̄cesserit
multū crines. **¶** Sicut si excesserit frigiditas
cum siccitate solēt tales hñe claros sen
sus 7 mūdōs meat⁹ a sup̄fluis i iuuetute
7 oīno siue infirmitate. s̄ qñ p̄tēdit etas
te leui causa rebilitantur 7 velociter se

nectus festinat 7 apparet cito in capite
qz eis adueniūt cito cani. 7 si fortior sit
siccitas q̄ frigiditas cū canicie efficiūt
calui. si vero fortior fuerit frigiditas cal
uicies nō accedet. qñ xō excedit frigi
ditas cū humiditate accidit p̄funditas
somnia 7 sensus ei⁹ sūt mali 7 sup̄flui
tates multe. 7 si intendat frigus aut hu
miditas patiens incidit in apoplexiā
vel in palisim vel in mortē / 7 nō accidit
hñti hāc dispositionē caluitiū vt dicit
¶ Haly. **¶** Et hęc de proprietatibz capiti⁹ scilicet
et cerebri dicta sufficiant.

Capitulum. III.

¶ De caluaria.
¶ Caluaria est anterior ps cranei
ab ossibus carnis sic dicta p̄
capilloz defectōem 7 neutrali p̄nūciat
¶ Nā dicit ysidor⁹ li. xi. c. i. sic vertex d̄z
superior ps capiti⁹ exterius vbi capilli ca
pitis colligātur / 7 in q̄ cesaries vertitur
vñ 7 nūcupatur. sic occipitium d̄z ps ca
piti⁹ posterior. q̄i cōtra capitiū. caluaria
capillis spoliat cito ppter ei⁹ siccitatem
vertex tardi⁹ / sed occiput tardissime si
ue nunq̄ prop̄ hñoris sup̄fluitatē. **¶** De
capillis autem quere infra eodem.

Capitulum. V

¶ De oculis.
¶ Culi vt dicit ysid⁹ in li. xi. c. ij.
quasi occulti sunt dicti. qz eos
cilioz tegmina occultāt. ne q̄ incidētis
iniurie offēsiōe ledātur. **¶** Siue etiā iō
qz occultū lumē 7 secretum positū intus
hñt. **¶** Si aut̄ int̄ om̄s sensus sunt aīme
magis viciniōres. Nam in oculis om̄e
iudicium mentis est. **¶** Nā anime pertur
batio vel hilaritas i oculis apparet. sicut
amor vel odiū 7 cetere passiones. **¶** Picū
et lumina. qz lumen exterius accipiūt
acceptum cōicant 7 refundūt. Sūt au
tem oculi instrumta visus. vt dicit **¶** Con
stantin⁹. **¶** Et sunt duo vt si forte vn⁹ pa
teretur ei⁹ defect⁹ per alter sup̄leretur.
7 quoniā oculus est loco speculatoris. iō
locavit natura oculos i eminentiori lo
co corpis. **¶** Sunt aut̄ oculi decem cause
f 2

ipsius substantiā cōponentes. s. septem
tunice et tres hūiores. In hūiores vō
primus albugine. scdus cristallinus.
tertius vitre. **S**eptem autē tunice sunt.
septē pellicule siue tele q̄ circūdat illos
hūiores et ab inuicē distinguūt in q̄to vel
in quoz medio formatur visus. et sic sūt
a natura. inuicē ordinate q̄ q̄tuor a p̄te
sunt anteriori. quar p̄ma d̄r tela ara
nea. scdā yvea. tertia cornea. q̄rta p̄un
ctiua. **T**res vō sunt a p̄te interiori. scz
retina secundina et schrotica. i. dura vt
post patebit. In h̄c at̄ oīa vnū solum
est visus in s̄m. s. hūior cristallin⁹ a cri
stallo sic dicit⁹. qz cristallo i colore assimi
latur. **E**st igitur cristallin⁹ hūior s̄m cō
stanti. alb⁹ lucidus clar⁹ in superficie pla
nus. in medio oīm alioz collocat⁹. et hoc
iō vt ei ab alijs oib⁹ eq̄litter s̄uiatur. **F**u
it etiā pur⁹ clar⁹ et dyaphan⁹ vt citius
in oppositos colores trāfferretur. et ad
oīm colorē indr̄ter similitudinē imutare
tur. **F**uit etiā rotundus i forma et substā
tia vt nō facile lederetur nec i ei⁹ angul⁹
supflūū aliq̄d colligeretur vñ casualit̄
pateretur. **Q**z ne nimia rotunditate ni
mis ess̄ mobilis hūit aliquā planiciē
vt ad moderantiā ei⁹ velocitas ducere
tur. **N**ā oīs res penit⁹ rotunda elisa i sua
latera instabilis est et nō firma. vt dicit
constan. **Q**z autē p̄ istū hūiorē habeat
fieri visus p̄t p̄ hoc q̄ si aliq̄d in ei⁹ ip̄m
et sp̄m visibilē includeretur vt hūior
vel aliud accidens actus videndi aufer
retur cū sp̄s visibilis ad ip̄m penetra
ret p̄ter obstaculū nō valeret. **Q**ritur
autē hūior iste a p̄tib⁹ cerebri superiorib⁹
puris puris et dyaphanis. et hoc proprie
est pupilla siue medi⁹ oculi p̄ictus vbi
est proprie vis videndi vbi nobis pro
pius videntibus relucet q̄dā imagies
velut in speculo apparentes. sed de hoc i
fra dicitur **H**ic autē hūior in medio alio
rum duoz collocatur. s. vitrei et albugi
nei. **V**itreus at̄ hūior a p̄te interiori
collocatur. **A**lbugineus vō a p̄te. s. ante
riori collocatur. **V**itreus at̄ hūior ad
modū vitri purus est et p̄spicuus et ara
bice d̄r gelados. cuius iuuamen est du
plex p̄mū et p̄cipale est. qm̄ languit

nem nutritiū cristallinū hūiorē susci
pit et dealbat et aptat. et sic facile ouertit
in substantiā cristallini. nō em̄ fuit oue
niens vt tā purissimus hūior impur
suscipet nutrimentū. qd̄ q̄dem fieret si
sanguis rubeus nō digestus/nō dealba
tus/nō subtiliatus cristallino hūiori
occasione aliq̄ se misceret. aliud etiā ē
iuuamētum vt p̄hibeat hūiorē cristalli
num a cōtractu et aspitate tunicar q̄ re
spectu ip̄ius dure sūt plerūq̄ atq̄ gros
se. **S**ilt vō hūior albugine⁹ q̄ alio noie
d̄r euagaydos est a p̄te anteriori q̄ etiā
dupliciter iuuat cristallinū. nā p̄hibet
eius lesionem et in sua hūiditate tēpat
cristallini siccitatē cum albugineus sit
hūior i oculis magis humidus et cristall
lius sit magis siccus. sp̄situdine sua
etiā aliq̄ntulum sp̄m visibilē aggregat
et p̄fortat. **I**ste tres p̄tes oculi licz vō
centur hūiores non tñ scdm̄ x̄tatem
sunt hūiores. qz nō sunt liq̄di et fluxibi
les vt hūiores. sed maiore longe h̄nt
in se hūioris tensitatē. sunt etiā corpa
vegetata et h̄ntia vtutes innatas qd̄
alci hūior nō ouenit **D**icitur tñ hu
iores p̄pter maiore mollicie et p̄spici
tatē quā h̄nt sup̄ cetera mēbra corpis
et magis sunt obediētia q̄ alia organa
sensibili actiōi alalis sp̄s et vtuti. **D**i
tres hūiores ne p̄ter cōmiscēatur tu
nicis interiorib⁹ et exteriorib⁹ ab inui
cem sepanē. **O**rdinatur igit̄ iste septē
tunice in hunc modū. nam iuxta cristal
linū hūiorē a parte interiori imme
diate est tunica q̄ d̄r retina q̄ a venis
et arterijs pie m̄tis est orta. et p̄tecta in
modū retis p̄tās secū cū ad vitreū
hūiorē. et cū suis netuis sensū ad cristalli
nū trāsmittit. p̄ retina vō imediate
seq̄tur tunica secundina ab ipsa pia m̄se
generata q̄ retina nutrit et defendit ne
rūparatur casu aliquo aut ledatur. tertio
seq̄tur tunica q̄ d̄r schrotica. i. valde du
ra a dura m̄se cerebri p̄cedens a duri
cia ossis oīa alia defendens. et est q̄si li
gamētū oculor **A** p̄te vō anteriori im
mediate iuxta cristallinū hūiorē est te
la aranea sic propter sui subtilitatem
dicta vt esset sp̄m puia ex subtiliorib⁹

Libert quintus

partibus rethine tūice generata. Hec aut tunica posita est inter cristallinū et albugineū humorē phibens eos cōmisceri. Hec tunica. s. aranea iuncta cū interiori rethina primū facit orbē. Nā he due tunice intra se claudūt humorē cristallinū. Post hāc seq̄t tūica yvea sic dicta. eo q̄ yvea nigre assimilatur i colore. et i sano nature consilio. nā oīa p̄dicta in cōpositione oculi erāt alba et clara. et spūs visibilis disgregatiua. et iō necessaria fuit tunica yvea vt sua nigredie lumen in oculo aggregaret. Nā nigredo ē cōgregatiua visus. Hec etiā tunica ad modū spongie est quodāmodo porosa et villosa. neruoz fm Constan. cōtinens fila. vt cristallinū humorē a sup̄stua humiditate deputaret et spm̄ circumstātib⁹ alijs mistraret. Hec tunica yvea a parte anteriori cum tunica secunda in pte interiori iungitur q̄ iuncta faciunt secundū orbē. claudentes albugineum hūozem quē illic collocavit natura vt spm̄ claresceret et cristallio humozi humiditatis naturā ministraret. Post hanc imediate seq̄tur tunica q̄ ab effectu d̄r cornea. qz cornu lucido est similitima vñ et puia est. Et spūs visibilis rōne sue trāsparentie et rōne aliq̄ntule tenuitatis sue est aggregatōis visus aliq̄ntulum cōpatiua. Rōne enī sue fortitudinis et coadherentie a nocumtis exterioribus est interior minus fortium defensiuā. Et hec tunica q̄ d̄r cornea est interiori. s. sclerotice iuncta. et aliū fac orbem. Nā he due tūice. s. exterior cornea et interior sclerotica vitreū humorē orbiculariter in se claudūt. vltimo aut in superficie oculi exteri⁹ ponitur iunctiua q̄ a craneo descendēs non totū regit oculū. s. consistit in angulis oculoꝝ eos. s. ligās et retinēs vt i d̄bita maneat fixiōe

Capitulum .vi

De dispositione oculoꝝ.

Ad oculū autē sic dispositum et pfecte organiatū / defert spūs visibilis per hunc modū. A proza enīz id est ab anteriori pte cerebri exēit duo nerui cōcaui q̄ dicuntur obtici q̄ in sub

stantia cristallini humoris se infigunt. Hi duo nerui cōcaui transuersaliter p modū crucis infiguntur in oculis et termino sine puncto contactus cōiunguntur. et hoc ingeniose fecit natura vt altero dāso et impedito spūs vitalis ad alterū se transferat / et ibi pfectius suam cōpleat actōem. Cū tunc pupilla videndi actū cōfortatur ppter virtutis visive coadunationem vt p̄ in sagitarijs q̄ vno oculo clauso directi⁹ iaculant et sagittant. Itē iō etiā pariter cōnectit spūs vitales. vt scz ex mutua sustentatōe efficiātur fortiores. Item iō etiā in termino cōtact⁹ ne vnū duo videatur. quod etiā fieret / si vterqz ocul⁹ p̄riū idolum diuisim videret. Cū optet q̄ virtus visiva cōtinuetur ad vnū organū in quo sit vna virtus fontalis derivata in pupillis sicut dicit autor p̄spectiue. vt p̄ in illis qui digitos oculis supponūt. in q̄b vna tēp̄sa pupilla reliq̄ eleuatur vñ et spūs visibilis diuiditur. et vna res duplex videtur. et hec est cā. qz lumen ab vno oculo tendit sursum. et ab altero recedit retrorsū. vñ tardius ab vtroqz oculo exiens. tangēs extrema rei mediū iteri⁹ dente aere non penetrat. vnde q̄si duo videt corpa. cū tñ nō sit nisi vnū. Nō tñ oīs strabo videt sic q̄uis sint oculi ineq̄les. qz radius pyramidalis recta linea egredit ad superficiē rei vise sicut supra dictū est de sensu visus. l. iij. Oculus igitur bñ dispositus p̄sideratur q̄ntū ad pfectam p̄tū suaz cōpositiōem vt patet supra. Itē q̄ntum ad situatōem. locum enī sibi vindicat supiorē prop̄ sue subtilitatis dignitatē. et maximā quā habet cū aīa viciniratē. vt di. yfio. et arest. Item q̄ntū ad q̄ntitatē debita p̄portio nem. nō enī debet esse nimis p̄minens et rect⁹. qz signat p̄turbatōz discretōis nec nimis p̄fund⁹. qz signat defectū nature et virtutis. Mediocris igitur ē laudabilis. Dicit at aresto. l. iij. Profundus visus videt a remotis. Nā mor⁹ añ q̄ creat de organo visus nō diuidit / neqz cōsumitur. sed directe vadit radi⁹ visibilis ad res visas. sic supra p̄ de visu. Item p̄sideratur quo ad mor⁹ diuersifi

cationem. Nam in motu debet esse me-
 dioctus, qz si fuerit oculi nimis mobilis,
 signat excessum caloris et pronosticat me-
 tis instabilitatem et affectionum mutabili-
 tem. Nam si vero tardus motus, etiam signat
 dispositionem, scilicet excessum frigiditatis et p-
 tinaciam affectus et voluntatis. Medioctri-
 tas igitur motus laudabilis est, qz signat
 facilem mentis apprehensionem et in apprehen-
 sione debitam fictionem. Et dicitur in aristotele, lib. xij.
Alausura oculi debet esse medioctri fe-
 stina, qz si fuerit multae aptitudinis et paucae
 clausure, inuerecundia tenetur et stulticia,
 sic dicitur in li. i. Si vero fuerit nimis tar-
 da aptio designat defectum virtutis et compa-
 ctionem materie in nervis, quae actioni spiritus
 non obedit ut patet in litargicis. Item consideran-
 tur oculi proprie quo ad suae actionis perfe-
 ctionem, scilicet si fortis est apprehensio, et de
 facili sine reuerentia iudicat de obie-
 ctis bonam dispositionem significat, ut patet
 in oculis aequilinis quae solem in sua rota app-
 hendunt. Actio autem oculi consideratur secundum
 acutum et obtusum. Nam cuius visus subtilis
 fuerit et multus remota et propinqua app-
 hendit quae multus videt remota, quae vero
 subtilis est discernit ipsa visa. Oculi ei
 cuius visus sicut dicitur in aristotele, li. xij. non bene vi-
 debit remota, spiritus vero grossus et mul-
 tus remota videt quae multus, sed si perfecte
 quae grossus, paucus vero subtilis videt proprie
 et perfecte, sed non videt a longe, propter spiritus
 visibilis paucitatem, quae cum videt perfecte
 videt propter eius subtilitatem. Paucus vero
 et grossus non videt a longe, et si propter sui
 paucitatem neque etiam videt perfecte propter
 sui grossitudinem. Secundum vero quod quibus habet
 spiritum visibilem magis grossum et turbidum
 tanto difficilius est et debilioribus actum
 videndi. Item consideratur oculi secundum coloris
 variationem, quae secundum aristotelem, li. xij. Oculi
 in principio generationis habent viridem
 colorem, deinde mutantur in nigredinem
 vel glaucitatem vel quaecumque medium colo-
 rem eis comdecens. Nam si fuerit humor
 multus et spiritus visibilis paucus in aliquo
 accidente perturbatur, color niger in eo for-
 tificatur, si vero fuerit humor paucus et spi-
 ritus visibilis debilis erit color glaucus.
Nam sicut dicitur in aristotele, Glaucitas quidem oculi

loz motus debilitatis est. Si autem fuerit
 humor medioctri et spiritus fuerit temperatus ex
 causis convenientibus ad albedinem et nigredinem
 color erit varius. Oculi igitur
 si fuerit nigri de die erit visus acuti, pro-
 pter lumen et huiusmodi in organo visus ag-
 gregatorem, de nocte vero erunt obtusi, quae
 lumen noctis est debile et huiusmodi noctur-
 nus naturaliter est grauioris motus, ut
 dicitur in aristotele. Oculi vero glauci e contrario
 de die debilis est, de nocte vero fortis, quae
 cum materia glaucitatis ex se sit lucida
 adiuncta luci diurne multum disgregat,
 et ideo in actu videndi manente luce spi-
 ritus visibilis debilitatur, de nocte vero
 spiritus visibilis in oculo coadunato, claritate
 intra humorem paucum contenta, non dum
 recedente permanet in oculo potentia vi-
 tendi et inter obscura aliquoties iudican-
 di, ut patet in murilegis. Item consideratur
 per partem circumstantium dispositionem sicut
 ex ciliis et supraliis, quae si fuerint cilia cor-
 optoria inter carnosam et huiusmodi superfluo re-
 pleta visum impediunt, quae huiusmodi cilia ae-
 rem grossum propter puritatem sui motus
 non intercedunt. Dicitur etiam in li. i. Si la-
 crimalis quod sequitur ad angulum oculi fuerit
 multum carnositas sic accidit oculis
 milui signat astutiam et formatio mala.
 Alias proprietates oculi quae supra in
 tractatu de sensu visus. Et haec de oculi
 compositione et effectibus dicta sufficiunt.

Capitulum VII.

De pupilla.
 Pupilla secundum philosophum, li. xij. c. ij. est me-
 dius punctus oculi ubi est visus
 videndi in quo quae per ymagines videtur
 pupilla appellatur, pupilli eius pupilli ap-
 pellantur. Vocatur autem pupilla eo quod pup-
 ra sit et impolluta ut puella. Dicunt autem
 philosophi eadem pupillas quibus videmus in oculis
 per triduum monturos non habere quibus non visus
 certa de spatio est. Habet autem circa se quon-
 dam circum qui coram nastris quo discernen-
 te per nigredinem albe partes oculi, a pupilla
 separentur. Haec corona rotunditate sui
 ornat ambitum pupille et in ipsa consistit
 maxima oculi pulcritudo, huiusmodi yfido.

Libert Quintus

Sicut autem dicit haly. pupilla est in qua formatur imagies eorum que videntur in oculo. Omnia autem que sunt in oculo ex tunicis et humoribus aut sunt iuuantia pupillam aut ei sunt inuentia. et ideo sedet in medio omnium ut regina. Parua siquidem est pupilla in quantitate. maria tamen est inter omnia membra in virtute et ideo maxima. sicut et minima apprehendit interius a spiritu de cerebro veniente exterius vero a lumine immutatur. Tamen median te luce rei obiecte spiritum in se recipit et receptam ante iudicio transmittit. Nam a singulis partibus rei visae possunt linee que faciunt pyramidem. cuius conus est in pupilla et basis in re visa sicut supra de visu est ostensum. quere ibi. Nec pupilla omnium colorum figurarum rebus superficie exprimentium est distincta et diiudicata. In medijs coloribus et figuris siue formis telecratur. Corripitur autem in extremis aut saltem propter disconuenientiam contrahitur ut dicit philosophus. Item omnia que extra ipsam si bi sunt obiecta videt et diiudicat. se ipsam autem nunquam videt per lineas rectas super quas venit spiritus rei visae ad visum. Sed quoniam se videt. hoc accidit per radiorum reflexionem. scilicet quoniam primo multiplicatur spiritus rei a se visae ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum. sicut dicit autor perspective. Et ideo forsitan spiritus visibilis in aspectu speculi reflectatur. quod per radiorum reflexionem quoniam in se reuersus fortificatur et quodammodo rotatur. Item pupilla omnia sub angulo apprehendit. quod siue radij a pupilla exeant ad rem visam siue a re visa ad pupillam redeant spiritus in pupille medio siue centro tantum in cono angulante vnuntur. Nam angulus duarum linearum alterius est tractus et ideo quod omnes linee per quas formatur visus vnuntur. et quasi angulatur in pupille cono. et ideo bene et proprie dicitur a philosopho quod oculus omnia videt sub angulo. Item inter omnes partes corporis est maxime sensibilis. et propter nobilitatem siue complexionis maxime est passibilis. At ideo citissime leditur. sed diffucilime reparatur. Et ideo dedit ei natura defendendi tunicas et cooptoria. ut sic resistat facilius causis interiorem vel exterius inferentibus lesionem. De his autem oculi et pupille passionibus quere infra in tra-

cratu speciali libro. vi.

Capitulum. VIII

De cilijs.

Cilia sunt oculorum tegmina a celo quando sic dicta eo quod oculos tegant et celem tuta custodia. ut dicit ysidorus. li. xi. c. ij. Sunt autem cilia in substantia nervosa et tenui propter facilitatem motus. quod suo motu continuo aerem intercident. et sic a lesione aeris exteriori custodiunt oculos et defendunt. Nec cilia palpebre dicuntur. quod palpitatio spiritus mouetur. affertur enim ad inuicem concurrunt ut assiduo motu reficiant obtutu. ut dicit ysidorus. et ysidorus. sunt minute palpebre villis pilorum ut aptis oculi si quod incidit vel etiam occurrerit repellatur et inuolutis ipsis securius et detius toruiatur. Item ut aerem mediocriter intercidento mitificet et sic visum serenum custodiant et conseruent hucusque ysidorus. c. ij. supradicto. Symptomaticum autem palpebre habent pilos non omnino rectos. sed in extremitatibus medio criter reflexos. et hoc adinuenit natura ut abili se claudant et fortius si quod impedimentum occurreret ei efficaciter obuiarent. Item hec cilia in crescendo determiatam habent quantitatem a natura. et ideo eorum piluli non se extendunt nec cresunt ut capilli sed determiatam proportionem habent. Et ideo sunt constant. palpebre non sunt molles nec porrose. sed potius dure ut piluli crescentes sunt duri et reflexi. et non nimis in crescendo se extendant sicut herba crescens in terra dura modica fit et erecta et non illa que in terra molli. Has palpebras et cilia fecit natura ut essent corpori ornamenta et oculis iuuantia. Tamen dicitur ysidorus. li. xij. quod oculus animal generans solum habet pilos in palpebris et omne animal quadrupes claudit oculum per palpebram superiorem. Huius autem habet loco palpebre quoddam cooptorium ad custodiam sensus visus et claudit oculum per telam quadam appropriatam extremitatibus oculorum. et quia natura oculi est aquea et humida. ideo indiget tali custodia. Item omne animal claudit oculum palpebra inferiori. Item omne animal carens palpebris est

debilis visus. vt patet in piscibus/lepo-
ribus et hmoi. vt dicit Aresto. li. iij. c.

Capitulum. IX

De superciliorum proprietatibus.

Supercilia sunt dicta eo quod alij
sunt supra posita que iō piloz
multitudine sunt vestita vt sint oculis in-
uamta ad repellendū hūorem vel sudorē
de capite influentē. Inter alia xō est il-
lud mediū spaciū qd est inter supercilia
sine pilis. vt di. yfido. li. xi. Sunt autē sup-
ercilia aliorū inuamta sū cōstan. ne qd
nocuum extrinsecus adueniat phibētia
sunt et honestātia qz nullus sine eoz pñ-
tia decoratur. Vnt autē supercilia quadā
vim latēre passionū aie indicatiuā sū
aresto. qz cum fuerint supercilia recta sic
linee p̄tendūt femineā molliē vel aie
leuitatez. Itē supercilia remissa et nimis
pressā vel depressā signāt inuidiū. sic dicit
aresto. li. i. Item supercilia eleuata et pi-
lis spissa aniositate p̄tendunt. de paupe-
rata xō a pilis et oblonga timiditatem.
Item si fuerint spissa et longi pili visum
quodāmodo obūbratiua excessum caloris
signant. Item si fuerint multe carnis et
pauce pilositatis sensum durū signant et
obtusum et frigiditatem in mēbris p̄-
cipalibus dñantem. Item si fuerint pilis
spoliata aut interiorē signāt sanguinis
corruptionē. vt patet in leprosis aut na-
turalis hūoris cōsumptōz. vt in ethicis
et similib. aut meatuū et viarū humorū
opilatōem vt patet in castrat. Et dicitur
crescere circa senectutē intm qz visū im-
pediūt nisi rescindātur. vt di. arest. li. iij.
Item dic idē li. iij. in frequentantibz coi-
tum nimis cadunt pili superciliorū vel al-
bescunt. qd quidē accidit p̄ humiditatis
cōsumptōem et p̄ defectum virtutis
et p̄tē frigiditatis cerebri augmētō-
nem. nā nimia siccitas caluiciem gene-
rat. sup̄ abundās xō frigiditas canicie
introducūt sicut supra dictum est.

Capitulum. X

De fronte

Frons ab oculorū foraminibz est
noiata vt di. yfido. Dec ei quan-

dam animi imaginatōem et iudiciū mē-
tis sua specie exprimit dū leta vel tristis
est. Scdm autē virtutes essentialē frōs est
vt di. cōstan. os semicirculare nec mul-
tū durū nec multū molle/qd iō fuit nec
cessariū vt esset t̄pamentū ne lederetur
vicinitas oculorū. pelle autē extrinseca tu-
ta est ad sui d̄fensōem ad aliorū orgāoz
sensibiliū p̄tinuatōem. et ad totū capiti
decoratōem. Totū enī aialis virtuositas
potissime in frōte lucet. Frons ei vt dic-
phus sedes est vere cūdie et honoris. et
hoc qdem est p̄tē vicinitatē imaginatiē
virtutis. cui virtute tristitia vel leta decētia
vel indecentia rōnis iudicio subito de-
ferunt vbi vtiqz discernūtur. Frons itaqz
qd oim neruoz a cerebro descēdētium ad
sensum p̄ficiendū quodāmodo turris est
et defensaculū. infra cuius p̄cauitatē descē-
dūt nerui ad oia instrumta sensuū infe-
riorū quo misterio de oibz obiectis sen-
suū apud rōnis domiciliū fit iudiciū
Vnt sū Greg. Frons ē dignissima ps ca-
pitis exterioris vbi imprimis caracteris
signū. s. signū iusticie et salutis vt signa-
culum crucis qd quondā erat supplicii
mō locum habet in frontibz impatorū.
Frons igitur bñ disposita oia p̄dicta ma-
nifestat. s. si fuerit a mediocritate vege-
nerās alia sū p̄b̄m p̄noſticit et figurat
Dicit ei arest. li. i. qñ frons fuerit ma-
gna designat ponderositatē et dinantem
ad stulticiā. et qñ fit intē mediocritatem
pua signat bonitatem virtutis. Sed qñ ni-
mis eleuatur et qñ in sup̄ficie rotunda
tur excessum signat colere et tales sepe
dispositi sunt ad colericas passōes. sic
ad frenesim et furorem Frons autē resp̄cū
aliorū membrorū faciei modice est carno-
sitas et pinguedis. cui cā est sū Pa-
ly et Arest. qz carnositas et pinguedis
sup̄fluitas impedit intellectū. Et iō nimia
carnositas in fronte cum qdā relucētia
et extensōe cutis signum est corruptio-
nis. vt patet s in leprosis. Item nimia
frontis attenuatio et sup̄ficialis pellis
corrugatio interiorē designat cerebri
defectum et humoris substantialis fina-
lem cōsumptōem. vt patet in antiqz
senio vel morbo longissimo t̄pē manit.

Liber Quintus

Capitulum. XI.

De tympanibus.

Tympanus vel tympana dicunt illa capituli membra ad dexteram sinistramque capitis adiacentia que sic dicuntur. quia sui mobilitate continua que intervallis temporum immutatur. ut dicit Aristoteles. li. xi. c. ij. Sunt autem tympana secundum Constantinum ossa utrimque posita. in lateribus oculorum constituta. que quidem aliquantulum sunt mollia et nervosa. et sic sunt necessaria propter sensum et motum oculorum perficiendum. Nam per tympana ad instrumenta sensuum mediantibus nervis spiritus animalis deferretur. et per eadem secundum anatomiam spiritus vitalis per quas arterias a corde ad cerebrum remanent. Quia propter nervorum sensibilibus et propter arteriarum venarumque pulsationem in loco tympanorum colligata. tympana sunt passibilia et facilliora ad lesionem. unde animal percussum in loco tympanorum de facili moritur quia sic dicit Arestus. li. xix. percussio que cadit super ossa tympanorum mortalis est. quia si in eis contingit vulnus aial piclatur. Et sic accidit quia humor que est in tympanibus cito exit propter tenuitatem ossium. et tympana citius canescunt propter huiusmodi paucitatem et siccitatem in eis dominantem. et propter convertibilitatem ad naturam frigiditatis. Item tympana inter villosa sunt aliquantulum. unde huiusmodi a cerebro venientem recipiunt et somnum oculis inducunt. Et si illi villi fuerint compressi per eliquationem contenti humoris oculos lacrimare faciunt.

Capitulum. XII.

De auribus.

Auris est instrumentum auditus. et dicitur auris a voce hauriedis aut quia greci ipsam vocem audensidem vocant. unde dicitur aures quasi aures. vox enim repulsa per eam amfractus sonum facit. quo sensum excipiunt auditendi. Summa auris plicula dicitur pinula. Pinula enim antiqui acutum vocant. Dec quoque dicitur. Est autem auris proprie quedam substantia cartilaginea que duabus causis fuit necessaria. defendit enim ne quid no-

cium in auditum cadat sicut oculos defendunt cilia. preterea auditum adiuvant. Nam vox percussa aeris cum venerit ad cartilagineam sibi fortiter coadunat. unde intrat foramina que sunt auditus propria instrumenta. Sunt autem hec foramina in petroso osse constituta in quibus nervi descendentes a cerebro sunt infixi. sensum et motum auribus referentes et immutationem vocis a foraminibus receptam iudicio anime deferentes. et sunt hec foramina sicut torcular transversa. et hoc ne frigidus aether nimis cito intret. et interiores panniculos siue nervos ledat. et ne aliquid nociuum incidat quod auditum impediat instrumentum. ut dicitur in pantegni. li. iij. ca. xv. patitur auris multiplex. quia aliquando ex apostemate iuve existente vni et sanies egreditur ab aure. Item ex vermibus foramen ab extrinseco intratum vel ex putridis humoribus intus secus nascentibus quorum signum est pruritus intra auriculas et titillatio et sentitur eorum motio. Item ex superflua carne atque verruca patitur auricula quasi mali huiusmodi res in ea adunantur. Item patitur ex mala dispositione nervi aurei ingredientis. sicut patitur in sonitu et tinnitu. et huiusmodi que contingunt ex ventositate in panniculis cerebri se claudente in parte nervi auricularis. Item patitur ex grossis humoribus illic se moventibus. et tunc sentitur gravitas capitis cum sonitu et tinnitu. Item deficit auditus ex defectu virtutis audibilis vel ex contractione nervi sensibilis sicut in senibus contingere consuevit. Item aliquando fit surditas cum puer preceatur in utero quam natura negligit instrumentum auditus perficere. et hoc est propter sui defectum vel propter materiam quam invenit sibi natura inobedientem. Item patitur ex acuta egritudine cum colerici humores ad cerebrum ascendentes auditum impediunt. hoc adiuvant si per digestionem colera purgetur. Unde dicitur in amphoribus. Surdis si solutio colerica supervenerit surditatem tollit. hucusque constat. Item dicitur arestus. li. xij. instrumentum auditus plenus est spiritu naturali. quia sic spiritus naturalis facit in venis motum pulsatilem. sic in aure facit virtutem auditus. et propter hoc addiscuntur res per sensum auditus.

Et dicitur ibi q̄ creatio aurium fuit manifesta tela et continens fuit tenuis, et hoc propter subtilitatem auditus ipsius. Debilitat autem auditus in tympano humide complexionis, et precipue in frequenter coeuntibus. Et propter perturbationem spirituum qui perficiunt auditum. Nam ut dicit idem Arest. frequens nimis coitus corpori et cordi nocet. idem dicit hali. Item secundum Arest. li. xij. in rationa animalium aures ponuntur naturaliter in medio capitis rotundi. quia auris si in una parte recte sed potius vndeque vocis et sonorum differentias comprehendit. In animalibus vero quadrupedibus qui caput habent inclinatum ad terram et non sunt eleuati, corporis sunt aures in superiori parte capitis. ut patet in bobus asinis et equis. et motus auricularum hominum animalium sunt multi propter eleuationes sui loci. et quia multum mouetur in partes diuersas. recipiunt sonum repercussione multa. Item idem Aresto. ibidem nullum animal ouas habet auriculas expressas. nihilominus tamen habent talia animalia quaedam vias occultas. et etiam volatilia carent auribus exterioribus. habent tamen foramen medium et viam aptam per quam auditus perfectissime celebrat. Item homo inter omnia animalia habet aures minus mobiles et etiam secundum dimensionem situs breuiores. sed ad audiendum maxime sunt efficaces ut dicitur li. i. et b. et propter tonitruum complexionis. Vbi quoniam nimis est excessus in auribus hominis in magnitudine alijs signis concurrentibus signum est stoliditatis et tarditatis intellectus ut dicit aristoteles.

Capitulum. XIII

De naso.

Nasus est instrumentum olfactus secundum philosophorum a naribus autem dicitur nasus. Nares autem ita sic vocatur. quia per eas odorifera et spiritualia quasi odoramus et interfectum et odoriferum discernamus. vnde quia odorifera nobis per eas manant. nares dicuntur sicut per foramen in scij et rudes ac in experti ignari. quasi sine nare dicti. Nasus autem duo habet foramina secundum Aristoteli. que per quandam substantiam cartilaginofam ad invicem sunt distincta. Et horum foraminum vnum ad concavitatem palati tendit.

alterum superius ad pelliculas cerebri vadit ut aere attrahat cerebro et referat ipsis naribus spiritum anialem et ad sensum odoratus perficiendum adducat. primum foramen fuit necessarium ad eiciendas superfluitates a cerebro venientes aliud ad spiritum attrahendum et odoratum perficiendum. Sunt tamen propria instrumenta odoratus due caruncule que dependunt a naribus per modum mamillarum. que primo aerem attractum in se recipiunt. Deinde ad interiorum partem cerebri transmittunt. Istis autem carunculis subseruiunt nares exteriores aerem. scilicet attrahendo et intra se includendo et subtilizando. ut tanto facilius et perfectius immutetur in organo odoratus. Huiusmodi et a cerebro veniens illa duo vltra nasi subintrat et eis animalis spiritum administrat. ut dicit Constantinus. Fumus igitur mediante aere per nasum attractus spiritum animalis se associat. qui immutatus illam immutationem in cerebro anime iudicio repentat. Nasus igitur secundum Constantinum fuit necessarius ad aerem temperate attrahendum ad cerebrum per sua emfictoria expurgandum. ad calorem in natum in ventriculis cerebri temperandum. necnon ad discernendum fumum a quacunque substantia resolutum redolentem suauiter aut fetentem. Et ita secundum aristotelem li. xij. sensus olfactus est diuinus sicut sensus auditus. et si ita non esset non faceret opus proportionatum et sensus olfactus non esset nisi propter attractionem aeris in animalia habente nasum. Et b. membris scilicet nasus in medio est. scilicet anteriori parte capitis. Et propter hoc posuit natura nasum in medio trium instrumentorum sensibilium quasi trutinam positam propter motum anhelitum alijs sensibus necessarium. Recollige igitur breuiter ex predictis quod nasus est membrum siue organum officiale aeris attractiuum et misissuum inter odores discretiuum. grossas superfluitatum cerebri purgatiuum spirituum animalium misstratiuum per attractionem aeris pulmonis dilatatiuum et restrictiuum. Et ideo secundum Aristoteli. nares posite sunt ex transuerso et non ex opposito pulmone. ut si frigidus aer quicquid subeat pulmonem subito non ledat si quid cum aere sic puluis vel quodcumque aliud.

Liber Quintus

intrauerit pulmoni? obesse non possit.
Est etiā natus ut dicit **Brege**, sup can-
tica faciei maximū ornamentū, itaque
carētia tota facies residua reponētat.
Delet autē dispositio nasi esse mediocri-
ita q̄ in longitudine, latitudine, altitu-
dine modū debitum nō excedat. Nam
si nares fuerint nimis tenues vel late
m̄tri aeris attractione ferocitate aie p̄-
tēdūt et mētē indignatē. Et dispositōibz
em̄ mēbroz corpis sumunt p̄nostica iū-
dicia re affectōibus mentis, sicut dicit in
principio p̄bisonomie. Nam accidentia
mentis sepe imutātur fm̄ accidētia cor-
poris sicut vinū albū ex vitro rubeo/q̄n
infunditur, colorē strahit et ruborē. Et
iō mediocritas dispositōis mediocrita-
tem designat bonitatis, sicut dicit p̄bus
in libro suo in principio. Impeditur at-
natus in suo effectu, sicut dicit **Balieu** su-
per p̄nostica ibi. Nares acuti oculi cō-
caui rē p̄pter vehementiā caloris hūidi-
tatem p̄sumendū, vñ r̄acūur nares r̄ p̄-
fundātur oculi i acutis, r̄ est signū mor-
tis, et accidit idē naribz sicut dicit **Ba-
lien** q̄n calor naturalis est debilis q̄ nō
potest se expandere ad extrema, r̄ iō p̄se-
quitur q̄ spūs r̄ sanguis non p̄currunt
ad extrema. Et iō p̄op̄ frigiditatem
mortificante p̄stringuntur mēbra r̄ cor
alteratur r̄ accidit acumen nariū, qd̄ ē
signum pessimū r̄ mortiferū in patiētibz
acutam. Item impeditur natus, ut dicit
Constan, li. ix. c. xv. aliq̄n ex mala cere-
bri dispositione, aliq̄n ex nervi odorabi-
lis opilatōe, aliq̄ndo ex humorū fetido-
rum r̄ corruptoz in carunculis narium
repletōe, q̄nq̄ ex carnis sup̄sue corru-
pte in foraminibz nasi generatōe, ut p̄z
in poliposis r̄ leprosis, r̄ hec lesio non so-
lum ledit olfactū, verum etiā facit mino-
ratiōem vocis. Aliq̄n patitur ex nimio
fluxu humoris in ventriculis cerebri ve-
fluentis, r̄ hoc vel ex caloris dissolutōe
vel ex frigiditatis nimia constrictione
sicut p̄z sepi? in catarro. Aliquando ex
nimia repletione r̄ acumine sanguinis
ora renaz nasi apientis, vnde de nari-
bus fluit sanguis, tñ flux? maxime per
nares in mulcis egritudibus causa est

dissolutōis morbi r̄ certum indicium cō-
ualecentie r̄ salutis, ut patet in acutis
febris q̄ p̄ fluxum sanguis narium se-
pius terminantur. Et in amplioribz dicit
Balieu deficientibz mēstruis sangui-
nem ex naribz fluere est bonum.

Capitulū. XIII.

De genis.

Oene sunt inferiores oculorum
ptes vñ barbe inchoātur, ut di-
cit **Philid**, li. xi. c. ij. Genos em̄ grece bar-
ba dicitur, eodem em̄ ptes dicitur maxille
que p̄ diminutōem a malis sunt dicte
Malie autē sic eminentes dicuntur oculi
li ptes ad eoz p̄tectiōem suppositę, vo-
cate aut sunt male siue qz i r̄orunditate
p̄minent infra oculos quā greci mala
appellant, siue qz sunt supra maxillas
vñ r̄ a malis diminutue dicuntur max-
ille sicut a palo parillus, ut dicit **Philid**.
Sunt aut maxille siue gene fm̄ **Costa**,
ex nervis et ossibz interi? cōpōsite r̄ har-
ossa craneo cerebri sunt cōiuncta. Que
ideo de varijs r̄ multz frustulis compōsi-
ta sunt, ne alia lederentur si vnū aliqd̄
pateretur. Exteri? aut sunt calide r̄ car-
nose ut frigiditatem ossium r̄ cartilagi-
num aurium r̄ narium temperaret ut or-
ganis sensibilibz sibi vñ dicitur adiacētibz
suo calore fomentū administraret. Et
ideo maxille oculis supponitur ad eoz
p̄tectiōem. In medio sensuū sunt posi-
te, p̄pter nutriti administratōem, cali-
de sunt r̄ neruose propter frigiditatis in-
strumentoz sensuum mitigatiōem.
Lanide sunt et rubicunde propter or-
naturū faciei et vultus cōpōsitionem.
Maxima enim pulcritudo hominis ve-
sultat i genis r̄ maxillis, maxime sicut
dicit **Constantin**? maxille potissime ho-
minis ostendūt completiōes, que si fue-
erint multū rubicunde mixte cū tempe-
rata albedine et in substātia non nimis
crasse, sed mediocriter carnose, calidas
et humidā pretendunt completiōem
et ipsius temperamētum. Si vero fue-
rint in colore albide sine alicui? rubedi-
nis admixtiōe r̄ i substātia p̄igues mol-
les r̄ fluide frigiditate r̄ hūiditate nō dūt

excessum. si vero fusce in colore aut citri-
ne. in substantia aut tenues et macilente
dominū designant siccitatis nimie et ca-
loris ut patet in colericis. Si vero fuerint
quasi limide in colore et in substantia a cat-
nibus de paupate excessum signant frigiditatis
et siccitatis sicut in melancholicis vide-
ri potest. nec solum declarant complexionum
diuersitatem. verum etiam animi et affectuum
notificat qualitatem. Nam secundum animi affectio-
nes ex subito timore vel gaudio palles-
cunt vel rubescunt subito. ut dicit Con-
stantinus.

Capitulum. xv.

De barba.

Barba ut dicit Constantinus fa-
ciei viri est ornamentum. vnde ap-
parens et cooperiens maxillas
in vna parte est ad ornamentum. in alia
ad maxillam adiutorium siue famulatum.
Nam sua villositate nervos maxillares
tuetur a nimia aeris frigiditate. et ideo
maxillam est necessarium tegmentum.
Barba vigoris et caloris naturalis est
indiciū. Et hoc est causa quare vir et non
mulier barbescit quia masculi feminis
naturaliter sunt calidiores. et ideo in ma-
ribus sumus qui pilorum est materia magis
augmetatur. que quia natura non suffi-
ciebat consumere expulit per duo loca
scilicet per caput et per barbam. vnde ac-
cidit aliquando in mulieribus calide et hu-
mide complexionis que videntur barbesce-
re. Et e contrario fit in masculis frigidis
et siccis que barbescunt parum. Unde et in
eunuchis non crescit barba. quia perdide-
runt illa membra calidiora que calidis
humoris et summi qui pilorum est materia
sunt generatiua. Et quo patet que bar-
be spissitudo caloris et humoris substan-
tialis ac vigoris est indicium et differen-
tie sexuum certum experimentum. Item in
pueris non crescit barba quous paruuli
calidi sunt et humidus. quia fumosa superfluitas
que pilorum et capillorum est materia. tran-
sit in augmentum et nutrimentum puerorum.
Vnde etiam constat. secundum vero Aretio. li-
bro. xix. pili barbe sicut et capilli in sua
dispositione representant qualitates vapo-

ris ex quo generantur. quoniam si fuerit hu-
mor calidus fumosus et siccus. erunt pili
barbe sicut capilli crispi reflexi et inuo-
luti. Et hoc accidit quod per duas vias va-
dunt contrarias. quia pars terrestris moue-
tur ad partes inferiores. et calor mouetur
ad partes superiores. et sic inuoluntur pi-
li. et erunt pili crispi propter debilitatem suam.
Et hoc accidit propter paucitatem humidi-
tatis et multitudinem partis terrestris.
Vnde ex intenso calore corrugantur et in-
uoluntur. Si vero fuerit vapor multum
humidus. erunt pili lenes et longi. Nam
humor decurrit lubricando donec per-
ueniat ad pilos. et propter hoc pili et bar-
be eorum qui morantur in tracia sunt lenes.
Nam eorum complexio est humidus. et aer
continens eos est humidus. E contrario
accidit in hominibus cerebri siccis humidus et
bitantibus in regionibus calidis propter siccitatem
aeris continentis. Item alteratur
color pilorum barbe secundum etatis varietates.
et ideo canescit barba. in senectute propter
debilitatem caloris et abundantiam frigidita-
tis. Desiunt autem quous pili barbe pro-
pter calorem et humoris interceptionem ut
in castratis. quandoque ex corruptione humo-
ris. ut patet in leprosis. Nam sicut dicit
idem Aretio. Casus pilorum similis est
foliorum arborum. et causa istius est dimi-
nutio humoris calidi et pinguis. Et ideo
non fluit folia arborum in quibus est humor
pinguis. Vnde etiam Aretio. libro. xix.

Capitulum. xvi.

De mandibulis.

Mandibule a manducando sunt
dicitur dicit Isidorus libro. xi.
Mandibularum autem quedam
est superior in qua dentes superiores infi-
gunt. quedam inferior in qua dentes infe-
riores radicanter. Et est proprium man-
dibule superioris quod in omni animali fixa
est et immobilis excepto centeaculo. id
est cocodrillo qui mouet mandibulam su-
periore contra naturam omnium animalium
et fixam et immobilis tenet inferiorem
ut dicit Aretio. libro. iij. Sunt autem
mandibule ex diuersis et duris ossibus com-
posite. neruis et lacertis varijs connexe

Liber Quintus

At hoc fuit necessarium propter motus con-
tinuitatem et aptitudinem clausuræ necessaria
tēre dicit Constan. Sūt enī quasi due
mole cōtinue ad cōterendū et molendū
cibū se mouētes. vñ toti corpi nutrimē-
tum mādibule subministrant. **M**andibule
autē quibusdā pticulis carnosīs et
neruosis q̄ gingiue dicitur circūdantur
vndiq̄ et velātur et hoc propter fortiorē
tentū in maxillarū fundamētis radica-
tionem. et propter nutrimēti neruis tentū
um admistationē et frigiditatis tentū
moderatōes. **E**t dicitur gingiue vt di-
cit **I**hido. a tentū gignēdis. quia in eis
tentū gignitur et nutriuntur. **F**acte enī
sunt ad decore tentū pariter et necessi-
tatē ne nudi horrore potius existerēt q̄
decori pelliculis labioꝝ circūdanf. quod
fecit natura vt tā tentes q̄ maxillas si
solū intrinsecus iuuarent. vñ a lesione
extrinseca defensarent. cōtingit gingi-
uas corrsipi in animalib⁹ aliquando ex
negligētia et quādoq̄ ex putridis humo-
rib⁹ infici et corrsipi et tūc diuersas infel-
runt molestias et passiones. vt fetorem
tentū casum vel relaxatōem.

Capitulū. xvii.

De labijs.

Labia s̄m **I**h. a latendo sunt di-
cta. q̄ autē supius est labium
dicit quod vno inferius est la-
brum n̄icu patur. **S**unt autē labia ne-
cessaria s̄m Constan. qz tentes munifit
atq̄ teglit. **S**unt etiā neruosa et ex di-
uersis lacertis cōposita vt sic ad sensum
et motū essent abilioza. **N**ā ad vocis
formatōes necessario se apiunt vel clau-
dunt. qz illis abscis vel p̄ aliquā opū
latōem vel cōtradictōes aliā impeditis.
verba p̄fecte nō possunt formari. **I**tem
labia mollia sunt et carnosā et hoc propter
duricie tentū temperamentū fuit neces-
sariū. **D**entes igit et eorū nerui cū ex
natura sint frigidī nimis lederētur aē-
ri frigido expōiti si nō labioꝝ tegmine
tuerētur **I**tem labioꝝ extrema sunt ru-
bicūda. quod accidit s̄m Constan. pro-
pter cutis labioꝝ subtilitatē que de faci-
li a colore sanguineo recipit quodāmo

do roseam q̄litate. vnde rubeo labioꝝ
signū est puritatis cōplexionalis et im-
punctionis turbati sanguinis et interi-
oꝝ virtutis sicut ecōuerso labioꝝ li-
uiditas signū est defectōis virtutis et ca-
loris naturalis **I**tem labia tenuia sunt in
substantia et subtilia vt sint flexibilia
ad motū et abilioza ad aerē immitrēdū
et intercidendū ne subito attractus inte-
riorib⁹ sua frigiditate inferat lesiones
et ideo labia aeri frigido se opponit et
ipm recipiendo tepuratū reddūt vt sua
uius et vtilius ad interiora attrahat hec
omīa s̄m Constan. **C**ōsimiles p̄rieta-
tes narrat **A**risto. li. xij. circa finē vbi di-
cit. **L**abia hōis mollia sunt et carnosā et
separi p̄nt propter salutem et custodiā ten-
tū et vt cōueniant ad exitū sermonis.
vnde et labia duplicē habent vsū. sicut
et lingua cui creatio est ad gustandum
humidū et ad sermonē p̄ferendū sicut
idē expresse dicit **A**risto. et ideo oportz qz
labia sint humida. qz si creatio lingue n̄
esset talis dispositōis ad labia nō posset
lingua p̄tingere ad dicēdos mltos mo-
dos literaz quoniā quedā ex eis dicit
per p̄cussione lingue et etiā quedā p̄ con-
iunctōem labioꝝ. et ideo necessaria fuit
labioꝝ creatio vt optima esset nature
opatio. et propter hoc fuit caro hōis val-
de mollis quoniā homo est boni sensus
tactus scz et gustus magis q̄ alia a alia
hec omīa **A**risto. li. xij. **R**ecollige igit
qz labia sunt tegmina tentū custoditi-
ua. mollicie sua duricie tentū tempa-
tiua. vocis articulate et literalis forma-
tiua. aeris frigidī vel calidi intercepti-
ua. sua rubicūditate vel liuiditate defec-
tus vel vigoris designatiua. virtutis in-
terptatiue. p̄pria organa passionū aime
scz odij et amicie doloris vel tristicie ec-
pressiua. vñ d̄ qz tremor labioꝝ in fre-
nesi et acutis morbis mortē prendit vt
d̄ in p̄nosticis **E**t hec de labijs sufficiat

Capitulū. xviii.

De mento.

Mentū est dictum q̄si mandibu-
larū fundamentū eo qz inde ori-
antur. vt di. **I**h. **D**enti autem

vt dicit **Constan.** duo sunt ossa et ipsa iuncta sunt in medio vbi dentes subtiliores firmantur quadrupli atq; pares. **Hor** ossium extremitas duas h3 furclas vna est acuta cuius acumē quoddā ligamen inserit qd ligamē a latere temporū ptendit p quod etiā 7 bucca clauditur et apitur. **Altera** v0 furcula grossa ē et rotunda cui rotunditate mentū fit mobile vt dicit **Constā.** qz hoc membrū fuit necessariū ppter originē mandibular et dentū inferiorū radicatōem 7 ppter volūtariā aeris clausurā 7 aptōnē. fuit etiā cōueniens ppter faciei cōplexionē 7 pfectā ipsi vultus cōsummatōez qd si fuerit p ortionatū fronti rotam honestat facie 7 decorat hęc omnia dicit **Constan.** In mento autē anialis maxima est fortitudo pprop ossis duriciē 7 nervoz cōpagnatōem. 7 propter fortē dentū radicatōem. 7 id bruta anialia se tangi p mentū de facili nō pmittunt. nā mento cōtracto tota eoz ferocitas qsi armis p ditis enervat. vt pt. i. **Regū.** xvij. vbi dicit **Confrigit** dauid mentū vni 7 eruit ouem de ore ei. 7c. **Homis** vero mentū ptractari amoris et fidei indicium est. ij. **Regum.** xvi. **Tenuit** ioab mentū amase quasi teosculans eum. 7c.

Capitulum. XIX.

De ore.

O est dictū ex eo qd p ipm quasi p ostium alios immittim⁹ et sputū foris eijam⁹ vel eo quasi de ostio sermones egrediuntur. vt dicit **Isi.** **O**s etiā. vt dicit idē anime nescius est qz illud ore exprimimus qd prius in mēte cōcepimus. **Est** autē os vt di. **Grego.** multis circūseptū custodijs scz dentib⁹ 7 labijs vt tot intermedijs mēs prius discernat qz proferat siue dicat vt prius verbū trāseat p līnā qz p linguā. **Fuit** autē oris instrumētū necessarium fm **Constā.** propter nutrimentū susceptionē. nullū enim membrū in almali nutrit nisi prius nutrimentū in ore recipiat. **O**s ei priō cibum recipit 7 mastucando 7 immutādo aptū digestionī stomacho trāsmittit. et pprop hoc natura

fecit os humidū intrinsecus vt cibi sicctas eius humiditate facilius imutet. **Fecit** etiā os nervosum 7 mediocriter durū 7 cōcauum. **Nervosum** vt saporositas cibi facilius sentiret. durū ne cibi aspitate ledere nec nimis factū est durū. sed mediocriter ne nimia duricia sensualitas gustus impediret. **Concauū** autem et rotundū fuit intrinsec⁹ vt cib⁹ assumptus hinc inde facili⁹ moueret 7 p dentes sine impedimēto spūs trāsduceret. **Ite** necessariū est os propter aeris 7 spirit⁹ attractōem aer enī attractus p os in ipsius cōcauitate immutat tepurat 7 subtiliat 7 sic ad cordis refrigeratiōem per cannale pulmonis trāsmittit sine cui⁹ refrigerio cor pre nimij caloris incēdio vreret et destrueret. **Ite** necessariū est propter vocis informatōez. ad hoc enī est palatū oris cōcauū vt plectz lique moueret facilius 7 ad vocē formādā expeditē eleuaretur 7 teprimeret. **Ite** vtile est ad grossariū supfluitatū a cerebro et pulmone veniētū crebrā eiectōem qd p ostium oris eiectis vitalis spūs i corde 7 aialis in cerebro suas cōplent actōnes expeditius. **Ite** vtile est pprop mēbrozū nutritiū a supfluis exoneratiōnē qn ergo stomach⁹ crudis humoribus oneratur. natura p vim expulsivā operatē p oris orificiū expurgat. sicut dicit **Constā.** 7 **Gal.** sup illud ampho. in vomitib⁹ 7 purgatōib⁹ que spōte fiunt si qlia oportuit fiant conferūt 7 bñ ferūt. si v0 nō pparitū. **Patitur** autē os. vt dicit **Constan.** in viatico. qnq; ex alijs membris sibi vicinis infirmatibus. **Patitur** autē pustulas vlcera 7 hmōi ex corruptō humorib⁹ alijside ad buccā defluētibus. si rubeat ita qd nigredini attineat 7 caleat toleat aut ardeat materia sangulea est 7 colerica. si vero multū nigrescat tāto molestius est 7 timidius ne forsan ad cancrū veniat. **Accidit** autē vlcera in ore lactentiū puuloz puenientia ex acumie lactis 7 ei⁹ corruptiōe. hucusq; **Constan.** in viatico pticula secunda.

Capitulum vice simum.

De dentibus.

Libere Quintus

Dentes fm grecos dicuntur odures quasi omnia opposita diuidentes et incidentes vt dicit *Aristo*. Et sunt dentes fm *Constan.* quedam plura in ossibus maxillarum et menti quibusdam radicibus inserti et sunt in maxillis fm *Costa*. xxxij. Sedecim enim in maxillis sunt positi quorum quatuor in anteriori parte pares vocantur et quadrupli. et hi lati sunt et acuti in alios vel precipuos a medicis nuncupantur. ad incisiones cuiuslibet cibi sunt apti et quicquid in eis accipit in ore conterit et mordet. Sunt iterum duo qui canini sunt dicti collaterales quadruples et in summitate acuti duris cibis tamen molendis apti. Et dicitur fm *Aristo*. canini. quia ad similitudinem caninorum constitunt et canes per ipsos ossa rodunt. precipuos enim dentibus sunt fortiores acuti ores et rotundiores. et ideo a quibusdam collumelle vocantur et quod priores precipuere non possunt istis tanquam fortioribus ad contrahendum tradunt. Sunt et decem alij et vtraque parte superioris mandibule que collaterales quadrupli hi sunt lati atque grossi. hi molares sunt vocati et ad molendum bene sunt apti. nam que conata et contracta sunt a prioribus more mole subigunt. vt dicit *Aristo*. Sunt quidem in superiori mandibula. xvi. dentes. scilicet quatuor quadrupli atque pares et duo canini et nouem molares et totidem etiam dentes numero collocantur in inferiori mandibula seu in mento. dentes igitur quantum ad suum numerum et etiam ad officium quadrupharie diuiduntur. quidam enim sunt incisivi et hi sunt quatuor. duo superiores et duo inferiores que primo aspectu se offerunt. quidam vero sunt pares et hi sunt quatuor. duo superiores et duo inferiores que alterutrum iuxta incisivos positi mutuo se contingunt. Quidam vero dicuntur collaterales seu canini et hi quatuor scilicet duo superiores et duo inferiores se mutuo collident. quidam vero sunt molares et hi. xx. scilicet. x. superiores et totidem inferiores mutuo se tangentes et que ab alijs incipata sunt quasi mole continue coincident. Hi omnes sunt mandibulis radicati et quodammodo furcati sed diuersimode quia anteriores scilicet quadrupli et pares vnam

habent furcillam seu radicem. canini vero molares tres vel quatuor habere dicuntur. vt dicit *Constan.* Dentium quoque numerum etiam discernit quantitas sexuum. nam in viris plures. in feminis pauciores inueniuntur vt dicit *Constan.* et *Aristo*. Distinguit etiam dentes secundum processum etatis. quoniam sicut dicit *Aristo*. li. ij. quod dentes senum generaliter sunt nigri et non acuti vt patet in canibus quorum etas per dentes noscitur quia dentes iuuenum sunt albi et acuti. senum vero e contrario. Excipit tamen *Aristo*. ibidem ab hac generalitate dentes equorum quos dicit habere proprium quod precedente etate magis albescunt. dicit etiam ibidem oportet vti que scire quod animalia que sunt multorum dentium et coniunctorum sunt vite longioris que vero paucorum sunt dentium et separatorum sunt vite breuioris. Item dicit ibidem omne animal quadrupes generans animal sibi simile habet dentes. Item homo eijcit dentes in iuuetute anteriorum non molares et hoc contingit forsitan propter furcularum et radicum debilitatem. molares autem non eijcit propter eam contrariam et est generale in alijs animalibus que non eijcunt aliquem dentem priusquam alter sibi similis in loco oriatur primum. Item *Aristo*. li. xij. Omne animal carens dentibus in superiori mandibula est sicca et terrestris nature. omne animal habens dentes in vtraque mandibula est pinguedini simile. Item idem li. xiiij. Natura non facit aliquid nisi quod melius et perfectius est. et ideo necesse est vt materia pris terrestris declinet a quibusdam animalibus ad partem superiorem scilicet in dentes et culmos prominentes et in quibusdam in cornua. Et propter hoc non potest habere dentes in vtraque mandibula animal habens cornua. Item ibidem. li. xvi. Solimodo inter alia ossa crescit dentium dum remanet animal et hoc est manifestum in dentibus super extracribus et declinationibus a locis suis contingentibus seiniuicem. Et causa incrementi illorum est propter operationem eorum. Si enim non crescerent consumerentur cito et propter hoc teruntur cito dentes animalium comedentium multum et carentium dentibus magnis. Et propter hoc ingenita est natura et aggregauit

tentes ad inuicē propter senectutem ⁊
finem. aliter si vita duraret p̄ millena-
rium sp̄ tentes plures essent q̄ in p̄ia
creatōne. vñ dicit idē li. ij. tentes q̄ ori-
untur intra gingiua. nō oriuntur in vitis
⁊ mulierib⁹ nisi post viginti annos ⁊ for-
te in quibusdā mulierib⁹ post. lx. ⁊ origo
eorū erit cum maximo dolore. Itē idem.
li. xij. Dentes acuti oriuntur an̄ latos
quonia tentib⁹ acutis indiget ad ab-
scissionē cibi prius. qz prius est abscede-
re q̄ molere. ideo etiā citius crescit. qz
minores sunt / qz origo minoris rei est
ex calore an̄ originē rei maioris. Item
calor etiā lactis facit oriū tentes cito /
⁊ p̄ter hoc est qz pueri lactētes lac cali-
dus nascuntur in eis tentes cit⁹ Item
idē etiā ibidē. Anteriores tentes nascū-
tur in osse tenui ⁊ etiā debili propter B
sunt velocis casus hucusqz aristote. Ad
hec Consta. in viatico p̄tula secunda
Dentiū magnū est iuuamentū. et cum
iuuamēto magnū corp̄is ornāmētū ip̄
soru inq̄ non patientiū quonia in pa-
tientiū actio corrūpitur. Quoru pasi-
sio diuersa est. Qui⁹ diuersitatis ps est
visui manifestā sicut putredines fetores
rupture. p̄tiones. motiōes casus. li-
mositates ⁊ similia. ps vero nō aparēs
est ⁊ occulta. sicut quādo tentes nimius
tolent ⁊ tamē exteri⁹ sani apparēt. Cau-
sa autē talis doloris sunt humores a ca-
pite descendētes vel a stomacho mediā
te sumositate ascendētes. vel humores
acuti in gingiuis ⁊ tūc dolores nimij cū
saltu ⁊ pulsu sentiuntur propter maliciā
humoru ⁊ acūmē. Si vero dolor est a ca-
pite grauitas sentit in capite ⁊ dolor in
facie rutor ex sanguine vel colera ad ra-
dices dentiū descendēte. Si vero fuerit
a stomacho. dolor sentit in stomacho et
assidua eructuatio egredietur erumpit.
Dentes etiā aliquādo p̄forātur. aliq̄n-
do rumpūtur. aliquādo ex vermibus in
citrinū viridē seu nigrum colorē mutāt.
que om̄ia ex corruptis ⁊ pessimis hūori-
bus. ex malis cibis per neruos ad liga-
mentū dentiū descendentiū accidere di-
noscentur Dentes etiā aliquādo mouē-
tur ⁊ causa motus humores sunt in ten-

tiū radicibus / qz si sint acuti necesse est
in dētibus foramina effici ac fetores ⁊
putredines generari. Qz si vermes fue-
rint in causa dolor maxim⁹ gignitur. qz
neruū sensibile corrodendo penetrant.
Obstupescunt etiā tentes ⁊ exacerbantur
ex hūore acido int⁹. vel extra neruos sen-
sibiles inficiēte ⁊ tormentare vidētur ex
causa nimis frigida sicut ex niue vel gla-
cie neruos dentiū cōstringente. Itē den-
tes quādoqz cadūt ex nimia humidita-
te ligamēta dentiū relaxante quādoqz
ex nimia siccitate. vt patz in senib⁹ quo-
rū tentes prop̄ subtracōem humidi-
tatis nutritibilis dilabūtur. Has ⁊ mul-
tas alias dentiū recitat Constan. passio-
nes. sed hec sufficiāt. Recollige igitur ex
p̄dictis qz tentes in mādibulis tanq̄ in
fundamētis p̄p̄is radicantur ex frigidi-
tate domināte albiores ceteris ossibus
efficiuntur prop̄ sui duriciē ⁊ facili nō
ledūtur. Substātia enim dentiū est ex
se impassibilis. cū non sit sensibilis. vt
dicit Constan. vñ dens ruptus nulluz
dolorē patit. Dicit tamē pati et dolere
p̄ter neruū sensibile qui in ei⁹ radicib⁹
sepe leditur ⁊ grauāt. Dentes enī in tel-
secus neruis colligantur terminos car-
nis tentes excedūt ⁊ tamē in carne ra-
dicantur nihil intra se nec in se esse pati-
unt. Clausi sunt labijs ne videantur In-
decens est enī cum apparerent nisi forsan
p̄ter risum. Itē superiores ad inferiores
reuertūtur ⁊ sibi inuicē mutuo coaptā-
tur ⁊ si inferiores aliquādo moueāt su-
p̄iores tamē fixi et immobiles reperiunt
Ordinate autē ad inuicē cōponunt. ad
informatōem articulate vocis maxime
coopantur toto corp̄i obsequiuntur.

Capitulū vicesi- mū primū. De lingua.

Lingua a lingendo cibū est di-
cta. vel qz p̄ eam articularis so-
nus vba ligat. sicut enī plectrū
corde. sic allidit lingua tentib⁹. vt dicit
Aristo. Est autē lingua instrumentū gu-
stus ⁊ locutiōis. vt dicit Consta. ⁊ com-
ponit de substātia molli carne porosa et
spongiola. Est autē neruosa. p̄ter sensus

Liber Quintus

et motū porosa vt facili⁹ sapor penetret ad neruū facientē gustū ad quē veniunt multe vene sanguine p⁹ene. vnde rubi- cūda est in colore. **Hec** opatur p⁹anicu- lis q⁹bus spaciū bucce et palatū induit et restit. a superiori pte patet tota. ab infe- riori autē pte patet vsq⁹ ad ligamēta q⁹ bus merito est cōnera vñ radices lin- gue et sensibile neruū q⁹bus recipit sen- sum et motū a spiritib⁹ sunt occulti. **In** q⁹busdā autē hominib⁹ vt dicit cōstā. cō- trahit lingua plulq⁹ oportet utantū q⁹ nec in diuersas ptes mouet vñ oportet inadi ligamēta vt motus p totū bucce spaciū ampliet. **P**assiones enī multe ac- cidūt lingue vt in substātia ipsi⁹ vel in neruis ad illā veniētib⁹ vñ in viati- co cōstan. **L**ingua animalis pdit motū voluntariū. **U**nde et vsum amittit s⁹mo- nis cuius causa est ex defectu virtutis mo- tūe ex cerebro veniēte vel ex neruo opi- lato p quē virtus trāsit a⁹alis. **A**liq⁹ ex apostemate vel ex pustulis in lingua ac- cidētibus. **A**liq⁹ sunt p⁹ria vicia in sub- stantia lingue sicut cōplexio mala ex q⁹ est sensibilis distemperātia ex nimio ca- lore frigiditate vel humiditate vel siccitate vel apostema vel tumor. et similia q⁹ si lingua videat nimis tumida excessus caloris designat. **S**i vero alba frigidita- tē. si mollis humiditatē. si siccā et aspera siccitatē. et oīa talia lingue impediūt vsus vel tollūt in toto vel in pte. **S**i autē lin- gua sanavideat nullas habēs maculas loq⁹la tamē sit ablata. ex cerebro est defe- ctus vel ex neruis sensibilibus opilatis. **A**liq⁹ est pditio loq⁹le ex pdita mente vt in frenesi vel liturgia. **H**ucusq⁹ **C**on- stan. in viatico. alios designat defectus lingue in pantegni. **C**onstā. vbi dicit. accidūt pustule late et extēte in pellicul⁹ exteriorib⁹ lingue sicut accidit pueris malū lac suggestibus. et sunt q⁹ncq⁹ albi q⁹ncq⁹ nigri coloris. accidit autē apostema lingue. eā nimis magnificans. et ab ore exire faciēs. et vocat exiliū lingue. **A**liō etiā gen⁹ apostematis lingue est q⁹ rana vocat eo q⁹ sicut rana nascit sub lingua et aufert vsum lingue. et ita rana muta d⁹ ab effectu. **E**st autē aliud apostema lin-

gue sanguinolentū vñ tota lingua pati- tur et loq⁹la pariter cū gustu impeditur. **E**x viscosis enī humorib⁹ in lingua to- minatib⁹ sensus gust⁹ corrupit et imutat ita vt dulcia amara et insipida iudicent⁹ et ecōtrario. vt dicit **Sal.** **I**te **Sal.** sup amphoz. q⁹ accidit lingue balbucies ex nimia humiditate q⁹ lacertū lingue p⁹ nimia humiditate i extremis neq⁹unt dilatari sicut est videre in ebriosis qui balbuciat q⁹ in cerebro humore nimio pfundunt. **U**ñ dicit ibidē **Sal.** naturali- ter autē balbucietes vel ppter nimiam cerebri humiditatē balbucunt vel ppter lingue humectationē vel ppter vtrūq⁹. **I**lla etiā supflua humiditas est causa quate aliq⁹ efficiūt drauli. q⁹ aliq⁹ liti- teras pferre nō pnt. scilz r p n. vel c p r. pferūt. et hoc patet in infantib⁹ q⁹ mul- tas lras corrūpunt et eas pferre nō pnt. **H**ec oīa dicit. **Sal.** sup illū amphoz. ipodrauli a diarria maxime capiūtur. q⁹ nimia humiditas taliū que est causa draulizatiōis redit ad stomachū et testi- na sepe lubricacōdo inducit diarriā vel dissenteria. i. fluxū ventris. sicut dicit. **Sal.** **I**te dicit **Constā.** in pantegni. q⁹ in laterib⁹ ligamētoz lingue sūt q⁹das vene. q⁹ salina lingue administrāt. **H**ec ab initio lingue incipiūt. a q⁹ emanat quedā humectatio fleumatica que sali- uā appellatur. vnde ille vene vocātur a medicis saluales siue habitatio salua- lis. **I**nitiū autē lingue vñ exiunt h⁹ve- ne est caro glandulosa et alba ipsi⁹ salue generatiua q⁹ humectat linguā et tēperat eoz siccitatē. et augmentat eoz succosi- tatē vt post dicitur. vñ dicit **Arist.** in. vi. q⁹ oues aliq⁹ habent sub lingua venas albas et ille faciūt fetus albos et aliq⁹ ha- bent nigras et ille faciūt fet⁹ nigras. alie varias et ille pcreāt fetus varios. **R**e- collige igitur breuiter ex iā dicit⁹ q⁹ lin- gua est substātia carnosā sanguinea et porosa. influētie spirit⁹ receptiua meō- plexione calida et humida. in dispositōe tenuis et oblonga anteriori pte similis gladio in cono. in colore rubicūda. in lo- co concauo et humido sita ad motū facili- ma. vocē informatiua. sapor discretiua

p emissionē saluē oris humectiua. pce
 ptioni anime interpretatiua. ventibus 7
 labijs q̄si muro dupli circumsepta In
 diuersis aialib⁹ quoad figurā varia. Nā
 in q̄busdā breuis est 7 grossa. in q̄busdā
 vero ecōuerso. Qui xō hnt linguā grol
 fiorē hnt vocē grauiorē 7 ecōuerso. Que
 dā etiā aialia hnt linguas medicinales
 7 salutiferas. 7 hoc vel ex nature bonita
 te. vel ex occulta aliq̄ proprietate vt ligu
 canis. vt dicit Cassiodor⁹. Quedā autē
 linguas hnt mortiferas ppter maliciā 7
 furiositatē humoris in eis dñant. sicut
 lingua serpētis draconis 7 rabidi canis
 cui⁹ mortuus est summe venenosus cui⁹
 lingua apparet spectra os 7 distillat ve
 nenu⁹ 7 inficit aquā in quas cadit. de q̄ q̄
 bilerit efficit rabiosus. vt dicit Auicē
 na 7 Costanti. in tractatu de venenosis
 aialib⁹ 7 venenis. Tñ etiā serpentū lin
 gue fm Arist. nigre sunt siue liuide siue
 subrupe 7 maculose. acute 7 in motu ve
 locissime. Et hoc ptingit ppter humores
 furiosum 7 venenosum. qui tā velociter
 linguā agitat vt vna numero bifurcati
 videatur. liguā tñ aspidis q̄uis in cor
 pore viuētis serpentis plena sit veneno
 mortifero. sepata tñ a corpe 7 desiccata
 venenu⁹ pdit. 7 venenu⁹ si p̄ns fuerit pro
 dit vñ in p̄ntia veneni l sudorē p̄ripe
 s̄ueuit. vñ talis lingua velut vtilis p
 ficua reputat inter thesauros regios pl
 giosa. q̄uis prius fuerit venenosa. 7c.

Capitulum vicesi

mumsecundū De saluē proprietatib⁹

Saliua est humor rheumatic⁹ ex
 naturalib⁹ venis lingue genera
 tus. vt dicit Consta. Est autē
 saliuā naturalit̄ humida in colore alba.
 ex cōtinuitate mot⁹ lingue 7 instroz spi
 ritualiū spumosa in sapore insipida. qz
 potētiat̄ est oīm saporū in se receptiua.
 Si enī esset alicui⁹ saporis determinati
 nō eēt alteri⁹ susceptiua. Est etiam fm
 eundē Costan. saliuā inter gustū 7 eius
 obiectū media. nihil enī sensu gust⁹ per
 cipit nisi cui⁹ sapor mediātē saliuā gust⁹
 organo p̄ntat. Unde etiā ipsa fm qlita
 tē saporis rei gustate immutat. Fuit at

necessaria saliuā. vt dicit cōstan. ad hu
 mecatōnē oris. vt saluē bñficio irriga
 retur. Itē propter digestionis preparati
 onē. Cibus enī ficus in ore assumptus
 non vult stomacho mittere. nisi saliuā
 media prius humectaret. qz sine saluē
 adminiculo. res sicca nō refacili trans
 glutiret. Itē vtilis est ad faciliōrē sup
 fluitatū cerebri 7 pulmonis euacuatio
 nē. qz tales emissiōnes calozē vel frigo
 re indurātur aut inuisātur nō ita de fa
 cili p ostiū oris extraherent. nisi primo
 cū humoris saliuā adiuutorio lubricā
 do ad exitū pararent. Itē saliuā hōis ie
 iuni habet q̄ndā vim latētis infectiōis
 vñ 7 sanguinē animalis ledit si in aliquo
 vulnere aliqd sanguini admisceret. vt
 dicit predicti autores in tractatu de ve
 nenis. Et hoc forsitan est vt dicit Auicē
 na. rōne cruditatis Humor enī crudus
 sanguini p̄fecte digesto in suis qlitati
 bus repugnat 7 suū vt dicit autores p
 turbat t̄pamentū. Hinc est etiā vt di
 cūt sancti. 7 habet a plinio q saliuā siue
 sputū hōis ieiuni interimunt serpētes et
 venenosis aialib⁹ est venenu⁹. sic dicit Basi
 li⁹ sup illud verbū in exameron. Ipsa cō
 tere caput tuū 7 tu nisi. calca. ei⁹ Sen.
 ij. Itē sicut dicit Sali. sup amphozif.
 ibi. insanie sputo fit p̄ntis 7 furus 7
 vbi saliuā tenet moriūtur. 7c. P̄ntifici
 ppter vlcus pulmonis sp̄ tussiuunt. et a
 supfluitate sanie vlt̄er⁹ spuendo se ero
 nerāt put p̄nt sed tñ mors imminet qñ
 nō spuūt. qz retēta ei⁹ saliuā cū sanie vie
 sp̄is interi⁹ claudūtur 7 sic p̄ntifici sus
 focati moriūtur. Itē sicut dicit Bal. in
 li. crysis. Inter sputū 7 saliuā est disse
 rētia. Nā saliuā est supfluitas natural
 nutrimenti pectoris 7 generat̄ digesta.
 Sputū xō est illud qd ad pectus adue
 nit fm diuersitatē cursus naturalis et
 cursus p̄ter naturā. nec est semp̄ diges
 tū. Et iō sputū in acutis febrib⁹ 7 apo
 stematib⁹ si leuiter fiat cū signis digesti
 onis 7 sine tussi laboriosa. fortitudinez
 signat virtutis 7 defectū morbi. sicut dicit
 in p̄nostica. 7 ecōuerso. Et fm Bal. 7 ali
 os cōmentatores ibidē. In saliuā siue
 in sputo cōsiderant̄ tria generalit̄. Coloz

Libor Quintus

sz odor. 7 sapor. Quia si sputū fuerit in colore luidū cordis 7 spūaliū signat lesionē. Si vero sanguinesū cū sanie admixta pulmonis designat alteratōem. Si etiā fuerit in odore fetidū interiorē signat corruptōem. Itē si in sapore fuerit amarū aut acidū humoris corrupti in stomacho 7 pulmone seu in substantia lingue signat dñationē. Item in sputis habūdare signū est rheumatice cōplexionis. vñ 7 in semib' solēt sputa habūdare grossa 7 viscosa fm intensiōne frigiditatis 7 resolutionē vel dissolutionē humiditatis substantialis. 7c.

Capitulum vicesimum tertium. De voce.

Vox est aeris tenuissim' ictus. Plectro lingue format' vt dicit Aristot. 7 Aristian'. Organa at' vocis siue instrumēta multa sunt. vt dicit Aristot. s. pulmo. arterie. guttur. vuula. os. dētes. labia. atq; lingua. Sine enis istoz instrumēto vox nō format'. Et horū quedā sunt vocis receptiua sicut pulmo cū suis receptacul' 7 canalib'. Quedā vero sunt vocis ordiatua sicut vuula q' fm 2stanti. pulcrā reddit 7 fortē qñ ad alia se h' pportionalr. Aerē enim introeuntē tpat. 7 ne nimis lēptuose exeat cohibet 7 refrenat. A receptiōe etiā pulueris guttura 7 arterias philet 7 cōseruat. Quedā enī sunt vocis emissiua vt canales pulmonis 7 arterie q' sunt qdam fistule. q' si fuerint lenes mūde et tempate dulcē ac tempatā 7 eqlem reddunt vocē. Si vero aspere fuerint 7 plus rebito fuerint late 7 stricte aut distorte nimis grauē vel exilē diffonū aut in eqlem emittūt vocē. Ad formatōem igit' vocis aer in folliculo pulmonis recipitur 7 p ordinatū arteriarum motū p os emittit'. An ex veloci aeris cōmōtione 7 organoz vocis extēsiōe son' reddat q' in ore aialis platus 7 plectro lingue format' vox a sapiētib' dicit' Duciscq; constat. in pantegni. vñ Aristot. li. iiii. Pulmo est primū vocis receptaculū. Et id omne aial carēs pulmone caret 7 voce ac loquela. Loq' enī est distinguere vocem

An omne aial nō hñs linguā absolutam nō h' vocē. vt dicit idē. Apes vel mulce carent voce. faciūt tñ crepitū in volando extendēdo 7 cōtrahēdo alas p aere cadentē inter corp' 7 alas. 7 sic faciūt locuste. Et hui' pbatō est q' nunq' faciūt sonū in sedendo. s' tantūmō in volādo rana at' habet vocē ppiā 7 antērius lingue sue applicat ori suoz qd ex lingua ppinquat canne pulmonis absolutū est 7 ppter hoc habet vocē ppiā. 7 est coarctatus tēpe coitus qñ clamat fēiam per vocē cognitā. Itāna vō multiplicat vocem qñ ponit mādibulā inferiorē in aquā 7 extendit superiorē 7 p extēsiōne duarū mandibularū vociferat 7 propt' nimis conatū extēsiōis lucent earū oculi sicut cādele. cantāt 7 vociferant pl' nocte q' de die. q' tūc est sep' n' coit' earū dē. 7c. Itē ibidē. aues pui corpis plus vociferat 7 garrūt q' magni 7 maxime tpe coit'. qm vociferatio auū est maxime in illo tpe. Item idē. gall' vociferat post bellū 7 victoriā. Itē in aubus est q' mascul' dat vocē 7 nō femina sicut gallus 7 mas coruicū. loq' at' appropriatur homini. qui aut' naturalr sunt muti sunt surdi 7 hñt vocē s' oīno indistinctā vt dicit idē. Itē idē in eodē lib' 20. omnes femie sunt subtilioris vocis 7 acutior' q' masculi pter vaccā. q' vox femie est grossior. Itē ibidē erutus spermatidis est in marib' apud alteratōem vocis. 7 hec est in termino duoz septennū aliqñdo mutat tamen vox citius in q'bulā. et est significatio motus ad luxuriā. Itē ibidē qñ equi incipiūt coire erit eozum vox maior simul femie. vox tñ femine clarior est. Itē ibidē voces masculozum mutant qñ mutant. Itē d' li. viij. voces oīm quadrupedū mutantur 7 efficiūt sicut voces femiarū qñ castrātur. 7 li. xix. d'z. causa acuminis et alteratōis vocis est fm alteratōnem etatū qm vox iuuenū aialū est acutior voce senū 7 mulierū q' viroz 7 voces omniū animalium sunt acutiores in iuuetute. Itē idē m' te femine et multi iuuenum vociferāt voce acuta. qm propter rebilitatē moy

uent paucū aerem ⁊ qđ est paucū moue-
tur velocius. et vox velocius est acuta. gra-
uitas autē vocis sequitur tarditatē. ⁊ aer
mult⁹ mouetur tard⁹. mares autē ⁊ senes
mouēt multū aerē. ⁊ iō sunt grauioris
vocis. neruios enī ⁊ arterias hñt fortio-
res masculi qđ femine. ⁊ senes qđ puuli
⁊ nō castrati qđ castrati. prop⁹ debilita-
tē ergo neruoz erunt voces castratoz si-
miles vocib⁹ feminaz. **Ducitq; Arist.**
**Vox equalis clara. flexibilis inter acu-
tū ⁊ graue mediocrius est laudabilis. sic**
ecōuerso. vox tremula rauca ⁊ aspa debi-
lis ⁊ dissona nimis grauis vel acuta est
vitupabilis. nā vox vnica dissona ⁊ in-
ordinabilis multaz ⁊ fundit vocū armo-
niā. Vox itaq; cōsona dulcis ⁊ ordina-
ta est letifica. amoris excitatiua. passio-
nū aie expressiua. vigoris ⁊ virtutis orga-
noz spūaliū prestatua. puritatis ⁊ ho-
ne dispositōis earundē oñsiua. laboris
subleuatua. tedij seu fastidij ablatiua
etatis ⁊ sex discretiua. pconij ⁊ laudis
acq̄sitiua. affectōnis audientū mutati-
ua. sicut de orpheo dicit in fabulis qđ vocis
sue modulatiōe artozes ⁊ nemoza mon-
tes ⁊ saxa temulcebat. ita est etiam vox
cōposita nature cōsona ⁊ amica qđ nō so-
lum delectat hoīes. ver⁹ etiā bruta aialia
qđ patet in lobus qđ cātu bubulci dulci
sonō potiūsq; iaculo ad laborādū excitā-
tur volucres etiam in dulcis vocis mo-
dulo delectantur intantū qđ sepe p dulce
sonū ad laqos ⁊ pericula ab aucepe puo-
cātur. iuxta illud poetici. Fistula dulce
canit volucrē dū decipit auiceps. Item
p dulces cātulenaz ⁊ armonias musicas
infirmi ⁊ maniaci ⁊ frenetici ad sensuz
mētis ⁊ sanitatē corpis sepius reuocā-
tur. Unde dicit Consta. in viatico pri-
cula. ij. ca. de amore qđ dicit Heceros sic dic-
Dicunt aliq; qđ orphe⁹ dixit. Impatores
ad cōuina me inuitat vt ex me delectēt
ego tñ delector ex ipsis cū quo velim ani-
mos eoz flectere posim de ira ad māiue-
tudinē. de tristitia ad leticiam. de auari-
cia ad largitatē. de timore ad audaciam
Hec est ordinatō musicoz que circa sua-
uitatē aie esse dinoscitur. et cū dulcifo-
na etiā melodia demones aliqñ coartā

tur. ⁊ eire te corpib⁹ cōpellitur. vt ps
in saule a quo spūs malus voce dauidi
ca recedere cogebatur. vt ps. i. **Regum**
xyij. Et qbus oibus iā patet qđ vtilis
sit iocūda vox atq; dulcis. Ecōtrariore
ro est de voce inordinata et horribili. qz
nō letificat sed cōtristat et aures ac mē-
tem grauat. Unde Consta. in quodā ca-
pitulo supradicto interrogatus qdam
pbs. quare homo horribilis grauior eēt
qđ quodlibet pond⁹ taliter tñdisse fertur.
Homo inq̄t horribilis pond⁹ animi ē ⁊c.
Hec de voce bona ⁊ mala nūc sufficiant
Hanc de his que voce impediunt supra
dictū est in tractatu de lingua. Et adhuc
etiam dicetur infra. ⁊c.

Capitulum vicesi- mum quartū. De gutture.

Guttur est extremitas canalium
pulmonis. vt dicit Constan. et
est duplicis iuuamēti. maius ⁊
primū est vt aerē attrahat ⁊ emitat. se-
cundū est vt cibos interi⁹ traiciat et vo-
cē faciat. Hec canalis substātia cartila-
ginosa est atq; dura. vt cum vent⁹ exeat
vox emissa fiat clara. nā rauitas vocis
fit ex hūiditate canalis pulmonis. Cō-
ponitur igitur a trib⁹ cartilaginib⁹. pria
est anteri⁹. gibbosa exteri⁹. cōcaua inte-
ri⁹. Scda priore est maiori ⁊ recte iuxta
os stomachi collocatur. Tertia cartila-
go media inter primā et scdam. et istis
cartilaginib⁹ quasi qđā scatenatōe gut-
tur cōponitur vt dilatetur ⁊ cōstringat.
induitur tota substātia gutturis eidez
pānicul⁹ qđ lingua induit ⁊ palatū. Lōca
uitas at guttur⁹ quā aer itrat ⁊ erit hz
qđdā corp⁹ ligue hile ⁊ positū ex glāde et
piguedie ⁊ pellicul. et vocat⁹ a medic⁹ lin-
gua guttur⁹ siue cataracta. ⁊ ē primū vo-
cis vt dicit instrū. Nō ei p̄t alr vox eē nisi
claudatur ista cataracta. qz si via guttu-
ris fuerit apta impossibile est vocē esse
qz aer paulatim erit. Unde gutturis ca-
taracta ad statū ⁊ stringēdū fuit necessa-
ria. qz hō guttur patitur ab hūozib⁹ a ca-
pite descendētib⁹ vñ rauitas generatur ⁊
tussis qñz a tractu corrupti ⁊ sicci aeris
qñz etiā ab iniecti pulueris. iō habet

Libeꝛ Quintus

vulnā pro obstaculo ne puluis et hmoi
aliquid pulmonē valeant subintrare q̄
fuit necessaria vt vocē faceret pulcrā
fortem. 7 expeditā. **A**lleuiat autē aetern
introeuntē eiusq̄ tēperat frigiditatem
Unde quidā moriūit qm̄ radicitus eis
incidit. qz nimii recipiūt aeres guttur
7 pulmonē. infrigidantē. **E**st igit guttur
organū vocis informatiōi necessariū ci
bi 7 potus in primū digestionis locū. s.
in stomachū inductiū. qz ideo lōgum
est 7 rotūdum. vt amplioris aeris ad in
frigidatōem caloris cordis sit facilis at
tractiū et expulsiū. **E**st at in vtraq̄
extremitate magis cōcauū et in medio
magis strictū. vt sic sit vocis magis in
formatiū. **E**st autē ex diuersis cartila
ginib⁹ more cū se cooptentibus opo
siti vt fortius erisat. 7 ita vt ex teneri
tudine cartilaginis ad vocē variādā fa
cilius s̄. **I**ngeniatā autē est
na. a. ca guttur. vt s̄m duplex offi
ciū animalī necessariū duplicē vie ha
beat cōcauitatē. **H**abet enī viā canalem
ad aereē strabēdum 7 ar. **A**itū pficien
dum. **H**abet etiā et viā manifestā ad ci
bum recipiendū. et hęc duplex via quo
dā coopulo q̄ epiglotū dī distinguif.
habet enī se in supficie gutturis ad mo
dū vestis adytūq̄ foramē gutturis eq̄
lūter se habētis. **C**ū enī natura cibū ap
penit clauso foramine anhel. 7 foramen
ad susceptōem nutrimenti non se ape
rit 7 eodūmodo cū natura attractiōem ae
ris viderat foramē aliud gutturis se
claudit 7 obturat. **I**te contingit guttur
multiplicatō pati. s. p̄ extrinsecā compas
sionē siue qualēcumq̄ lesionē. **I**te q̄nq̄
p̄ incautā cibi vel potus sumptōem. **S**i
enī cibus intrauit meatū p̄ quē cōt. **A**bi
tur aer. 7 via sp̄s de faali intercludit et
aial suffocatur. q̄nq̄ p̄ humorū fluxū et
reumatizatōem. **C**ōtingit autē hūores
a capite ad canales gutturis cōfluere 7
ibiāe facere apostema. q̄ si materia co
lerica fuerit et furiosa / cito mortificat
animal 7 suffocat. nā vt dicit **C**onstan.
angustat statū ita q̄ infirm⁹ vix cibū vel
potū sumere possit vel recipere. dolorē pa
titur nimis. si aut sit materia sanguiea

infirm⁹ apparz plen⁹ co. pe. rube⁹ in facie
vene sunt plene. plen⁹ pulsus. tumor ca
lidus 7 dulcis ex supabundātia sangui
nis sentit gustus. **S**i vero ex colera tu
lea dolor est fort⁹ angustia nimia. calor
cū siti maxima et vigilia amaritudo in
gustu est. **S**i aut sit ex fleumate nō tan
tū dolet sed tumet lingua 7 mollescit. **S**i
ex falso sit fleumate oia saporat in guttu
re tanq̄ salsa. vox patiētis efficit sicut
puuloꝝ catuloꝝ. quia ex siccitate falsi
fleumatis trachea arteria coartat. vt di
cit **C**onstan. **C**ōtingit autē istā mate
riā malā q̄nq̄ totā recolligi iterius in
pellicula q̄ diuidit viā aeris q̄ dicit tra
chea arteria a via per quā trāsit. cib⁹ q̄ di
cit isophagus 7 facit squinantia que in
vno die interficit. **E**t cōpressionē enī
trachee arterie tenegat aeri liber transi
tus ad cor. **E**t cōpressionē autē isopha
gi abozū vāsitus tenegat. **Q**ūq̄ colli
gitur materia prim intra 7 prim extra.
7 tūc iterum dicit squinātia 7 nō est ita
mortifera. q̄nq̄ tota materia est extraz
dicit synātia. 7 est adhuc minus morti
fera tamē piculosa. **I**n omnibus his est
dolor vehemēs gutturis. sed p̄cipue in
prima cū suffocatiōe vocis. est etiā dif
ficultas spirādi 7 respirādi. ita etiā re
plent nerui ex squinātia. 7 ita maxille
spalmanē q̄ vix etiam cum malleo p̄nt
tentes aliquādo apiri. et ita acurtatur
lingua q̄ vix vel nunq̄ potest extrahi.
In omnib⁹ istis morbis guttur p̄menti
b⁹ tonū signū est velox aspiratio anhel
tus 7 respiratio. qz trachea arteria non
nimis est cōpressa. **U**n nō ita tumet suf
focatio nihil enī ita timef in hac passio
ne sicut amissio aeris. a quo nō potest ani
mal per vicesimā ptem vnius hore sine
piculo abstinere. **H**ec 7 mltā alia vt di.
citan. patit guttur. s. vlcera tōz 7 in fla
tionē. siti imoderatā. vocis rauicitatē ex
hūiditate numia arteriā gutturis fundē
te 7 vocē sp̄diēte vel q̄nq̄ extinguit vo
cis aspiratē ex siccitate aeris vel corp̄is si
ue cibi vel pulueris instm̄ loq̄ndi exas
pante. **S**z de gutture dicta sufficiant.

Ca. xxv de collo

Quod est dictū eo q̄ rigidum sit et rotundū. caput baiulās et sustentans cum ps anterior gula. posterior vero ceruix vocat. vt dicit Arist. Ceruix autē est dicta eo q̄ p̄ illā p̄tem ad medullā spine cerebri dirigif. Unde ceruix q̄si via cerebri dicit. vt dicit Arist. Est igit collū membrū rotundū inter caput et corpus mediū. et est ossif. ex multīs ossib⁹ et neruis p̄positū. Ossium quidem est vt fortius sit ad caput sustentandū. neruosiū autē ad motū voluntariū faciendū et ad sensum ad inferiores p̄tes corporis referendū. Collū enim influentia virtutis motiue recipit a cerebro. et etiā sensitue et recepta ad inferiores p̄tes corporis neruis mediātib⁹ trāstundit. Debet autē collū habere quandā conuenientia et p̄portionē cū capite. nam si forma capitis fuerit t̄pate magna et ceruix aliquantulū grossa bonitate signat cōplexionis et dispositōis. vt dicit Constant. si x̄o fuerit caput puū et collū magnū quātitati illius nō p̄porcionatū abūdantiā designat materie sup̄flua et stultitatis informatiue defectū et eiusmodi caput cephalica infirmitate. et auricularum dolore fatigatur. vt dicit Constant. fm̄ at Arist. li. xiiij. colli dispositio variatur in animalib⁹ et volatilib⁹. Nā in quadrupedib⁹ sp̄ssi corporis et crurū mediocriū collū curtū est et grossū. et h̄mōi aialū in collo plurima est fortitudo. vt patet in bob⁹ et bubalis et vris et lupis. quorū maxima in spondilib⁹ colli fortitudo est et ideo solent boues p̄ colla iugorū vinculis alligari. Aialia vero longi cruris et grossioris corporis solent esse colli lōgioris. et hoc p̄pter necessitatē pastus. vt patet in equis. camelis. ceruis. et huiusmodi. maxima autē equi pulcritudo est in collo. nā fm̄ eius erectōem et sp̄ssitudinē et extensionē a plurib⁹ estimatur aiosus. Itē Arist. in eodē. aues h̄ntes curuū rostrū h̄nt curtū collū. vt p̄ in accipitrib⁹. aqlus. et nisis. que x̄o sunt h̄ntes rostrū lōgū et rectū h̄nt collū lōgū. vt p̄ in gruib⁹. ardeis. anserib⁹. et hoc est q̄ acquiritur cibū de p̄fundo. Itē idē ibidem. Quis aues pedū lōgorū h̄nt collū grossū

et sp̄ssū. et volāt erecto collo. et si habuerint collū lōgū et abile ad declinādū declinant illud et q̄si cōplicant in volādō. Itē idē. si q̄ aial fuerit lōgi cruris erit lōgi colli. et si curti/curti. Itē omne aial h̄nt collū habet pulmonē. tale vero q̄ non anhelat aerē interi⁹ collū non habet aialia aut annulosi corporis nō h̄nt collū distinctū a corpe sicut nec pisces. et hoc q̄ nō h̄nt scapulas. q̄ nō vocatur collū nisi membrū q̄ est inter caput et scapulas. vt dicit Aristoteles ibidem.

Capitulum vicesimum de humeris.

Humeri dicti sunt q̄i armī ad distanciam hominis a pedibus multis vnde nos h̄nteros illi x̄o armos habere dicitur. vt dicit Constant. Sunt autē humeri ex varijs ossib⁹ cōpositi. quorū precipue ista duo spatule dicitur ad modū spate late. spatū enī latum dicitur. fuerit autē ossa necessaria. vt dicit Constant. de causis duab⁹ aut vt referant pectus ne quid retro pateretur ab exteriorib⁹. aut vt armorū ligēt ossa q̄ interi⁹ sunt cōcaua. exteri⁹ vero gibbosa. Erat autē intra cōcauitas vt p̄desset costis. que ossa sunt habētia nodos quos medici vocāt spatularum oculos. quod nomen ex officio assumpserūt. sicut enī oculi totius corporis anteriores sunt tensores. ita ista a posteriori pectoris et eorum costas et ossa defendūt et custodiunt. Sunt autē isti duo oculi cōcaui vt armorū acumina possint ingredi. Habet autē spatula duo acumina retro. vnū corui rostro assimilatur. p̄ q̄ eadem spatula furcule est cōnexa ne a sup̄iori locū suū exeat interi⁹. Ad hoc natura posuit alterum ne subtrus exiret acumen armorū. furcule autē fuerit ad hoc necessarie vt armos ligarent et a pectore differre facerēt. h̄nt ossa exteri⁹ sunt rotūda. interi⁹ x̄o cōcaua et cū teneritudine pectoris aī colligata. retro x̄o cū corui rostro. Sūt autē eorū ligamenta ossa cartilaginosa que vocatur spatularū capita ad hoc posita tātū. vt cōcatenatōez facerēt armorū. Et iā dictis p̄t̄ q̄ h̄nt et armī isti

Liber Quintus

necessarij sunt etiã ad spũcialium mēbro-
rum defensionē. Itē ad brachiorũ siue
costarũ siue pectoris & vitaliũ ossium cha-
tenationē & colligatōem. Itē ad ossium
& spondiliũ colli supportatōem. Itē nei-
cessarij sunt ad ponderũ diuersorũ sustē-
tationē. nam ratōne siue ossificationis et
neruositatis maximã habent fortitudi-
nē & vigorē. Itē post caput & collũ in cor-
pore maximã obtinēt eleuatōem. Illis
enim membris supeminēt sub capite con-
stitutis. vt pz in omni animali. Itē pati-
untur humeri qñqz ab extrinseco. vt vul-
nera siue qualẽcumqz lesionē. siue prop-
ter nimia laboris & oneris cōtinuitatē.
& tũc potissime curantur p quietē & alia
ius vngenti appositōem. vñ dicit Arist.
li. viij. q. iuncture elephãtis solent in si-
gi oleo oliue prop̃t faciliore oneris & la-
boris toleratōnem vt meli⁹ dormiant.
Itē quicqz a causa intrinseca. sicut fluxu
humorũ cōcurrentiũ ad iūcturas in ner-
uis humerorũ. ex qbus nervi grauatur
& in suo effectu impediuntur. Quicqz etiã
ipse iuncture supfluis humorib⁹ replē-
tur ex quorum acumine dolor in sensibi-
li nervo generatur.

Capitulũ. xxvii

De brachijs.

Brachia a fortitudine sunt di-
cta. Barim enim grece forte & z
latine. vt dicit Jsi. In brachijs
enim thori lacertorũ sunt et insignis robur
existit. Di thori dicitur musculi. Et di-
cunt thori eo qd illic qñ viscera torta vt
deantur. vt dicit Jsi. Brachiũ aut vt dicit
Aristan. ex duob⁹ constat ossib⁹. vnũ est
supra. & appellat cubitus superior. alterũ
infra & dicit cubitus inferior. Est autē
os inferius priori mai⁹. qz portans por-
tato manus esse debet & firmi⁹. Locate-
nat autē brachiũ cũ armis superior. & con-
nectit nervis fortissimis qbus median-
tib⁹ sensum & motũ voluntariũ recipit
et ad manũ post trãsmittit. Sũt brachia
rotũda propter maiore ad opatōem et
motũ abilitatē maiore impassibilitatē
vt nõ facile patiat. Sũt etiã flexibilia
in iūcturis trib⁹. s. circa manũ. cubitũ. &

armũ. vt motui voluntario sint abiliora
& ad obediendũ voluntatis impio pmprio-
ra. Preterea brachia respectu aliorũ mē-
broz min⁹ sunt carnosã. & hoc prop̃t sub-
stantiã ossiũ nervosã ex q cõponũt pro-
pter rotoris & virtutis amplitudē. In bra-
chijs ei marcia est bois fortitudo ad por-
tandũ. ad eleuandũ. ad pstringendũ. ad re-
pellendũ. ad pugnandũ. ad opandũ. Itē
brachiorũ ossa sunt grossã. dura. cõcaua.
medullis plena. Prossa qdē sunt et du-
ra ne de facili ruperent. cõcana ne nimia
soliditate nimis p̃derosa redderentur.
Medullis plena. vt ossa secca & dura me-
dullarũ pinguedine irrigaret. & vt spũs
a nervis & venis cõfluētes medullari tē-
perie seruarietur & nutritur. Cũte mu-
sculis et lacertis intermixta carne tegũ-
tur ne ab aliquo extrinseco de facili lede-
retur. In iūcturis & vertebrib⁹ cartilagi-
ne restituntur. ne nimia duricie ossiũ mu-
tuo se collidentũ nervi sensibiles ali-
quã molestiã paterentur. Et vt ipsa ossa
in suis iūcturis planicie et mollicie car-
tilaginea expedit⁹ mouerentur. et nulli⁹
aspitatis occurſu tardaretur. Itē bra-
chia prop̃t vnitatē quã habet cũ regio-
ne cordis. spũi et pullum p qualdã arte-
rias recipiunt & variã ipsi mutatiōem ex-
p̃sistentiã defectũ & pfectũ in venis & ar-
terijs pullantũ manifestat. Itē brachia
prop̃t viciinitatē cerebri familiarē hñt.
pveniētã cũ capite. & ab eo recipiunt la-
tētis virtutis influētã. Et iõ p defensionē
capitiũ sũt sensum nature & sine delitera-
tōe ptra ict⁹ ferientũ se opponũt. Itē ve-
ne toti⁹ corpis & marcie de regione capitiũ
cordis & epatis pveniunt in manũ & digi-
tis nutritiũ tribuunt. Et iõ q sanguis
repletos se sentiunt & grauatos aliquã
de venas brachiorũ apire p̃ueniunt. & sic
brachia sepe vulnerat & p̃cuntũt vt alia
mēbra sanitatũ bñficiũ p̃sequũt. Dicunt
et medici q sic hēt in li. de f̃lomia. Qui
infirmitatē rona pte corpis dñt venã i pte
oppositã apire. An q patit in dextra mi-
nuit de sinistra. & e cõuerso. nisi materia
fuerit venenosa vñ alias furiosa. Tũc ei
sanguis ad pte oppositã nõ ē attrahēd⁹.
ne materie venenositatē trãñes p corvel

aliud membrorum nobile ipsum ledat. sicut
 dicitur ibidem. Brachia itaque propter utilita-
 tem aliarum partium corporis sibi mutuo ser-
 uunt. et pro membrorum custodia vulnerari et
 percuti et a suo onere minui non subter-
 fugiunt. et se patientibus resistunt. Hoc autem
 dicitur. Et alia brachia habent proprium ut quod
 cor diligit. brachia diligant. et in amplexu
 eorum voluntarie se extendant. Quod autem
 corde diligi sentiunt quanto vicinius sunt
 cordi applicant et comprimunt instanti ut
 totum dilectum rotam amant cordi imprime-
 rent si valerent. Et hoc de brachiorum proprie-
 tatibus sufficiat. Item denudatio et inquietas-
 tio brachiorum mortiferum signum est in acutis
 ut dicitur in pronosticis.

Capitulum. vicissimum oc-

tauum. De manibus.

Manus est dicta eo quod sit rotam cor-
 poris munus. ut dicitur Ipsi. Ipsa
 enim ab omni administrat. Ipsa
 omnia operatur ac dispensat. Per eam acci-
 cipimus et damus. Abusue enim manus ars
 vel artificium dicitur. sicut aliquando de aliquo pi-
 ctore vel scriptore dicitur. Iste habet bonam
 manum. id est scribendi artem vel artificium. De
 extra a dano est dicta. Nam ut dicitur Ipsi.
 de extra pignus pacis dicitur. Ipsa fides et salutis
 testis adhibetur. Et hoc est illud apud
 Tullium fidem publicam iussu senatus dedi-
 dit dextram. Et apostolus ad Galatas. Quibus de-
 dit dextram fidei et societatis. Sinistra autem
 dicitur quasi sine dextra siue quod rem fieri si-
 nat. a sinendo enim sinistra est vocata. Pal-
 ma autem dicitur digitis expansis manus intem-
 sa. sicut contractis pugnum. Pugnum autem a
 pugillo est dicitur. sicut manus expansa dicitur
 palma. ab expansis ramis. Est itaque ma-
 nus magni corporis iuuamentum propter et
 ornamentum proprium et principale tactus
 instrumentum. Nulla enim pars corporis est ta-
 ctu tantum sensibilis. sicut vola manus. ut di-
 citur Ipsi. et etiam Constan. Manus autem
 secundum eundem Constan. quo ad exteriorem par-
 tem sui ex noue partibus ossibus medulla ca-
 rentibus diuersis et solidis est composita. ha-
 buit autem tota ossa ut manus esset mobilis.
 Sunt autem ossa diuersae formae. Alia scilicet
 gibbosa. alia concava. alia recta. ut cum

ossia iungeretur quod si non os redderetur
 Ista autem ossa in duobus ordinibus stantia
 ex una parte cum uole pectinibus. ex alia par-
 te cum duabus brachiorum concatenationibus
 fortiter colligantur. Concatenatio ad superio-
 ra habet horum trium unam concavitatem bra-
 chiorum subleuita per quam manus lateraliter ex-
 tendit atque stringit. concatenatio vero in-
 feriores atque minorum interiori extremitate
 brachii iungit ipsius acumen concavitata-
 te quibus ossium subintrat. Nec vero con-
 catenatio motum facit autem et sicut etiam retro
 vola manus dicitur interior pars ubi maxime
 viget tactus. Et ideo in illa parte est magis
 carnosus et magis mollis propter tactus
 bonitatem. Et duas habet partes. Pec-
 ten est una pars. digitus pars altera. com-
 ponitur autem ex quatuor ossibus. ut si forte unum
 ledatur. alter non patitur. In concavitatibus
 autem quatuor ossium pectinis quatuor digitus
 sunt inserti. et in eis concatenati. Et ideo
 dicitur Aristoteles. li. iij. Manus non est unum
 instrumentum sed multa. Natura enim te-
 dit homini instrumenta virtutibus conuenien-
 tia. ut propter manus in quibus sunt multi di-
 giti et diuersi. ut per eos minima et maxima
 valeat retineri. Nam ut dicitur idem. creatio
 manus est conueniens multis et oppositis
 operationibus. Est enim diuisa et extensa in
 multas partes et potest homo utriusque una sola
 parte. et duabus et pluribus secundum diuersos mo-
 dos. habent enim uole manuum hoc sibi appro-
 priatum. quod nisi in homine pilescunt. quibus ex-
 terius in aliquibus pilis crescunt. Maxime
 autem hoc contingit in masculorum manibus
 et hoc propter calorem abundantiam dicitur
 Est autem manus dextra fortioris caloris
 et maioris siccitatis quam sinistra. Et ideo
 ad operandum dextra leuior est et habilior quam
 sinistra. Unde Aristoteles. li. ij. animalia quadrupedia
 que generant animalia. loco manuum homi-
 nus habent pedes anteriores. Et pes sinister
 in animalibus non est absolutus neque leuis
 motus sicut nec sinistra manus in hominibus
 preterquam in elephante. Elephas etiam ut dicitur
 Aristoteles. li. i. utriusque naso forti et longo loco ma-
 nuum. et per ipsum accipit cibum et reddit oris
 suo. Reddit etiam per nasum oris suo potum
 Et nullum animal potest hoc facere nisi ipse
 Inter volatilia autem utitur pede pro

Liber quintus

manu psitacus et porphirio .s. pellican?
Nam psitac? pede cibū accipit. et intin-
gens in aquā. cibū cum pede suo ori por-
rigit sic infictum. Similit? et porphirio
Patitur at man? multipliciter. s. scio-
nem. arefactiōem / pustulatōem / scisio-
nem. vermū corrosionem. pruritum et
titillationē. iuncturaz dislocationem.
et citrogica passionem. **C**ausatur o-
ctio quāq; ex calidis et sicis hūiorib; ner-
uos desiccantib;. vel frigidis et humidis
eisdem inficientib; et trāsitu spiritūū
includentib;. vt patet in paliticis et le-
prosis quoz man? ex putridis et corru-
ptis humorib; neruos consumuntibus et
desiccantib; o-
trahunt. **A**rescunt etiam
manus ex debiti nutrimenti subtractōe.
vt pz in decrepitis et squalidis fame la-
borantibus et in cōtractis. Quoz ex dis-
temperātia caloris et excessu totā humi-
ditate consumēte. vt patz in psiticis ethi-
cis et hmōi. Quoz etiam ex vicio vena-
rum et neruoz q; opilantur. **A**n ex dese-
ctu hūior et etiā spiritūū virt? regitiua
impeditur. ex quibus manus arescunt et a
vigore et corpulentia depaupātur. Pul-
stule aut? et vesice turgentes generatur
ex prauis et corruptis hūioribus extrema
petentib;. vñ et caro intus superficialiter
corrūpitur. et cute eleuata in vesicas vel
pustulas immutat. **S**cissure aut? et pru-
ritus et hmōi accidunt ex hūioribus cali-
dis et acutis fumis intercutaneis q; cut-
tem scindūt et suo acumie carnis supfi-
ciem diuidūt et incidūt in prurū pruri-
tum et titillationē faciunt. sed post dolo-
rem nō modicū supducunt. **I**tem etiā
humor corruptus sub cute latēs. qñ nō
expellitur / nec a calore naturali consumit
paulatim plus et pl? corrūpitur et in par-
uos vermiculos cōuertitur. qui paula-
tim cutē corrodentes titillationē puo-
cant et pruritū. **D**islocatio quāq; accidit
ex casu et percussura vel cōpressiōe nimia
An ex hmōi violentia iunctura locū su-
um erit et supinducitur dolor grauis et
tota man? redditur impotēs ad aliquid
opandū. **A**ccidit etiā ab intrinseco .s. a
nimio hūiore neruos iuncture infrigidā-
te lubricante et relaxante. vñ de facili

iunctura dislocatur. **L**yrogra vo dicit
passio in manib; q; et podogra in pedib;
nuncupatur. **G**eneratur enī ex hūiorib;
grossis et crudis. in iuncturis coadunatis
et conglobatis. **A**n et articuli et iuncture
induratur et qñ nodose efficiuntur. **E**t qñ
talis infirmitas est longa artetica solet
manib; generari et vix curatur si fuerit
diuturna. vt dicit in amphozis. **M**ulta
alia incōmoda solent p̄cipue man? occu-
pare. sicut vesice et hmōi. et hec sufficiāt
Hoc soluz addendū ē qd dicit in amphozis.
mulier ambidexter nō fit. **S**up qd ver-
bum di. galien?. **V**asculi ambab; māi-
bus eq̄liter opantur. qd a muliere fieri
non vidim? nec audiuim?. qd ex sue de-
fectione est nature. **A**lic em̄ fortis ē ad
opandū in dextera. q̄nto minus in fini-
stra. **V**asculi aut? fortes hñt neruos et
lacertos in vtraq; parte. et calorem hñt
mulierib; fortiorē. et iō sepius attingit qd
operantur sinistra sicut et dextera.

Capitulū. XXIX

De digitis.

Digiti nuncupati sunt. vel quia
decem sunt. vel quia decenter
iuncti existunt. habent inter se
numeros ordinē decentissimū. vt dicit
ysid. **P**rimus digit? pollex vocat. eo qd
inter ceteros pl? virtute polleat et puale
at potestate. **S**cōds index et salutaris / si-
cut dicit demonstratiu?. quia illo offis fere
salutam? et omnia demōstramus. **T**ertius
est medi? qui et impudicus. **Q**uartus ē
anularis. qz eo anulus geritur. **E**t dicit
tur etiā medicus vel medicinalis. qz eo
trita coliria a medicis colligitur. **Q**ui-
tus est auricularis sic dicitur. quia eo au-
res scalpimus. vt dicit **A**ldorus. **C**om-
ponuntur autē digiti s̄m **C**onstantinū
singuli ex tribus ossib; que sibi inuices
concatenātur. **E**t quattuor digiti sunt
qui cum pectine colligitur. **P**ollex aut
tem cū brachij interiori cōcatenatione
iungitur. **S**unt aut? noduli inferiores
maiores q̄ superiores et latiores sic por-
tans. eo qd portatur latius et firmitus cō-
telet. vt dicit **C**onstan. **S**cōdm aut? are-
stotelē li. iij. **D**obilitas digitor? conue-

niens est ad recipiendū et retinēdum.
 Sunt etiam digiti in longitudine di-
 stincti graciles inter se diuisi. in extre-
 mitatibus unguibus muniti. et quanto sunt
 erectiores et reflexibiliores. tanto sunt
 ad operationes varias aptiores. Sunt
 modice carnis propter motus facilitatem et
 faciliorē tactū. quod nihil facilius in corpo-
 re discernit inter obiecta tactus sicut ex-
 tremitas digitorum. Et hoc forsitan est pro-
 pter viuacitatem nervorum qui in digitorum
 iunioribus reflectuntur. et propter cutis
 in digitorum extremitatibus lenitatem. ut
 dicit constantinus. habent etiam digiti hoc pro-
 priū quod ante cibum sunt grossiores quam post
 cibum. unde et anulus qui propter sui strictionem
 poterit post cibum amoueri. sicut dicitur
 super amplexibus. Item dicit aristoteles. li. vii.
 Aues aquatice habent intra digitos quasi
 corium et eorum māsio est in aqua. et aues habentes
 digitos diuisos manent proprie secus aqua
 et abantur ex eo quod crescit in terra. Et
 iste non comedunt carnem nec viuunt de ra-
 pina sicut aues habentes curuos ungues in
 digitis qui comedunt omnia animalia que possunt ve-
 nari et viuunt sanguine. tamen non comedunt
 se inuicem sed parcunt auiibus sui gene-
 ris quod non faciunt pisces. quoniam alios
 comedunt sui generis.

Capitulum xxx.

De ungula.

Ungula est pars digiti extrema
 in superiori parte digitorum collo-
 cata. que ut dicit constantinus cum carne
 et cute fibrycina est coniuncta. cuius li-
 gamenta sunt cordosa. veniunt etiam ad
 unguis venę nerui et arterie ut eis venę
 sensum et naturale iuuamentum. Harum
 incrementum longum est et latum. quantita-
 ti autem digitorum proportionatum. Quod autem
 supercrescit et nervorum tactus transit ni-
 hil sentit. Et ideo sine dolore prescindi
 se permittit. Nam unguis incrementum et
 nutrimentum est simile nutrimento pilos-
 rum. Et ideo excedunt in crescendo extre-
 ma digitorum. ut dicit constantinus. Bene-
 ratur autem ex quibusdam fumositatibus a cor-
 de resolutis usque ad digitorum extrema

tes circumfusis. ubi fumositates ingre-
 dientes exteriori aere desiccantur et in un-
 guis substantiam commutantur. sicut dicitur
 super libro pronosticorum in commento. Et hoc
 ad extremitatum digitorum subsidium quod fa-
 cili propter sui teneritudinem lederetur
 nisi per unguis duriciem munitur. unde
 ipsorum digitorum sunt unguis iuuamentum
 et non minimum ornamentum. Est autem
 unguis osse mollior. carne autem et carti-
 lagine durior. corneam quodammodo habens
 dispositionem et naturam. et ideo habet in se
 quodammodo corneam luciditatem et pla-
 nicem propter eius superficiem politam. et
 aliquantulum transparentem. Unde et quondam in
 se respicit luciditatem et speciositatem.
 quia homo unguis ex cordis fumositatibus
 generat cordis ipsius viuacitas vel mor-
 tificatio in eis apertissime pronosticatur.
 Calore enim cordis deficiente unguis
 nigrescit et pallefcit. et ideo etiam sui mu-
 tatione vel contractione. extinctione caloris
 vel mortificatione nature possunt
 et stendunt. ut dicitur in libro pronosticorum. Item aris-
 totelē. li. vii. Aquilam unguis incuruan-
 tur et elefantur quasi cubant super oua et nu-
 trunt pullos suos et altescunt ale earum
 et debilitant. Hoc autem habet aquila propriū
 ut residens super arbore et quiescens. sepius
 respicit unguis suos timens forsitan ne
 heterentur. Nam unguis habet pro-
 mucromb. et ideo ne ledatur non libenter
 residet super petram. ut dicit idem. et quoniam
 do quiescit in se unguis claudit et reflexit
 ut sic illesi preseruetur. Hoc idem fa-
 cit leo et animalia curui unguis. Item idem
 libro. vii. Aues unguis unguis non potest
 omnino propter paucas. et omnis aues curuos
 unguis unguis unguis habent rostrum et breue
 ac grossum collum. et abantur a carne et ve-
 nantur. aues tamen ex suo genere non
 comedunt nec eas impetunt vel inuadunt
 causa cibi. Ad inuicem tamen pugnant
 rostro ac unguibus se dilacerant propter
 femias et etiam propter nidos. Variatur
 autem unguis in omnibus volatilibus et
 animalibus quo ad dispositionem etiam
 quo ad usum. Nam in homine manus
 munit et ornatur. In volatilibus munit
 atque pedes eorum armant. Animalium

Liber quintus

vero pedes custodiunt & calceant. Unde in quibusdam animalibus ungues sunt rotundi & integri. ut in equis. in quibusdam longi et abscessi. ut in porcis. Dicitur enim ab aresto. li. xiiij. Omne animal habet ungulas prominentes sicut porci habet ungulas scissas. & in unguibus ponit natura fortitudinem animalium. An aresto. li. xiiij. Natura inquit semper ponit vigorem in membris quibus videtur animalia. ut facit in ventibus qui sunt quasi serra. et unguibus propter vigorem & iuuamentum.

Capitulum. XXXI

De latere.

Natus secundum yfido. est dictum eo quod iacentibus latet. Est enim leuia pars corporis vel sinistra. In latere enim dextro habilior est motus. sed pars leuio fortior est & oneri ferendo accommodatior. vnde pars illa leuia a leuando dicta est eo quod aptior sit ad leuandum aliquid & portandum ut dicit yfido. Ipsa enim gestat diaphragma. enses/pharetram. et cultellum & cetera onera ut expedita sit dextera ad agendum yfido. Latera ossibus costarum praesertim fulcuntur. Et dicuntur costae secundum yfido. eo quod ab ipsis interiora custodiuntur & tota ventris mollicies costarum munimine. conseruetur caute & saluetur. Compositur autem costae laterales ex pluribus ossibus dorsum si spondilibus colligatis & ex diuersis cartilaginibus ossa praedicta coniunguntur ut dicit Constan. & habent haec ossa similitudinem semicirculi. quae dum simul ex parte spondilium dorsum & pectoris iunguntur. circulum facere videtur. ut dicit Constan. Sunt autem ossa quatuordecim. ut dicit idem. septena & septena. ex utroque latere collocata quae cum septem teneris ossibus cartilaginosis spem praetendentibus furcella pectoris coniunguntur. quorum summitas tenet cartilaginosa sicut gladius acuitur & orationem stomachi supponit ad sui cordis defensionem vnde in compositione costarum et pectoris in vniuerso trigintaduo ossa concurrunt. quorum quatuordecim in lateribus et in compositione pectoris. & decem posteriores in dorsum compositione. et octo ossa cartilaginosa. omnia praedicta coniungentia conueniunt. ut dicit Constan. Contingit autem latus sepe pati ex causa extrinseca. ut ex casu ruptura commotione & humore. quibus & ex intrinseca. ut ex fluxu humorum & concursu yppocundiorum ad locum & cauitatem costarum. Aliquod apostema generatur. ut patet in pleuresi quae generatur ex apostemate existente in teneritudine costarum cuius signa sunt dolor lateris. tussis. febris acuta. cognoscitur autem praecipue per spiritum sanguineum si ex sanguine. per citrinum si ex colera. per album si ex fluxu. per humidum si fuerit ex melancholia. raro tamen ex humore melancolico generatur. sicut in practica ostenditur. Talia enim apostemata quae radicantur in latere. grauissimum inferunt dolorem & suffocationem & inflammationem. et tunc in apostemato patiens quiescere non potest nec iacere. An dicitur in praenotio. quod in febrili acutis eger iacere in latere. & praecipue in dextro. bonum signum est. quia signat loca vicina non esse apostemata. et spualia membra sunt liuiozia & habent locum in quo di latentur. & sic homo melius spirat & respirat quia nec stomachus nec alia membra compriment spualia. Contingit etiam in yppocundrijs in regione vacua sub costis ventositate aggregari & in costarum pelliculis includi ex quarum distensione punctura & dolor generatur. Quandoque etiam contingit ex humorum grossorum concursu locum opilari & indurari. et ita loca lateralia vel indurari nimis & strahi / vel etiam nimium eleuari. Et ideo dicitur in praenotio. In yppocundrijs si fuerint sine dolore & si molles sint si bene compositae. hinc et inde bonum. Si vero fuerint autem dolentes aut spasmo distente. id est si contractae fuerint / ut solet fieri in spasmo. Si inter se dissimiles. si in aliqua earum fuerit pulsus magnus ut saltus / malum. Signat enim angustiam vel alienationem & non quidem verum est in acutis febribus. et maxime si fuerit visus oculorum horribiliter et inordinatus. ut dicit idem commentator. Si vero fuerit ordinatus motus oculorum. non est tantus timor de futura alienatione / etiam in acutis. ut dicit idem.

ueniunt. ut dicit Constan. Contingit autem latus sepe pati ex causa extrinseca. ut ex casu ruptura commotione & humore. quibus & ex intrinseca. ut ex fluxu humorum & concursu yppocundiorum ad locum & cauitatem costarum. Aliquod apostema generatur. ut patet in pleuresi quae generatur ex apostemate existente in teneritudine costarum cuius signa sunt dolor lateris. tussis. febris acuta. cognoscitur autem praecipue per spiritum sanguineum si ex sanguine. per citrinum si ex colera. per album si ex fluxu. per humidum si fuerit ex melancholia. raro tamen ex humore melancolico generatur. sicut in practica ostenditur. Talia enim apostemata quae radicantur in latere. grauissimum inferunt dolorem & suffocationem & inflammationem. et tunc in apostemato patiens quiescere non potest nec iacere. An dicitur in praenotio. quod in febrili acutis eger iacere in latere. & praecipue in dextro. bonum signum est. quia signat loca vicina non esse apostemata. et spualia membra sunt liuiozia & habent locum in quo di latentur. & sic homo melius spirat & respirat quia nec stomachus nec alia membra compriment spualia. Contingit etiam in yppocundrijs in regione vacua sub costis ventositate aggregari & in costarum pelliculis includi ex quarum distensione punctura & dolor generatur. Quandoque etiam contingit ex humorum grossorum concursu locum opilari & indurari. et ita loca lateralia vel indurari nimis & strahi / vel etiam nimium eleuari. Et ideo dicitur in praenotio. In yppocundrijs si fuerint sine dolore & si molles sint si bene compositae. hinc et inde bonum. Si vero fuerint autem dolentes aut spasmo distente. id est si contractae fuerint / ut solet fieri in spasmo. Si inter se dissimiles. si in aliqua earum fuerit pulsus magnus ut saltus / malum. Signat enim angustiam vel alienationem & non quidem verum est in acutis febribus. et maxime si fuerit visus oculorum horribiliter et inordinatus. ut dicit idem commentator. Si vero fuerit ordinatus motus oculorum. non est tantus timor de futura alienatione / etiam in acutis. ut dicit idem.

Capitulum. XXXII

De dorso.

Dorsum a duricie est dictū. eo q̄ sit durior corpis superficies ad modum saxi ad portandum fortis. et ad patiendū durabilis vt dicit yfido. Dicitur etiā tergū. eo q̄ in ea parte supini in terra iacemus. q̄d solus hō pōt Nam bruta a salia aut in ventre aut in latere iacent. vnde in animalibus tergū abusiue dicitur. vt dicit yfido. A terendo tñ potest dici tergū. qz varijs flagellis teritur. non solū dorsum animalium. veretā dorsum hominū captiuor. vt dicit idem Vel fm remigiū. tergum dici pōt a teros grece quod est rotundū latine. eo qz dorsum animalis q̄ndā spēm prefert rotunditatis. eo qz omnia ossa corpis fundatur supra dorsum. sicut carina nauis Incipit aut dorsum fm cōstan. et yfido. a puppi capitis et p̄tenditur vsqz ad renū vicinratē. Est aut dorsum ex varijs ossibus et spondilibz cōpositum. et hoc ob quattuor causas fuit necessariū. Primo quia osm aliorz est fundamētus sup quod omnia alia ossa sūt posita sicut nauis sup carinam mediā est locata. Secundo qz viscerum interiorz defensio est et coopaculum. Tertio quia neruoz a cerebro ad diuersas ptes corpis inferius descendētū est adiutoriū. vt hinc et inde motus volūtariū et sensus diffundatur. Quarto vt medulle descendētis a cerebro sit vehiculū et ab intrinseca lesione illius defensuum. Et multis aut ossibus cōpositum est animal vt facilius se erigat et inclinet. et vt onera supposita ferat fortius et supportet. Vocantur aut ossa dorzi spondilia. et sunt cōcaua et medulla spinalis que a phisicis dicitur nucha/facili feratur ad inferiora membra ad motū volūtariū faciendum. Eadem enī est natura et virtus in cerebro et in nucha. vt dicit cōstātinus. et ideo duplici pellicula sicut cerebz est vestita. vt dicit idem. Vñ si hec medulla in spina dorzi ab aliqua causa fuerit impedita siue lesa virtus animalis leditur. et in suis actionibz impeditur sic et quādo cerebz leditur. Vnde et animal lesa nucha de facili moritur. propter qd

natura fecit ossa spondilia dura et nervosa et insup acuta et spinosa. ppter maiore medulle defensionē et propter faciliore resistētiā et repulsā iniurie. s. inferentis lesionem. Est aut cutis dorzi siue pellis spissior et durior q̄ in ceteris partibus animalis. et hoc ppter eam supradictam. Patitur aut dorsum multa ab interiori et ab exteriori. quia exteriori patitur velerationē et excoiationē. et multiplicem lesionem. interiori aut patitur neruoz contractionē. humorū nūmiā repletionem. viarum et meatūū spiritūū opilationem. puncturā et horripilationē et multiplicis gutte infestationem et c.

Capitulum XXXIII.

De pectore.

Pectus est ossa pars et inferior inter mammillas et pulpas. et ideo pectus est dictū. quia est proximū inter partes eminentes mammillar. vt dicit yfidor. Scdm vero yfidor et cōstātinum. Pectoris fundamentū est infra dorsum positū. cuius magna est concauitas vt intra posita custodiat. et cor ac pulmonē cum alijs membris spirituales libz ptegat et defendat. Magnitudo autē concauitatis pectoris fuit necessaria et utilis vt pulmo huc et illuc possit dilatari ad refrigerandū calidūz. furiū cordis. Fuit aut osseum et nervosū. ppter maiore fortitudinem et fortiorem vitalium defensionē in quibusdam pelliculis interioribz cum quadā pinguedine circundatur interiori et munit ppter caloris naturalis fomentū et consecrationem et frigiditatis ossiū pectoris et thoracis mitigationem. Sunt autē fm cōstātinum due cōcauitates a se inuicem quibusdā pelliculis separate. et fuit hec diuisio necessaria vt si flat pectoris in vna parte casu in aliquo amitteatur. in altera parte cōcauitatis ad vite animalis custodiā seruetur. qz si vtraqz concauitas infirmaretur anhelitu intercluso de facili moreretur. Itēz pectoris pelliculis cor et pulmo colligantur. et ne de loco exeat inuoluntur. vt dicit cōstātinus li. ij. c. xv. Est igitur pectus

Liber quintus

mammillari fundamentū / et hoc nō so-
lum p̄ op̄e ornati. x̄p̄etiā p̄p̄ter ne-
cessariū pectoris iuuamētum. Nam sua
carnositate cooperiūt et eius osseam fri-
giditatem temperātes ab extrinseca le-
sione aeris frigidi p̄tegunt et defendūt.
Hobilissimū itaq; membrū est p̄ hu-
manum. q̄ sedes sapie est et tomialius
caloris vitalis et vigoris quo bñ disposi-
to cū suis p̄tentis atq; sano. corpis to-
tius vigor in suis actionib; cōfortatur
et ecōuerso lesio pectore toti corpis cō-
pago deterioratur. Partis autē pect̄ mul-
tipliciter / q̄nq; a nimia frigiditate con-
stringente nerui et ligamēta thoracis p̄-
cutiuntur. et in suis effectib; impediuntur.
et aliq̄n ex nimia caliditate et siccitate
substantialē eius hūorem cōsumente. et
neruos pectoris. Hēte. vt p̄ in p̄ficiē
et ethicis calore nimio cōsumpt̄. q̄nq;
ex nimia hūiditate sanguinea vel fluxu
matica meat̄ pectoris infundēte et repleu-
te. Vñ et q̄nq; seq̄tur suffocatio. et q̄nq;
raucitas et q̄nq; vocis ablatio. vt di. cō-
stāt̄. q̄nq; ex hūore corrupto in pelli-
culis pectoris collecto. vñ et pect̄ aposte-
matur et impeditur anhelit̄ et aial aliquo-
tiens suffocatur. Aliq̄n patitur ex colli-
gantia alioz membrorū q̄ ledūtur. nam
gutturē lesio aut pulmone aut stomā-
cho necesse est vt pectus doleat et pa-
riatur. maxime autē sunt passioēs pecto-
ris piculose et p̄cipue interiores p̄p̄ter
cordis vbi est sedes vite vicinitate. Vñ
magis ledit modica p̄ctura interi⁹ in
pectore q̄ vulnus maximū exteri⁹ i bra-
chio vel i crure. Variatur dispositio pe-
ctoris in hoib; et in volatilib; vt dicit
aresto. Nam hoies h̄nt pectus latū et ali-
quātulū a dextris et sinistris eleuatū in
medio. et ip̄a eleuatio est signū animosi-
tatis et virtutis. et nullū aial habz māmil-
las in pectore p̄ter hoies et elephantes
vt di. aresto. li. ij. Animalia em̄ vbera h̄nt
aut in latere aut i ventre. vt porci et ca-
nes. asini. vacce atq; oues. sic dicit idē.
Plures fetus generāt aialia h̄ntia vbera
ta in ventre. vt p̄ in canib; et in porcis.
q̄ ulla q̄ h̄nt in pectore vt patet in hoie
et elephante q̄ nunq; generāt nisi fetū

vnum. vt di. idē li. v. Aues autē generalit̄
h̄nt pectus acutū. et maxie aues p̄de q̄
sunt curui rostri et acuti vnguis et modi-
ce carnis ac boni volatus et acuti visus
qm̄ vident cibū suum a remotis valde
et ideo tales aues eleuāt se in aere val-
de alte pl̄ q̄ alia volatilia. et h̄nt p̄p̄ter p̄di-
ctam cām. sic dicit aresto. li. ij. Acuitas
autē pectoris in talib; auib; aniositatis et
generositas est indicium. vt dicit ysid̄. de
accipitre. magis autē inq̄t animosus pe-
ctore q̄ rostro vel vngue accipiter est
armat⁹. et idē accipiter est animosus pe-
ctore in aere p̄cutit et deiicit predā suā.

Capitulum XXXIII.

M De mammilla.
Mammilla enī a rotunditate est
dicta. maso em̄ grece rotundū
latine vt di. ysid̄. Papilla vō d̄r caput
māmille quā infans sugit labijs et app̄-
hendit. et d̄r papilla quia a puero tagit̄
et palpatur. Dicitur autē māmille vbe-
ra quasi lacte vbera. vt q̄ lac hūore in
morē vtris sit plena. naz post ptū si san-
guis nō dū fuerit pueri nutrimento con-
sumpt⁹ naturali meatu fluit in māmil-
las et ex virtute albescens. lactis recipit
qualitatē. vt di. ysid̄. Scdm̄ p̄stan. autē
māmille de glandulosa substantia sunt
cōposite carne. s. molli. et alba sicut lacq;
est natura. Sunt autē vene et arterie glā-
dulosa in substantia māmillarū intermi-
xte. p̄ q̄s diffundit̄ sāguis ad māmillas
cum sp̄ū. Sunt autē māmille in pectore
posite vt cordi essent vicine. vt per calo-
ris cordis decoctionem sanguis in ma-
teriam lactis facilius conuerteretur.
Nam sanguis per concauā venā ad cor
ueniens. et deinde ad pectus tendēs tan-
dem ad mammillas penetrat. et in earū
carne spongiosa; materiā lacteam vi ca-
loris se trāsmutat. Caro em̄ ip̄ius mā-
mille carnosa est et cauernosa. porosa. scz
et spongea. vñ ad generatiōem lactis ē
apta ad cuiuslibet nutrimentū pueri.
Habet autem māmilla hoc propriū vt
d̄r super amphoriz. q̄ mulier q̄ facture
sunt abortiuū māmille exmollescāt. vt
dicit ypcras. Item si dextera mamma

mulieres postquam geminos conceperit exmol-
 lierit, masculus abortiuus fit, si vero sinis
 sinistra semina abortiuas, et si utraque uterque
 fetus patet abortiuus, cuius rationem affligit
 ibi Galienus in commento, dicit enim quod gra-
 litas mamille paucitatem lactis signat, unde
 cum infans debitu non habeat nutrimentum,
 necesse est ut abortiat ipse fetus. Item idem
 ypoctas ibidem. Mulieribus in quibus san-
 guis calidus superfluus uertit ad mamil-
 las insaniam futuram signat, cuius ratio est sim-
 galienus, quod cum sanguis calidus et superfluus
 vel feruens ad mamillas fluxerit si pre-
 nimietate sui et etiam caloris excessu non
 poterit in lac mutari in sumositate acuta
 resolutus caput petit, et sic insaniam propter
 perturbationem cerebri generat et inducit.
 Item idem in eodem. Mulieri menstrua si
 uoluerit retinere striam maiorem, id est uetero-
 sam de his appouere ad mamillam, id est sub
 mamillarum uenis de matrice ascendentes
 ut dicit Galienus, per attractiorem uentosarum
 sanguis superfluum attrahit ad mamillas,
 et sic inferior fluxus menstrui minor aff-
 sicut idem recitat Galienus. Item in eodem. Si
 mulieri habenti in utero, lac multum fluxerit
 ex mamillis, fetu debile signat. Si vero fu-
 erint uelera dura, iteque debile signat esse
 fetu, id enim non diminuit lac, quod fetus est de-
 bilis ad accipiendum et uertendum in suum
 nutrimentum. Unde nimia fluxibilitas ma-
 millarum corruptio et imperfectio signum
 est, ut dicit Galienus. Si vero fuerit mediocri-
 dure sanitas fetus de signat, nimia enim
 mamillarum gracilitas et macilentia propter
 partum fetu esse debile signat et corruptum,
 nam signum est quod subsequenter debeat abortiuus
 ut dicit idem. Item si impregnatio fuerit
 masculi, appetit dextra mamilla ma-
 ior sinistra, si vero fuerit femina erit fini-
 stra maior, et primo apparet quoniam fetus
 incipiet se mouere, ut dicit Aresstus, lib. xix.
 Item sic dicit idem. Sepe ex lactis multi-
 tudine et coagulatione mamille nimis in-
 durescunt, et si supercreuerit pilus aliisque tpe
 indurationis accidit infirmitas magna, et
 dicit pilosa, nec cessabit dolor quousque
 exeat putredo, sicut ibidem dicit Aresstus.
 Item dicit idem lib. vi, quod animalia que sunt
 multorum uelera sunt multorum filiorum, et habent

uetera a parte inferiori diffusa, ut patet in
 canicula et in porca, et cum parit porca dat
 primo filio suo primam mamillam, secundo
 secundam, et sic de alijs. Animalia autem pauca
 uetera habentia paucos habent filios, ut mu-
 lier et elephas que habent uetera antera in pec-
 ctore collocata. Mamilla igitur est membrum
 nutrimento feti necessarium sanguis men-
 strualis ad generationem lactis susceptiuus,
 et suscepti sanguis impuri depuratiuus
 digestiuus, imutatiuus, et albatiuus, dul-
 coratiuus, inspissatiuus, pectoris et cordis
 defensiuus, sexus et etatis discretiuus, cor-
 ruptiois monstratiuus, rotundum, oblongum
 neruosum, carnosum, puulorum dentibus,
 et positum cauernosum seu porosum.

Capitulum XXXV.

De pulmone.

Pulmo cordis est stellum nomine
 trahens ex agitando greco in
 pulmone ei pneumonia, scilicet spiritus est que flado
 etiam aere recipit et emittit. Vel dicitur
 pulmo quod palpitat se apiendo, ut flatu
 capiat et stringendo emittat unde in continuo
 motu est inspirando et respirando, ut di-
 ysidus. Est autem pulmo de carne molli et ae-
 rea creatus spume coagulate similitudinem
 ut dicit Aresstus. Cuius inuamētum est ut cor
 undique circūdet, et aere frigidum ad sui te-
 periem administrat. Est etiam pulmo in-
 strumentum spiritus et uocis. Spiritus fuit ne-
 cessarius propter cor, ut per attractiōem ae-
 ris refrigeraret, et per eius restrictionem
 fumosa superfluitas expelleret, et ideo pul-
 mo inter cor et guttur est mediū ne sub-
 ito ad cor aer irrueret, sed potius aerem
 receptum temperaret. Est itaque pulmo que-
 dam celle similitudo seruans aerem frigi-
 dum ad cordis, id est feruorem mitigandum,
 vel calidum ad uocem necessariū uel ad flatum.
 Sine enim pulmone uox formari non potest,
 neque anhelitus, ut dicit Aresstus, lib. xix.
 Propter ergo predictas causas caro pulmo-
 nis mollis est et leuis ac concava, ut de-
 facili mutet aerem in sui naturam, ut sic
 uitalis spiritus facilius transeat in ventri-
 culo cordis ad conseruationem uite animalis.
 Et est generale ut dicit Aresstus, quod omne animal anhelans habet pulmo-

Liber Quintus

nem. et omnia animalia ambulancia anhelant. et quedam animalia aquosa anhelant ut delphini. Item omne animal generans habet nigra pulmonem. et est multi sanguinis propter calorem nature. Pulmo vero animalis ouantis est paruus et sic. et potest inflari et tumescere. ut dicit arest. Et sicut dicit idem libro. xiiij. Quedam animalia non habent pulmonem. sed branchas loco pulmonis. Item ibidem li. v. Omne animal habens pulmonem calidius est animali carente pulmone. Animal enim habens pulmonem multum sanguineum est respectu animalis non habentis. Partitur autem pulmo multipliciter. quibus ei ex humore reumatizante ad canales pulmonis. et tunc varie generantur passiones. Sicut variis humorum ad pulmonis principium fluxiones. sicut sunt squinata. tussis. prisis. raucedo. asperitas vocis. et similia. Quibus patitur et coadunatio humoris in peninis pulmonis. non fit prisis et alie horrende passiones. ut patitur in sanguinem et sanie excreantibus. ut dicit constantinus. Item aliquando patitur ex proprie substantie ulceratione. et hoc accidit ex acumine humoris ad pulmonis substantiam defluentis. Talis passio non de facili curatur. quia cum ex humoris acumie substantia pulmonis fuerit ulcerata propter ipsius pulmonis teneritudinem et motus continuationem non de facili solidatur. unde tunc aer attractus per foramen ulceratum de facili euanescit. unde ad temperiam caloris cordis non sufficit quoniam potius propter aeris attracti paucitatem cor in se penitus marcescit. Item dicit arest. li. xvij. Animal si anhelauerit in comedendo cadit aliquid ex cibo in coacuitatem pulmonis. et tunc accidit animali tussis et strangulatio. Nam tussis nihil aliud est nisi motus animate virtutis ad expellendum superflua circa spiritus instrumenta. ut dicit constantinus. Recollige igitur ex predictis quod pulmo proprius cordis est instrumentum quia cor refrigerat subtilitate sue substantie aerem attractum alterat et immutat. vocem format. a motu nequaquam cessat. quia constringit se mutuo et dilatat aerem ad supplementum caloris in suis folliculis et poris reseruat. Unde tam

diu potest viuere animal sub aqua sine suffocatione. quod diu potest recollectum aerem retinere. sui motus continuitate. aerem admouet et reponit vel tepurat. spiritui vitali continuum nutrimentum administrat. Cor denique ab instrumentis sensibilitate separatur. humoris spumosum generat. cordis substantiam localiter circundat quam alia qua occasione patitur mortem accelerat. actionem virtutis vitalis impedit et perturbat. Hec omnia dicit Constantinus per ordinem.

Capit. XXXVI

De corde.
Cor secundum ysidorum a cura dicitur eo quod omnis sollicitudo et scientie causa in eo manet. quod quidem pulmoni est vicinum. ut cum ira accenditur humidi pulmonis remedio temperetur. In medio cor animalis positum est ut ad omnia corporis membra vitam infuset atque motum. ut dicit ysidorus. Est autem cor secundum Constantinum substantia quedam carnea villosa / dura / oblonga et rotunda. Fuit autem cor concavum propter caloris conseruationem. Est enim cor totius corporis fundamentum. Fuit autem villosum ut facilius dilatando et constringendo se moueret. Fuit etiam durum ne de facili lederetur. Fuit etiam rotundum ut maior abundantia spirituum in eo reperiretur. Fuit et oblongum in forma piriformis. tendens in acutum ut actio caloris naturalis semper in consuetudinem tendens fortior reddatur. Ponitur autem substantia cordis inter ambas pectoris in medio ipsius animalis ut a corde quasi a centro ad circumferentiam totius corporis spiritus vitalis deferretur. Caput autem cordis quod acutum dicitur. in sinistra parte humani corporis collocatur. et quia in hac parte cordis acuta plus viget et inhabitat spiritus vitalis. ideo in sinistro brachio pulsus fortissimus inuenitur. vergit autem cor ad sinistram partem hominis. ut ipsius calore frigiditas sinistre partis temperetur. Habet autem cor duas concavitates scilicet sinistram que in acumen tendit et

textera q̄ intra subsistit. & hē 3cauitates
ventriculi cordis n̄scupatur. Et inter
istos duos ventriculos est vnū foramē
quod a q̄busdā vena vel via 3caua nūcu
patur. Hoc foramē 3 textera ptem est
latum. cōtra sinistra 3o ptem strictum
Et hoc fuit necessariū vt sanguis a ve
tro ventriculo veniēs subtiliaret. et sic
facilius sp̄s vitalis in sinistro ventri
culo generaretur. Dicit em̄ aug. lib. de
differentia sp̄s & anie. q̄ in vtro ven
triculo cordis plus est de sanguine q̄ de
sp̄s. in sinistro 3o ecōuerso. q̄ ibi sp̄s
vitalis generat ad viuificandū aimal
per q̄sdā arterias diffusus vndiq̄ dila
tat. Sinistra ei ps cordis duplex h̄ fo
ramē. vnū inter arterias vne q̄ portat
sanguinē a corde ad pulmonē. Alter fo
ramē est vñ exit arteria maior q̄ est for
ma arteriar̄ toti⁹ corp̄is p̄ quā pulsus i
corde generat potissime i pte sinistra p
pter cam̄ supradictā. Sicut ps textera
duo habet foramina. vnū intra venā que
3r cōcaua. portans ab epate sanguinem
in textera cordis 3cauitatē. de altero ve
tro exit vna arterie vt nutriat pulmōes
Coopiuntur aut̄ foramina q̄busdā pel
liculis q̄ apiunt sanguinē a corde emit
tendo. Deinde claudūtur reditū. p̄hi
lendo p̄ humido. In vtroq̄ aut̄ cordis
ventriculo est frustulū q̄sdā exteri⁹ q̄d
auricule affisatur. & hec duo frusta cor
dis aureole nuncupatur in q̄bus vne
et arterie radicatur & solidantur. & habz
cor in sua latitudine q̄dā ossa cartilagi
nosa q̄ cordis sedes appellatur. Cū
it aut̄ cor q̄dā p̄nicul⁹ q̄ 3r esse capsu
la cordis. & hic cū p̄niculis pectoris cō
solidatur. Hic p̄nicul⁹ non nimīū p̄
cor iungitur. ne forte eius mot⁹ impedi
tur q̄ corde fuit necessari⁹. vt esset fūda
mentū caloris naturalis vñ anial gene
retur. Hucusq̄ cōstan. li. iij. c. xxi. Di
cit aut̄ aresto. li. i. q̄ nō est mēbr̄ in quo
sit sanguis ita infixus sic in corde San
guis enī in pulmone est fix⁹. sed cordi
fixior est. Item idē li. xi. Cor positū est
in omī aniali i medio pectoris p̄ter q̄ in
homīe. q̄ cor hominis declinat ad partes
sinistra. ps at̄ acuta cordis declinat ad

interius pectoris in oīb; aialib; p̄ter q̄ i
piscibus. qm̄ ps acuta in istis ad ptem
capitis dependet in loco 3iuctōis bran
ciar̄. Itē in eodē 3r q̄ oē anial h̄is san
guinē habet ep̄ar & cor. Itē idē li. xij.
In corde enī est principū venar̄ et p̄
ma vīr⁹ creans sanguinē / & ei⁹ sanguis
est mund⁹. clarus. calid⁹ & maior⁹ sensus
et 3ueniēs intellectui. Item in eodem
Principū sensus anialis est in corde
et sensus cū corde sunt cōtinui. Et. iij. &
vij. li. 3r. Cor ponitur in anteriori pecto
ris et i medio q̄ principū est vite & oīs
mot⁹ & oīs sensus in eo ē. Sensus aut̄ &
mot⁹ nō sūt nisi i anteriori pte cordis. &
p̄ hoc distinguitur mediū & vltimū.
Et anhelit⁹ p̄rio vadit ad interi⁹ cordis
Natura aut̄ creatiōis cordis ē ex venis
quia ex genere venar̄. Et situs cordis ē
cōueniēs. qm̄ est positū in loco superiorē
in anteriori. q̄ nobili⁹ ordinatur in lo
co nobiliori naturalit. cor aut̄ inter oīa
mēbra nobilissimū est. & iō positū est in
medio corp̄is quo indiget necessario. q̄
anialiū est 3plemētū. nec est aliq̄d mem
brū ita necessariū ad vitā sicut cor. vñ
corde leso nō viuit anial. Et iō corp̄is
cordis est in medio & creatio eius est in
corpe sp̄sso et naturaliter cōcauo. et ē
concauū quoniā principū venar̄ est
ex eo ad recipiendum sanguinē sp̄ssoz
aut ad custodiendū principū motus.
Et in nullo membro est sanguis sine ve
nis nisi i corde tantū. quia exit sanguis
a corde et vadit in venas. & nō venit san
guis ad cor ex alio loco. quoniā cor est
fons et principū sanguinis & primum
mēbrū halens sanguinē sicut manife
statur ex anathomia. quoniam creatio
cordis apparet primo sanguinea. & est
principū motuum telecrabiliū & offensi
bilium. et vniuersaliter motus cuiusli
bet sensus ex eo incipiūt. & ad ipsum re
deunt. et ei⁹ 3tus expanditur ad omīa
membra s̄m vnum modū. In aliq̄bus
aut̄ anialib; inuenitur os in corde p̄
sustentamentū eius. sic ossa ponūtur in
mēbris. et in cordis aialuz magni cor
dis sunt tres ventriculi. et in aiali par
ui cordis sunt tantum duo ventriculi.

Liber Quintus

Et ideo debet esse corde animalis venter. quoniam
cor debet esse locus receptionis sanguinis
puri et temperati in quantitate et qualitate.
Et est valde calidus et humidus. quia cor est
membrum in quo est prima virtus. **Ducusque**
aerost. li. xiiij. vbi multa dicitur de hac
materia. Item idem li. xvi. scilicet quod cor anima
lis debet esse complementum propter hoc crea
tur cor prius. Et propter calorem cordis
et exitum venarum ex eo posuit natura
membrum frigidum et oppositum cordis. scilicet cere
brum. et propter hoc creatur caput in genera
tione post creationem cordis. **Consequitur** autem
cor pati vel ex aliorum humorum colligantia.
ut dicit **Africanus**. vel ex propria distem
perantia. Si enim in corde dicitur exce
dens caliditas. ebullit sanguis cordis et
agitatur. et sic vitalis spiritus leditur. Si ni
mia frigiditate cor restringitur. et gelatur
sanguis vni et mors sequitur. **Quibus** etiam
patitur ex aliquo apostemate capsula
eius inficiente. et tunc animal non diu vivit.
Item accidit cor di tremor. et hoc ex humidi
tate aquosa in pelliculis cordis dispersa
que debita eius impedit dilatationem et
contractionem. **Non** videtur infirmo quod cor
de loco ad locum moueatur. Item accidit ei
defectio ex spiritu vel virtutis spiritualis
dissolutione et spirituum euaporatione. **Et** hoc
contingit vel ex nimia repletione virtutem
aggravante et confundente. aut ex nimia
inani virtutem dissolvente. sic patitur in
cardiacis et in quibusdam post nimium sudorem.
siue nimis acuta portionem. Item
patitur aliquando ex fumositate aliquid corru
pta et venenosa ad cor penetrante et cor
dis meatum corrumpente. vni mors sequitur in
dilate. **Item** patitur quibusdam re bene occa
sione opilatione. vni et sanguis nutrimentum cor
dis et vitalis spiritus tenegatur. **His** et alijs
modis cor patitur. ut dicit **Costantinus**. li. iiij.
c. xiiij. **Dicit** ad hoc **Galienus** in regni. quod vir
tus et completio cordis ostenditur per hec si
gna. scilicet per magnitudinem respiratoris vel ve
locitatem pulsus et frequentiam eius per virilita
tem et festinam actionem per iram audaciam et
furorem per amplitudinem pectoris et eius
pilositatem. **Hec** omnia calorem dominantem in
corde signant. **Omnia** vero signa contra testi
ficant eius quietatem. **Super** quem locum

dicit **haly** in commento. **Cor** in homine se
habet ad modum radicis in arbore. **Arte**
ria nascens ex sinistro ventriculo filis est
trunco vel cruri arboris que elongata a cor
de ramificatur in duas partes. quarum una
tendit ad sursum alia verso. et ille ra
mificatur et diuiditur ad modum virge
ex ramis per totum corpus versus ad arterias
capillares sparsas in cute. et quoniam dilata
tur. dilatatur et omnes arterie filis. et quoniam con
stringitur. et ipse filis restringuntur. et per di
latationem earum attrahitur aer frigidus ex
exterioribus cordis ad interiora eius. et in
contractione exprimitur vilior sumus in
eis generatur et extrahit ipsum ad extero
ra. et per hoc eius calor euentatur. et per eius
euentationem eius completio adequatur. **Et** ut
ait idem virtus motiua que est fixa in corde
currit per arterias ad vnamquamque partem cor
poris et defert vnicuique propriam vitam et pro
priam calorem vitalem. **Seruit** enim pectus
cordi se aperiendo et frigidum aerem attra
hendo et se claudendo. ac fumosum vapo
rem generatum ex corde expellendo. vnde
si pectus et arteria et alia vitalia instru
menta fuerint salua. obediunt virtutes
in opibus suis. et quando sunt infirma
non obediunt. **Unde** bonitas et malicia
subministratum organorum promouet
vel impedit cor ad suas pagedas actio
nes. **Unde** quando cor est forte et habet
membra sibi obedientia. bene in dilatan
do et constringendo se habentia. fortis
precedit a corde respiratio. et fortis pul
sus et fortis operatio secundum bonitatem organi
et virtutis. **Quando** vero virtus est debi
lis et remissa non potest extendere arte
rias in omnes dimensiones vnde sequitur
minor respiratio et minor pulsus. **Item**
ibidem. **Si** cor fuerit nimis frigidum
et nimis humidum et pulsus mollis erit
homo priuatus virilitate et audacia. ti
midus atque piger. et a pilis in pectore
uudus. propter vaporis famosi vnde ge
nerant pilis paucitatem. **Si** vero fuerit
cor nimis siccum et frigidum et faciet pul
sum asperum durum et paruum et respiratio tar
da est et rara. **maxime** si pectus paru
rit atque strictum. **Ducusque** haly super
regnum. **Sal.** **Et** hec sufficient.

Capit. XXXVII.

De anhelitu.

Anhelitus cordis et pulmōis est motus: ppter attractōem frigiditatis aeris ad temperamentū innati caloris cum eiusdē expulsiōe generatus. Cor enī nullo mō carentiā attrahendi aeris pati potest. Si enī p modicū spacium ab attractiōe aeris quiesceret lederetur vel deficeret. Anhelitus g̃ attractiōem habet motū, qz dilatando pulmōes aerem trahit et stringendo expellit. Anhelitus itaqz est caloris cordis p attractiōem aeris tēperatiū et expellendo vaporem fumosum eiusdē purgatiū. Est etiā animalis spūs et vitalis nutritiū. Itē fortitudine vel debilitate assistentie spiritualiū ostensiu? sicut supi? de pulmōis proprietatibus dictū est. Itē in anhelando pl? de spū attrahitur qz expellatur. pars enī nō modica transit in vitalis spūs nutrimentū. Infra enī pulmōne se recipit. et tandū anial sine suffocatione vivit q̃diu inter instrumta anhelitus spūs se includit. Itē patientibus instrumtis anhelit? spūs eorum puntur. et fm q̃litate organi patientis immutat. vt dicit Constanti. Patitur aut anhelit? qnqz ex defectu virtutis mouentis nervos et regentis qnqz ex cōstipatione instrumētōr spūs que puenit ex grossis humoribz vel ex grossa ventositate viā anhelitus opilante. vel ex aliquo apsternate pulmōis panniculōs cordis aggrauante. siue ex nimio calore cordis in pulmōis substātia tomīnante. ex quibus omnibz debilis redditur anhelitus atqz rarus. Si autē fuerit velox et paruus. calorem alienū designat qui virtutem suffocet et potissime vincat. Si tacus fuerit calidus et sitis a lingue deficcatio subsequitur. anhelit? vero pu? et frigid? vt in acutis febrilibz signū mortis ē. Huius enī tarditas defectū virtutis defig̃t expulsiue. frigiditas vero extinctiōem signat caloris naturalis. et defectū virtutis in substātia cordis et instrumētōr spūs. Itē imutatur anhelit? ex mēbroz iterōr vniuersali corruptiō

ne. vt pz in leprosis. q̃bo anhelit? fetid? est et corrupti? et aer? vicini corruptiū. Vñ taliū status solet eē appropinquantū corruptiū et infectiū. Inficit ei aerē vicinum et reddit corruptibile sicut si bul? reguli stando aerē corrūpit. et aues volātes inficit. vt di. auicē. et stan.

Capit. XXXVIII.

De stomacho

Stomachus grece os dicitur. eo qd sit ostiū ventris. et ipse cibū recipiat atqz ad intestina trāsmittat vt dicit ysid. Est aut stomach? fm cōstan. rotundus. oblongus. et cau? interius. asper in fundo et carnosus. duo hñs orificia. vnū inferius alter supi?. Est at asper et villosus vt cibū receptū meli? retinere possit. Nā si esset lubricus et in superficie planus. ex sua lubricitate cib? exiret in digestus. Fuit at et carnosus i fundo vt digestio confortaretur. Caro ei? ē calida et etiā humida. ex quibus q̃litate maxie viget digestio in corpe aialis. Rotūd? aut fuit vt capacitare sua cibū recipere ampliozē. Preterea quoqz si alter? est figure. s. triangularis. vel hmoi hūiores mali in eo de facili ad putredinē colligerentur cū talis forma nō posset a supfluis ppter angulos deficcari. Oblongus etiam fuit: ne nimia rotunditate sua spiritualia comprimeret. Et vt etiam tanto facilius cum superioribz et etiam inferioribus iungeretur. Preterea stomachus precipue hūanus in parte superiori est strictus. In parte inferiori latus. et hoc quoqz fuit necessarius. quia cum homo ceteris animalibus sit erectior. cibus eius semp ad inferiora descendit. et ideo vtilis fuit eius inferior latitudo: vt in eo recipi possit cibi multitudo. Item nervosus est propter maiorem sensibilitatis et appetitus vigoro sitatem. Epate etiā circūdat. vt ei calor maior ad ciborum decoctionē ab epate ministraretur. Epate enim suis quinqz frustulis stomachum circumcingit: et ei calorem tribuens succositatem et humores vnde sanguis generatur p qualdā venas quas miseraicas

Liber Quintus.

medici vocant. recipit et fortiori caloris actione in sanguine alterat et conuertit. Ad hec dicit Constantinus quod si stomachus fuerit substantialiter calidus, cibos grossos bene digerit, delicatos vero sumit, et plene digerit quod appetit, et propter similitudinem cibos calidos materie querit nec fame sustinere potest. Frigidus vero stomachus grossi cibi non est bene digestus, et ex eis cito granatur, et eos cito mutat in humores acidos et corruptos. Stomachus vero siccus cito sitit nec pars aqua sufficit, que si superflua fuerit rugitus in ventre facit. Quod si fuerit humidus stomachus non fit humida cibi appetit, sed pars digerit. Hucusque Constantinus, scilicet, cum accidit aut stomacho, ut dicit idem, lib. ix, c. xxvi, diuersa passiones, scilicet, mala digestio, fumositas, dysuria, vomitus singulis, inflatio, et tuatio, et hec ex diuersis accidunt causis. Quia quicquid ex mala complexionem, quicquid ex nimia inanitione, quicquid ex nimia repletionem, quicquid ex nimio humorum acumine, quicquid ex cordis putrefactione, quicquid ex virtutis digestiue defectione, quicquid ex cibi qualitate, quod si sit pinguis stomachus machus pingitur, et ad exundandum compellitur, aut si viscosus lubricatur, et sic de facili egreditur, quicquid ex vitium expulsiue nimia debilitate, non solum ex se patitur, verum etiam ex aliorum membrorum colligantia et vinitate. Stomachus enim est totius corporis patrifamilias, omnium membrorum nutrimentum recipiens, et singulorum membrorum prout expedit administrans necessitati, ut dicit idem Constantinus.

Capitulum XXXIX.

De epate.

Epat sue iecur nomen habet, eo quod ignis in eo sedere habet, quod usque ad cerebrum subuolat, et deinde ad oculos, et ceteros sensus, et membra se diffundit, et calore suo succum sibi attractum in sanguinem transmutat, quem ad versus partem ascendendi nutriendique corporis simul membrum administrat, unde epata dicitur, quod talia membra pascit. In iecore sedes est voluptatis et concupiscentie, cuius extreme mitates fibre vocantur, que sunt quasi

lingue eminentes, et stomachum amplectentes, calorem ad cibum digestionem referentes, vel exhibentes, et dicuntur fibre, quia ad aras plebei ab ariolis referuntur, quibus oblatas et succensis responsa dabantur. Hucusque Isidorus. Est autem epata, ut dicit Constantinus, membrum calidum, concavum, et lubricosum in ventre latere animalis collocatum, stomacho superpositum, ut suo calore primam iuuat digestionem. Est enim sanguineum, et in colore rubicundum, quia succositas eius nimia caliditate in humorem sanguineum est transuersa. Aliquantulum est etiam durum, ne de facili ledatur. Variatur enim epata in hominibus in quantitate, et primum multitudine, quia in hominibus est magis quam in alijs bestijs eiusdem quantitatis. Humerus partium eius in quibusdam est duplex, et hoc ad minus, in quibusdam triplex, vel quadruplex, vel ad maximum quintuplex inuenitur. A latera autem epatis concavitate progreditur quedam vena, que a medicis porta nuncupatur, et hec antequam exeat in quinque diuiditur venulas, quinque partes epatis intrantes. Epata enim succositate prime digestionis per quasdam venas in sua concavitate attrahit, et per caloris naturalis ebullitionem celebrat digestionem, secundo in massam sanguineam, et quattuor humorum naturam conuertit. Quod enim calidum est, et humidum transit in materiam sanguinis, cuius receptaculum sunt venae, quod autem calidum et siccum est, in naturam coletur, cuius proprium receptaculum est cista fellis, quod vero frigidum et siccum in materia cedit melancholie, cuius proprium receptaculum est cistula splenis, sed quod est liquidum et aquosum in humorem transit steumatis, cuius proprium receptaculum est pulmo. Ex quo patet, quod epata naturalis virtus est principium fundamentum prime digestionis stomacho maximum iuuamentum, secunde vero digestionis in substantie sue concavitate est perfectissimum purum, ab impuro separatum, singulis membrum nutrimentum transmissum, amoris veneris excitatum, diuersarum passionum receptum.

Patitur enī quandoq; ex nimia calorū
intensione. **U**ñ 7 pori aperitūtur interi^r
ex quoz apertione vtus euanesceus re
missius opatur. qñq; ex nimia frigidita
te conuersionē attracte succositatis in
naturā sanguineā impediēte. 7 ex h se
pissime ptingit ydropisim generari. cū
ydropisis nihil aliud sit fm psum nisi
error vtutis digestiue in epatis conca
uitate. **H**ac enī virtute errate 7 in sua
opatione deficiente. necesse est sangui
nem corūpi. quo indigesto corpus qd
inde nutritur in tumescēdo extenditur
vñ 7 ydropisis generatur. **I**te patitur
epar ex substantie sue mala cōplexione.
et hoc fm hñoz q̄ttuoz distemperantiā
in ipsius essentia dñantē. **I**te patitur
ex viar eius opilatiōe. **C**ōtingit ei sepe
humorē grossuz 7 viscosum i venis epa
tis adunari. **U**ñ cum sanguis clausus
exire nō potest clausa est p̄strictionis et
opilatiōis. **I**tem etiā accidit ex nimio
calore humorē sanguineū deficcante. et
substantiā venar epatis dñante q̄ non
pōt sanguis libere diffundi ad alia mē
bra corpis nutriēda. **H**oc idē aut aliqñ
potest ptingere ex nimia frigiditate hu
mores cōgelante. 7 meatus epatis con
stringente 7 ad mēbra nutriēda discurs
sum sanguis p̄hibente. **I**te idem etiā
accidit ex apostemate substantiā epatis
aggrauate. 7 putredinē in ipsius substā
tia generate. **I**te idem accidit ex inclu
sa ventositate pelliculas ipi epatis extrē
dente 7 ex mēbroz inordinatiōe doloze
et merore inducente. **I**tem sepe patitur
ex immoderato fluxu sanguis q̄ accidit
ex venar ab ipō egredientiū apertione
et hoc ptingit ex nimio sanguis acumi
ne/vel ex nimia repletōe/vel ex debilita
te vtutis retētiue/vel ex nimio exerci
tio 7 labore. sicut di. cōstā. **A**d hęc te na
tura 7 signis cōplexionis epatis dicit
galienus in tegni. **S**ignū epatis qñ ē
calidū. est amplitudo venar/ nō pulla
tilium. **S**up quē locū dicit haly. qñ do
minat et vicat calor i epate. sit epar ma
ius 7 vena ei maior dilatatur 7 magni
ficata est. **M**agnificatur omnis vena nō
pulsatiles in omnib; membris/ 7 cale

fit sanguis. 7 generatur qñq; colera ci
trina. et p̄ p̄cessum ipis post status ado
lescētie adunatur colera citrina. 7 fit ex
ea colera nigra 7 diuerse aliqñ ex tali
colera accidit passiones. aliqñ autē ni
mio calori epatis cordis resistit frigiditas.
Nam a corde velut a mēbro supio
re 7 nobilioze epar in suis actiōib; mo
deratur. **E**t h idem di. aresto. lib. xij.
vbi p̄ponit cor epati tanq; principium
eius regitiuū. **I**te di. Gal. q̄ frigiditas
epatis ex colore cordis tpatur. et signū
frigiditatis 7 siccitatis epatis est strictu
ra venar 7 paucitas sanguis sicut humi
ditatis eiusdē signū est mollicies venar
et sanguis multitudo. **I**tem idē di. **H**a
ly. q̄ epar est fons hūiditatis corpis.
Uñ cum sit radix hūozis si sit epar sicū
nō poterit aliqd mēbrū corpis p̄uere
ad hñozem vel hūiditatem vt ei possit
resistere siccitati. **I**ntenditur aut et re
mititur siccitas 7 humiditas epar fm
cordis dispositōem. **E**par ḡ est mēbrū
nobile. cui alteratiōe alterat corpus et
influit nutrimentū 7 vtutes nutritiuas
et in mēbra reliq; inferiora sine medio
ad superiora dō mediāte corde fm iudi
cū galiani. **E**cōuerso aut ponit arest.
libro. xij. q̄ cor facit oīa p̄dicta mediā
te epate. que aut verior sit opinio alioz
iudicio de reliquo. **E**t hęc de p̄prietatib;
epatis dicta sufficiant.

Capitulum XL. de felle

Fel est dictum eo q̄ sit follicul^o
gestans humorē ex dominio co
lere rubea amarissimū. vt dicit
Aldozus. **E**st enī cistula fellis q̄da; pel
licula sup gibbū epatis collocata/ et ha
bet duos furculos. p̄ vnū deportat cole
ra rubea ad intestina vt p̄ ea virtus ex
pulsua p̄fortetur. vt etiā acumiē suo
intestina melius expurgent. **P**er alium
aut deportatur colera ad stomachum vt
sua caliditate vtutem adiuuet digesti
uam. **E**st igitur fel mēbrū calidum/ 7
etiā sicū. gibbo quoq; epatis suppo
situm est. p̄p̄riū colere rubea receptaculū
Cum est inuamentū vt sanguis a co
lera rubea m̄dicifetur **S**anguis enim

Liber quintus

er presentia colere incēdere nisi intra
cistulā fellis ei' supfluitas locaret. Est
aut sua caliditate decoctiois cibarioz
iuuamentū sua subtilitate penetratiuū
sua mortificatiōe 7 acumie pungitiuū.
et intestinoz corrosiuū. 7 ad supflua ac
fetida eijcienda excitatiuū. 7 etiā ex ni
mia calor' intensiōe amarissimū. 7 p sui
admixtiōz dulcedis sāguis imutatiuū
hucusqz cōstā. Scdm arest. li. iij. delphi
nus nō habet fel. genus oīm volatiliū
et oīm genus pisciū. 7 oīm ouās habz
fel. Sed fm mai' 7 minus 7 forte erit i
vijs subtilibz extēsis ab epate vsqz ad
intestinū. Ite vie fortassis erit fetide
et forte erit fel in tali intestino. 7 diuer
sificatur. qz qñqz in supiori. qñdoqz in
medio. 7 qñqz in inferiori. 7 qdam vola
tilia hñt fel occultatū in Iestino. vt co
lumbz/coturnices 7 hyrūdines. qdā ha
bent fel magnū in epate 7 in ventre 7 in
intestino. sicut accipiter/mulu'. Item
aresto. li. cuij. Animalia qdam nō hñt
fel oīno sicut equus 7 mul' 7 asinus 7 ele
phas. camelus etiā nō habet fel distin
ctum. sed habet venas puas in qbz ē fel
Item qdam hoies hñt magnū fel i epa
te 7 qdā nō. Et est fel quoddā supfluuū
aggregatū sicut fer in ventre. illo th' su
persuo vritur natura ad aliqd iuamē
tum In illis aut q hñt naturā epatis sā
nā. 7 quoz sanguis natural' est dulcis
nō inuenit fel/ aut si inuenit erit puus.
et b in venis valde graciliū. et ppter b
erit epateoz q carent felle boni colorz
et dulcius alijs. qñ aut habet aliqd asal
fel / inuenit q est sub felle valde dulce.
Nam p collectōem fellis ad locū vnum
alie vicine ptes reddunt dulciores Fel
etiā ex sue substantie subtilitate et acu
mie est grossoz humor' inscissiuū 7 sua
siccitate cōsumptiuū. An i collitijs oco
loz est necessariū ad visus clarificandū
et acuendū ad impedimētū spūs vitalis
remouendū. 7 maxie fel accipit' 7 alia
rum volucz viuentiū ex rapina sicut in
viatico cōstan. tangitur Et feruore aut
nimio 7 ebullitōe fellei hūoris ad epate
tendēis inficit sanguis q infectus ea q
ad nutrimentū mebroz trāsmittunt im

mutat 7 etiā ea inficit 7 cuti croceum
colorem vel viridem. siue etiā nigz sup
inducit. Cui' passionis signa sunt ista
totius corpis infectio. sitis adest 7 oris
amaritudo. dolor frōtis. aurū videlicet
tinnitus. 7 vrina crocea cū p simili spu
ma p̄tinua. vomit' croceus. Aliqñ etiā
cōtingit poros cistis fellis opulari. Vñ
colera inficit ipm epate. ac osilem indu
cit passionē. Vñ cōstan. in viaticico die
qñ patit fellis substātia. i. cistis 7 deficit
virtus ei' q solet ab epate colera tuteā
extrahere remanēte colera cū sanguine
tingit 7 alterat. Idē etiā ptingit qñ apo
stema enatū in vijs p q̄s colera ad fel
transit Vñ ad epate redies p totū corp'
cū sanguine se diffundit. qz si porus infe
rior opilet' ascēdit ad viā supiorē. s. ad
ipm stomachū. vñ facies fit citrina. os
amar 7 sicū. in stomacho ardor et sitis
vrina cū egestiōe allefcit. p̄ elongatōz
colere ab epate 7 renibz vbi vrina solet
tingi. Si vō porus supior' opilet' colera
tingit inferiora. 7 apparet signa que
prioribz sūt sria. vt idē die cōstan. Et
hec de felle dicta sufficiant. 7c.

Capitulum. XLI.

De splene.
Splen est dictū a supplendo. qz
partē sinistra iecori sriam sup
plet ne vacua existeret. que quidā cām
rius esse existimant. nā splene videm'
felle irascimur. corde sapimus. cerebro
sentimus. iecore amam'. quibz cōstantibz
sanū est animal 7 integr' vt dicit ysiō.
Et fm cōstan. splen in sinistra pte collo
catur cui' forma natural' est oblonga. et
par' vsus stomachū p̄cana. 7 versus coi
stas est gibbosa In his duobz loc' qbus
dā p̄anicul' colligata. At dō splen duas
hñt venas p quar' vnā colera nigram a
sanguie epatis sibi attrahit. p alia vō
qntū sibi sufficit ad stomachū transmit
tit. vt eius appetit' p̄fortet Splenis igitur
est iuuamentū vt ei in sinistra pte
corpis dfectū suppleat. 7 ex opposito ad
p̄suationē stomachi iecori respōdeat.
vt prop' mundificatōez epatis sangui
nis feces sibi attrahat. et quantum ad

appetitum sufficit et ad confortationem stomachi transmittat. **A**stigit substantia splenis rara et spongiosa propter facilitatem humoris feculenti attractioem et remissionem. et est nigra propter melancolie cuius est receptaculum assimilatioem. **E**st etiam a sinistris inter costas et stomachum posita propter sinistre partis temperantiam et infirmitatem. ac propter consuetudinem stomachi cui coniungit calefactionem. aliquantulum est dura ne de facili ex qualitate humoris feculenti contrahat lesionem. **C**ontingit autem etiam splenem pati quibus ex virtutis contentione defectio. et si quoniam non sufficit humoris attrahere. vel attractum ad locum alium destinare. **I**tem quibus ex opulatioem quoniam. sicut humores grossi et viscosi in visceribus splenis opulatur et adunant. **U**bi etiam actioem impleunt. **I**tem quibus ex nimia humorum repletione. quoniam humoris ad splenem confluens propter sui similitudinem attrahitur. et sufficienter non euacuat. unde inuiscantur et in coarctatione splenis indurantur in tantum ut ipsi splenis substantia crescere videatur. **S**ed si iniam procreatur si splen sit magnus corpus marcescit. et si splen marcescit corpus impinguescit. **U**bi ipsi splenis mediocritas ad puritatem potius quam ad magnitudinem intendens bonitatem complexionis designat. ut dicitur constant. li. ix. cap. xxxij.

Capitulum XLII

Uisceribus.
Viscera secundum ysidorum inferiora dicuntur proprie intestina membrorum vitalibus subdita et subiecta. que quibus dicitur intestina quasi quodam interiori neque quodam familiari reuerentia sunt superiorum membrorum culcitra et eorum quodam necessaria instrumenta. **E**t dicitur viscera quasi vitalia. quoniam locis vitalibus circa precordialia ubi gignitur vita sunt interioribus circumfusa. **D**ucuntque ysidoro. **S**ecundum constantiam. autem intestina quodam sunt membra interioribus mutuo se tenentia et caua rotunda preteritis longitudine et latitudine collocata. quorum compositio et substantia stomacho assimilatur. **S**unt autem numero sex principalia intestina. quorum tria sunt subtilia

que supina sunt iuncta. tria vero sunt grossa ab inferiori incipientia. **P**rimum in testinum trium subtilium vocatur duodenum. quia in sua longitudine secundum mensuram cui insidet hominis est duodecim digitorum. et hoc super dorsum erigitur et in nullam aliam partem retorquetur. **S**ecundum vocatur ieiunum. quoniam semper a cibis est vacuum. et dicunt sapientes et experientatores quod mortuo animali spiritum inueniunt illud vacuum. **D**icitur tamen quidam quod si dicitur ab anatomico. quoniam a se oia eiciens nihil de acceptis ad sui retinet nutrimentum. **T**ertium subtile est appellatum. secundo similitudinem. sed tamen nunquam sine cibi corpulentia est inuentum. **I**nter grossa vero intestina primum vocatur orbium. et in subtili extremitate habet os unum et est illud intestinum sic vocatum. eo quod ipsum sit orbatum. id est quasi viduatum ab altero orificio. **C**um ei cetera intestina duo habent orificia. illud habet unum solum. et ideo se habet ad modum sacci. quoniam multa recipit et pauca respectu aliorum eicit vel emittit. **S**ecundum vero intestinum sub orbis siue sub sacco positum dicitur yleon. et hoc a dextra in sinistra tendit. et dicitur eo quod in eo intestino ylica passio fieri consuevit. **T**ertium intestinum vocatur a grecis colon. et si etiam immediate cum inferiori totius corporis orificio est iunctum et in hoc intestino grauissima passio. scilicet colica generatur. vel ex ipsius intestini nimia contractione. vel alicuius grossi et frigidi humoris coadunatione. et per consequens viam illius intestini intrinseca opulatioem. sicut narrat constant. et etiam galienus super amphibolam. **P**atet igitur ex predictis ad quod necessaria sunt intestina. quoniam cibum inuertit. et in sua coarctatione superflua recipiunt ad nature exonerationem. ad si etiam sunt necessaria viscerum rotunditas gibbositas et volubilitas ut dicitur constant. ut cibo transmissus a stomacho in eorum gibbositate aliquantulum inhaeret. et secundum animalis necessitatem superflua expelleret et necessaria retineret. **S**unt autem rotunda ne a stomacho in aliquo angulo superflue collecta remaneret quod corruptioem inducerent intestinis. **S**unt etiam intestina duobus panniculis minimis. vel ad minus inuoluta. **E**t hoc fuit necessarium. quoniam si unus panniculus pateretur

Liber quintus

ab altero panniculo subueniret. **S**unt autem intestina aliq̄ntulū villosa. et eorum villi p̄ latū etiā extēsi. vt fecis sup̄fluitatem expellerēt. ⁊ necessaria nutrimentō cōueniētius retinerēt. Sunt autē viscera siue intestina suoluta ad inuicē et cōnexa ita vt misora maiorib⁹ et gracilioza ⁊ debilioza grossiorib⁹ ⁊ fortiorib⁹ innitant. vt sic actōes virtutis naturalis et in expellendo sup̄flua ⁊ in recidendo necessaria apt⁹ pficiant. **D**icit etiā aristoteli. li. ij. q̄ fm̄ varietatē ventriū in mandibulis aialium variat in q̄ntitate ⁊ q̄litate natura intestinorū. **U**n̄ dicit q̄ in testinum oim̄ aialium h̄ntium ventres i vtraq̄z mādibula est min⁹ intestino nō habentū. ⁊ nullū animal habet intestinum rectū nisi h̄eat ventres in vtraq̄z mādibula. **I**tem ibidē. venter serpentis est strictus. ⁊ est silis intestino amplo. ⁊ si fuerit naturalis p̄ h̄s fel in intestinis. ⁊ si fuerit magn⁹ sup̄ epar. **I**tem idē li. viij. **O**mnia aialia amplā ⁊ recta intestini sūt gulosa valde. q̄ p̄ diminutōem vltus cibi ⁊ indigestionē ei⁹ cū sit sup̄fluitatem cibi indigestā. ⁊ cito erit alio. ⁊ iō appetunt multū ⁊ cōtinue q̄runt cibū. **C**ōtingit autē pati viscera ⁊ intestina multiplex vt dicit cōstan. li. ix. c. xxvi. **Q**uōz ex colerico h̄uore vel ex melancholico substantiam intestinorū corrodente. ⁊ fluxū dīlenterie inducēte. ⁊ hec passio pessima ē ⁊ mortifera. vt d̄r in amphoril. **S**olutio ventris in cui⁹ initio colera erit nigra ⁊ mortale. **I**tem quōz ex ipsorū viscerū interiori p̄ctura ⁊ vulneratōe. ⁊ hoc vel ab exteriori apostemate putrefactionem ⁊ puncturā in pāniculis iporū viscerum inducēte vel ab exteriori lesiōe. **I**tem quōz quōz ex interclusione yunctuositas pāniculos ⁊ nervos extēdēte. ⁊ ille dolor grauis est intantū vt aliq̄n̄ intestina penetrari videant. **I**tem quōz ex h̄uore grossō ⁊ rheumatico inferiores pres intestinorū obturante. ⁊ stercoꝝ exitū p̄hibēte et yliacam passionē vel colericā inducēte. **U**n̄ hic morbus pestilēntialis ē ⁊ mortalis. raro sanitatē suscipiens. ⁊ sepe die secundo vel tertio interficiens nisi celerius succurrat. **A**eteras intestinorum

passiones quere infra in tractatu de infirmitatibus de colerica passione ⁊c.

Capitulu. XLIII.

De renibus.

Renes vt ait Galeno sunt dicti eo q̄ obsceni h̄uiores ab his nascuntur. **N**ā rene ⁊ medulle tenuē h̄uorem desudāt in renib⁹ q̄ liquor rursus a renib⁹ a calore venereo resolut⁹ recurrit ⁊ ad loca genitalia se diffūdit. vt dicit ysid. **L**oc⁹ autē in laterib⁹ spondiliū dorsi in q̄bus ē sedes renū dicitur lumbi. q̄ fm̄ yfido. ob libidinis lasciuā lūbi sūt dicti. q̄ in viris a renib⁹ ⁊ lūbis est cā venere voluptatē. **D**e renib⁹ autē dicit p̄stan. q̄ fuerit facti vt ab epate aq̄ntū sanguinē sugentes eū depuraret ⁊ eius colamentū. s. vrinā ad vesicā p̄ meatus vritides. i. vias vrinales transportarent. q̄d etiā dicit haly sup̄ tegni. **O**rdinauit inq̄t creator sūm⁹ duos renes vt attrahant aquositatē sanguis ab epate. et eas trāsmittāt ad vesicā expulsiōis graua quia dicit arist. li. viij. **R**enes inq̄ fuerunt creati. p̄pter vesicā vt sic opatio vesice esset melior ⁊ p̄fectior q̄z renes sūt ad colandū sup̄flūū h̄uicū recurrentis ad vesicā. **I**tem idē. **R**enunculus dexter altior sinistro est in omni aiali habente renes. q̄ calor in dextera pte fortior est vel superior. **I**tem idē. **I**n oib⁹ animalibus renes h̄ntibus renunculus dexter est minoris pinguedis q̄ sinister ⁊ altior. q̄m natura i dextera pte leuior est ⁊ maior motus ⁊ calor. calor autē dissoluit ⁊ cōsumit pinguedinē. **I**tem renes sunt de vltimis mēbris interiorib⁹. ⁊ p̄p̄t s̄ indigent magno calore. **R**ecollige igitur q̄ renes sunt calidi ⁊ naturalis caloris conseruatiui frigiditatis ⁊ dorsi spondiliuz sunt tēperatiui. a p̄cauitate epatē aquosi humoris attractiui. sanguis colatiui virtutis naturalis cōfortatiui. h̄uoris seminalis generatiui. porosi rotundi. pinguedine cooperti. carnosī quippe sūt et porosi propter faciliōrē aquosē superfluitatis attractōnem. rotundine colligant aliq̄n̄ h̄uorem ad putrefactōem pinguedine sūt muniti ne ex frigiditate

offium torfi aliquam sustineant lesionē recipiūt autē renes q̄sdam venas stoma-
chi ab epate egredientes q̄bus humor
in sc̄ba digestiōe sup̄flu^o defert ad ipos
renes. unde opulatis illis renis 7 in suo
officio impedit renes vna cū epate pa-
tiant. Accidūt aliqñ in renibz varie pas-
siones. vt dic̄ cōstan. li. ij. ca. xxxij. q̄ si
vne epatis p̄cludūtur ab hūore sangui-
neo ad sui nutrimentū 7 pauperantur
vñ necessario extenuātur. si x̄o meat^o
eorz inferiores calore 7 frigore constri-
gant ex p̄ntia hūorū sup̄flui eorū substā-
tiam subintrāris nimis extēdūt 7 dila-
tant. 7 p̄ p̄seōns corrūpūtur. vel humo-
res desiccati purificantur. 7 in calculos
cōuertūtur. Multi etiā alijs modis pa-
tiant sicut ex apostemate v̄tositate fri-
gore nimio vel calore.

Capitū. XLIII.

De vesica.

Vesica s̄m ysidor a v̄nti capaci-
tate est dicta. Nā p̄ v̄nti cōtra-
ctionem aperit 7 dilatat sicut ecōuerso
per v̄nti emissionē attrahit 7 artat. No-
catur autē vesica p̄ diminutionem a vesica
dicta q̄dam pellicula pendens in guttu-
re auis sic bursa in q̄ voluc̄z primo re-
cipiūtur cibaria q̄ in p̄dicta vesicula di-
gestioni secūde in iecore faciēde sepan-
tur. 7 in codē folliculo tanq̄ in p̄mptua-
rio proprio 7 futura esurē refuātur. h̄
vesica p̄t hic sumit s̄m cōstan. est p̄mi-
culus dur^o. rotundus. 7 cau^o sic saccus in
om̄i parte clausus excepto solo orificio
superiori. Fuit autē substātia ei^o dura ne
acumie vr̄ne cui^o ē receptaculū ledere-
tur. Fuit autē ex oi^o pte clausa inferi^o vt
liquor subito attract^o inuolūtariē expel-
leret. Nā p̄ v̄nti 7 idē foramen vr̄na i-
greditur p̄ q̄d egredit. vt p̄ in anatho-
mia. Fuit etiā rotundū vt in augmē-
tū colamēti sanguis dilaretur. 7 ad ipi^o
suspensionē capaciōz redderet. Dic̄ ei
aresto. li. xij. q̄ om̄e animal h̄ns pulmo-
nem multū h̄t. et p̄pter h̄ indiget cibo
hūido plusq̄ sicco. et id̄ fuit necessaria
vesica ad recipiendū h̄ sup̄fluitatis hūi-
ditatem. Itē ibidem. Nullū animal h̄ns

plumas aut squamas aut cortices siue
testas h̄z vesicam oīno p̄ter tortucā ma-
rinam aut siluestre. Nam sup̄fluitas in
h̄mōi animalibz transit in nutrimentū plu-
mar 7 squamar 7 h̄mōi. Itē ibidē li. iij.
Om̄e animal generans h̄z vesicā. ouans
aut nō p̄ter q̄ gen^o lacertaz. 7 nō exit
hūiditas a vesica mortuor. et forte ag-
gregatur in vesica sup̄fluitas sicca. 7 ex
eo p̄tingit lapis. Itē ibidem li. vi. In
animali oi^o carēte vesica ē vna via apparēs
exitus stercoris 7 sup̄flue hūiditatis.

Capitū. XLV.

De vr̄na.

Vrina s̄m ysaac est colamentū
sanguis 7 alior hūorū extractiōe
nature generatū. Nā ab epate sumit
initium. sed in renibz recipit substātiā
7 colorem. aquosa ei substātia sangui-
nis p̄ q̄sdā venas subiles trāsmittat
ad renes nutriendos. Nā cū ad renem
deportate fuerit regionē vbi colatur et
ad modū seri eliquati depurat. 7 vici-
loris epatis 7 renū tingit 7 colat. et sic
desudans p̄ poros v̄ritates in vesicā in-
ip̄i^o p̄cauitate adunat. Nā hec substan-
tia hūida 7 liquida a vesica emissa ē vr̄-
na sic dicta. q̄ est v̄ritua 7 mordicatis-
ua. q̄ vt dic̄ Egi. Q̄d tangit mordet
desiccatur 7 vr̄. v̄rituā enī 7 desiccata
habet naturā. vñ valet 7 scabiem serpi-
ginem 7 imperiginē. p̄tra pustulas 7 ve-
licas si patiens inde se abluerit in poi-
tu spleneticis p̄fert mūdatur vulnera pu-
trida 7 loca saniosa. Nā felle etiā accipi-
tris colliriata 7 oculis caute linitis im-
missa pannū corodit et delet maculas
oculor. sicut exp̄sse dic̄ Anstā. 7 galie-
nus. et id̄ vr̄na nō est abhorrenda. q̄ i
multis v̄tilis est 7 accepta. Dic̄ etiā
vr̄na ab vr̄tibz greco. i. demonstratiua.
Demonstrat enī interiora. q̄ vt certifi-
cemur de interioribz vr̄ne iudicio dui-
citur. demonstrat enī v̄ritē naturales
in epate 7 in alijs membris inferioribz
per vr̄ne substātiā 7 colorem 7 maxie p̄
eius sedimen siue substātiā quā me-
dici ypostasim vocant certificamur. Nā
si fuerit illa residentia in fundo valis

Libert Quintus

alba pinea coadunata non d'iu'ia forti tudinē designat virtutis. 7 cōpletā actō nem caloris naturalis in ipsis mēbris. Per mediā autē regionē vrine quā me dici enormiā dicūt de media regiōe cori pis. i. de corde 7 sibi adiacētibz iudica mus. nā si vrina in medio fuerit in colo re 7 substantia bene disposita nō liuida. nō volubilis aut obscura. vel obūbrata spūalia mēbra iudicat esse sana. Simi liter p' p'tem vrine supiores quā hephi lem nūcupant de fortitudine virtutū ani malis in regione capitis p'notificamus Nam si nō fuerit circūl' nimis grossus. nō igneus. nō liuidus. nō viridis. non granulofus. sed in colore 7 substātia tē peratus cerebrū 7 omnia alia mēbra ani mali virtuti seruiētia tenūciat esse tuta Si vero cōtraria signa fuerint in vrina contrariā designat corpis dispositōem Iudicat autē precipue vrina s'm substā tiam 7 colozē. Nam aliō signat quando tenuis est in substāria quoniā humorū dominātis siccitatē. aliud qm est medio cris. quia tūc designat tempamētū siue equalitatē 7 mediocritatē s'm colozem autē iudicat. quia multi sunt colozes. s. ex. vt dicit Isaac et Egidius. quoz qdā caloris vel frigiditatis intēsiōne aliq' re missionē aliq' mediocritatē pretendunt. Nā remissus colozē designat glaucus lae teus 7 hmōi. Intēsum vero a ruflo su pius. Mediocris vō subcitrin' 7 subru fus. Inter quos quidā designat mortifi catōem. vt niger. viridis. liuidus. qdaz indigestiōne albus lacte' glaucus. qdaz digestiōis impfectiōnem 7 impfectā in chvatōem. vt subpallidus. pallid' Qui dā p'fectam digestiōne. vt citrin' rufus Quidā excessum siue excedentē intē sionē. vt subrubicūdus. rubicūd'. Qui dam adustionē. vt in opstiañ. Quidā supadustionē 7 mortificatōem. vt niger viridis. Rigredo tamē causat quādoqz a frigiditate colozē naturalē penitus ex tinguēte. sicut pretendit liuiditas. sed quando p'cedit ex vltiata adustione tūc p'cedit viriditas. Istozum autē colozū causas dicere nō pertinet ad hoc opus. sed qui eas scire voluerit libros Isaac 7

Throphili Constatini. Egidij legat. in qbus tractatur p'fectissime de vrinis sed ista ad p'elens hic sufficiant.

Capitulum qua dragesimū sextum. De ventre.

Enter vterus 7 alius inter se differunt. vt dicit Irido. Vter eni est qui acceptos cibos dige rit 7 apparet extrinsecus. Et est dici' vē ter. eo q' per ventrē veniat cibus ad totū corpus. Illius est qui cibū recipit 7 pur gari cōsuevit. Uterū sole mulieres ha bent in quo cōcipiūt et dicitur vterus. eo q' fetu impleatur interius. vt dicit Iridozus. Est igit' venter nutrimentū to tius corpis recepraculum. vt dicit Cō stanti. membrorū nutritiliū sedes p'ie digestiōis 7 secunde fundamentū cui' creatio est carnosā calidā et humidā. et hoc p'pter digestiōis necessitatē panni culis diuersis circūdatur. p'pter interio rem cōseruatōnem. cui' dispositio est ro tunda. p'pter lteriorē citozū nutritiliū collocatōem. Oblonga fuit. p'pter faci lem orem ipsius cū supioribus et inferiori bus coniūctōem siue colligatōem. Se dium eni locum in corpe si bi vendicat. vt nutrimentū inferioribus 7 supiori bus membris distribuāt 7 trāsmittat. Est igitur venter inter omnes ptes cori poris mollior 7 infirmior et tamen cete ris est vtilior. Nam tanqz nutritrix corpo ris p' omnib' alendis corpis membris cibus recipit 7 recoquit 7 ad singula mē bra rebita nutrimenta teruiat 7 trans mittit. Supfluitates multas. p'pter aliq' ozum mēbroz nutritimentū in se recolligit. sed eas diu ferre nō sustinēs ipsas a se reijcat 7 expellit. Ex mala dispositōe membrorū nutritiliū que intra se cōti net. diuersas infirmitates cōtrahit ali quando 7 incurrit. quequidē passiones tanto sunt piculosiores quanto ventri 7 alijs vitalibus sunt p'pinqiores. Pati tur siquidē sepius propter nimā reple tionem. et tunc nō curatur nisi p' cōtra riam euacuātōem. Et ecōuerso quādo molestatur prop' nimā inanitiōem ei succurritur p' contrariā repletōes. sicut

dicitur in amphorif. Quecūq; enī egri-
tudines ex plenitudine fuerint euacua-
tio sanat et quecūq; ab inanitate soluit
plenitudo. Item actōes ventris fm di-
uersitate tēpōs variant. Nā in hieme na-
turalis calor in interiorib; ventris con-
dūsus forti; opatur. vñ appetit; in hye-
me magis accidit et digestio fortior ge-
neratur. qz vt dicit in amphorif. vētres
in hyme et vere sunt calidissimi natura
et somni longissimi.

Capitulū quadrā

gesimumseptimū. De vmbilico.

Vmbilicus medi; est corporis loc;
sic dictus. q̄si iliorū vmbō sicut
vmbō ī medio clipeorū locū est
dictus. Ar vmbilico enī infans impen-
dens nutrit. Est enī vmbilicus fm Cō-
stantinū ex nervis venis et arterijs com-
posit; quo mediāte fetus sanguinē subti-
lem attrahit et fugit et p ipsas arterias
spiritū recipit. Rumpit autē vmbilic;
iuxta matricē dū fetus egredit. et cum
fetu exit. quē obstetrices ligāt quatuor
digitorū longitudine. et ex hac ligatura
fiūt extremitates vmbilici et rotūdita-
tes. Ducitq; Constan. Sup Azech. at
xvi. dicit Hiero. sic. Naturale est infan-
tib; ortis p̄io vmbilicū p̄cindi. vñ ad
sanguinē diluendū aqua lauari. tertio
humorē puulorū sole ficcari. q̄rto tene-
ra corpa pannis stringi ne membra dif-
fluant. et sic deprauent. Ibidē etiā dicit
glosa gregorij q̄ vmbilicus est quo fet;
alif in vtero sicut arbores et virgule per
radices humore occulto terre nutritif.
In vmbilico autem sita sunt genitalia
mulier. sicut in lumbis genitalia viro-
tū. et idō vmbilici nose luxuria designat
in Job. xl. Virtus eius in lūbis eius. et
fortitudo eius in vmbilico ventris ei.
De vmbilico autē dicit. Arist. in li. xij.
q̄ omne animal generāz et ouās habym-
blicū tpe part; et cū crescit prius auis.
later vmbilicus. et nihil osino apparz.
quoniā cōtinuat cū intestino p aliquā
ptum venar. Itē idem. li. xvi. Creatō
vmbilici nō est nisi cortex cōtinens ve-
nas. et cū vmbilico cōtinuat. et currit san-

guis a matrice p venas vmbilici q̄si per
canale ad pueri nutrimentū. Crescit
ergo cōceptū p eē vmbilici. vt dicit i eodē

Capitulū quadrā

gesimumoctauū. De genitalibus

Genitalia sunt ptes corporis vt et
nomē ipm docet. q̄ gignende so-
lolis virtutē acceperūt. vt dicit
Ihd. Pec etiā pudenda pre verecūdia
dicunt. vñ et tegunt. ita q̄ nō hnt eandē
spēm decoris sicut alia membra que in
promptu sunt locata. Et ideo reputant
inhonesta. inter q̄ vñ dicit veretū. vel
qz viri est tantū vel qz membrū est vere-
cundū. vel qz ex quovirus emittit. Nā
proprie dicitur virus ille humor a viri
natura fluens. vt dicit Ihd. Sunt etiā
alia membra virtutis generatiue funda-
mēta. scilz testiculi. diminutiue a testib;
dicti. quorū numer; incipit a duob; sine
quorū testimonio nō est aliq; vir pfect;.
hi semen calamo administrant. quod a
spine medulla et a renib; suscipit gratia
pcreandi. Ducitq; Ihd. fm Consta-
tinū substātia eorū cōposita est de carne
glandulosa. alba. molli. et rara. et hoc fit
prop̄ caloris obseruatiōez. et sanguinis
immutatiōem in albedinē. quod fit p ve-
hementē calorem in ipsoz substātia san-
guinē decoquentē. et in albedinē omutā-
tem. Et dicunt hęc membra principalia.
quia p̄cipalis actōnis virtutis natu-
ralis scz generatiue sunt. p̄prie instrumē-
ta. que si p̄cisa fuerint. vigor viril ser-
uis eneruat. et masculina cōplexio in fe-
mineā alterat. Et ideo fm Aristotelem
libro. iij. Eunuchi quādo castrātur ante
pollutionē in somno nō oritur in corpe
eor post hęc pilus. Si vero castrant post
pollutionē p̄et pilos pectoris omnes pili
desuūt et efficiūtur effemiat et molles
animo et corpe imbecilles. Unde Arist.
libro. viij. voces hominū quādo castran-
tur mutant et efficiunt sicut feminariū et
forme eor alterātur et figure. Animalia
autē quādo castrātur in iuuetute effi-
unt maiora. sed si castrant post p̄fectiōez
nō augmentātur. Letui etiā si castrant

Liber Quintus

post perfectōem nō augmentatur. **F**erui etiam si castrētur ante crementū cornuum nō oriunt eis cornua. et si post ortū castrēt. nō ulterius crescūt cornua amplius. nec mutāt cornua. nec eūcūt ea sicut faciūt non castrati. **D**icit etiā ibidem q̄ si vituli nō castrētur cito post annū remanent pui. et dicit quādo castrantur. extrahūtur radices neruorū. et si acciderit loco vulneris apostema. crementū bunt testiculū abscisum. et ponūt cinerē super apostema. **E**t quedā animalia castrantur solū propter testiculos sicut castratos qui etiā quādo psequūtur arena toribus ipsis dentib⁹ truncant testes ne ulterius psequātur. **D**icit etiā q̄ onagri masculi castrant filios et eis dentibus testiculos pscindunt. sed matres a masculis occultant eos. et pcauent eis a matribus ne castrēt. **I**tem dicit libro. xvi. q̄ auis testiculi post tempus sibi ad coitum a natura deputatū efficiūtur puuli intantū q̄ tunc nō apparēt. sed tūc quādo instat amoris tēpus crescunt valde.

Sunt igit illi testiculi cum alijs membris sibi administrantibus humoris seminalis principū. et eius primū et radicale fundamentū. **H**am vt dicit **Constantinus**. **D**eus ad animalū generatōem cōuenientē cōueniētia pcreauit membra in quibus inseruit materiale principū generatōis. quod quidē sine amoris affectu nō potest produci ad effectū talem. membris genitalibus siquidē inseuit inseparabilitatē et appetitū. vt vnū quodq̄ animal ad cōseruatōem speciei et multiplicatōem sui animaret. et hoc quidē diuino nutu factū est ne forte ato miato coitu ab animalib⁹ generatō euitaret. ad generatōis autē talis cōpletōnem necesse est duo animalia cōuenire scz masculi et femina. ex quorū semine mutuo procrearet quodlibet indiuiduum. ita q̄ in vno scz generatū. scz in femina est quasi principū materiale et passiuū. **I**n masculo vero effect formale principū et principaliter effectiuū. **E**t iō dicit **Aristoteles** libro. v. q̄ generatō animalū duplex habet principū scilicet marē et femina. **E**x marē autē principi

um motus est sicut forma. **F**emina autem est sicut materia. ex cōmixtione autem vtriusq̄ fit creatura et creatio embryonis et cetera. **A**p̄ autem igit deus membrā generantiū vt alterum emittere seminale principū alterum reciperet. **E**t hec membra taliter a deo sapientissime sunt formata. vt ad opus suum nec meliora possunt eē neq̄ pfectiora. vt dicit **Constantinus**. **S**z certe his membris plurimi abutūtur. quoniā ipsis ad generatōis fructū nō vtunt. sed potius cōtra naturā ordinē et nature iura nō ad seruendū proli. sed potius turpitudini ac libidini eadē complete dīnoscūtur. **E**t iō de ista materia dignū duci sub silentio preterire ne forte spermatis explanādo originē progressum vel finē videat carnalibus occasionē cogitādi carnalia exhibere. **D**e hoc solū admonēs vniuersos ne quis putet predictorū membrorū officio eē p libito abutēdū. nā quicūq̄ pter legitime generatōis cōcessam vsum volūtariē membris genitalib⁹ ludibria libidinis exercuit deū nature parentē et genitorē iā pdidit. nec in generatōe iustorū nisi cū digne penituerit locū inter sanctos glorie possidebit. **N**az abusus generatiue preter patris luminū iniuriam et quā meret offensam tollit grām. vulnerat naturā. pdit societate angelicā. acquirunt gehennā. denigrat famā. euacuat substantiam. et spoliat gloriā sempiternā vt dicit **Ambrosius**.

Capitulū quadragesimum.

De matrice. **M**atrix in femina est singulare membrum ad modum recte dispositū ad susceptōnem humoris seminalis a natura deputatum ad quam tāq̄ ad muliebris corporis sentinā cōfluit humoris menstrualis superfluitas. q̄ propter mensuralem fluxum et refluxum menstruum est vocatum. eo q̄ circuitu lunaris luminis solet accidere hoc superfluum. vt dicit **Isidorus**. **D**e cetera muliebra nuncupātur que in mulieribus durant naturaliter q̄ diu viger in eis vis concipiēdi quibus totaliter

deficientibus deficit conceptio virtus. Et dicitur muliebria. quia in solis mulieribus hanc infirmitas inuenit. Nam sola mulier animal menstrualis est. ut dicitur in libro. cuius cruore contacte fruges non germinant moriuntur herbe. amittunt arbores fructus etc. Quibus sanguinis proprietas et naturam quere supra libro. iij. in tractatu de humoribus. Hoc menstruum est humane generationis principium. hoc nobilissimum et ignobilissimum est commune in matris utero nutrimentum. Unde ager non sine natiuitatis irrigat et nutrit infans in matrice conseruatur. Habet autem duas cellulas siue concavitates dextram scilicet in qua masculus generatur. et sinistram que conceptioni femine deputatur fetus autem inter duas concavitates conceptus utriusque sexus dispositionem habere consuevit. In anatomia autem dicitur quod matris tres habet cellulas a dextris tres masculo appropriatas. et tres a sinistris feminis deputatas. In medio vero nascitur hermofrodita. in matrice vero concipitur fetus qui a fouendo est sic dicitur cuius folliculus siue pellicula qua circumdatur secundina dicitur que simul cum infante nascitur. et si in matrice casu aliquo post partum in utero manserit periculum inducit nisi nature vel medicine remedio expellatur. Subiacet autem matris ipsa multis passionibus. quandoque patitur supfluum humorum retentionem. et hoc ex viscoso humore ora venarum opilante vel ex frigida coarctate vel et siccitate colimente. et hęc diuersitates dinoscuntur per signa propria. Item quandoque patitur nimium humorum menstrualium fluxum et effusionem. et hoc vel ex nimia abundantia quam natura non potest retinere. vel ex nimia acumis humorum violentia. et hęc passio si antequam fuerit vitata curatur. ex quo enim orificia venarum longo tempore sunt apta difficile consolidantur. Item patitur matris suffocatio nem. in qua passione videtur mulieri velle suffocari. matrice spiritualia comprimente. quod contingit ex nimia humorum repletionem matricem extendere vel corrupta et venenosa fumositate a corrupto humore resoluta vacuitatem matricis re-

plente et extendere. In matrice repleta superius eleuata comprimit spiritualia. unde mulier pene suffocatur. Item quandoque patitur precipitationem quando retrosum vel sinistrosum plus debito inclinatur. vel de loco suo exterius egreditur. quod accidit ex nervorum ipsius relaxatione et supfluis humoribus ipsam matricem aggrauantibus. Item patitur aliquando apostematis interioris puncturam et dolorem. ut dicitur Constantinus. ex humoribus collectis ad apostema. unde sequitur punctura dolor grauissimus et aspera. Item patitur post impregnationem dolorem et distensionem ex motu fetus et maxime circa partum. tunc enim mouetur motu fortiori. Unde necesse est tunc temporis matricem concuti atque ledi. maxime autem patitur quando in partu se exonerare nititur. et exitus fetus a casu aliquo impeditur. quod contingit aliquoties ex angustis viarum ipsius matricis quibus ex pinguedine mulieris. aliquando ex nimia fetuum magnitudine et debilitate ac defectu uterique pulsive in corpore parturientis. aliquando etiam contingit fetum esse mortuum. et ideo non adiuuat mouendo ad exitum siue ad partum. et aliquando creditur se mulier habere partum et gestat in utero aliquid frustum menstruosum sic narrat Arest. li. viij. Accidit etiam mulieribus post impregnationem infirmitas que mola dicitur. putabat enim quaedam mulier quod post coitum viri esset impregnata et inflabat venter. et apparuerunt in ea signa impregnationis. et cum puenit tempus pariedi non diminuebat in ea tumor veteris sed sic mansit per tres annos. tandem perierit frustum carnis ita durum quod vir potuit ferro diuidi. et tale frustum mola dicitur. et hoc quod accidit sicut dicit Arist. ibidem. quod videlicet fit suffocatio concepti ex pauore et humore male digestionis. quod tunc generatur frustum. quod quidem mola dicitur in matrice. etc. Istis etiam et multis alijs patitur misera matris mater nostra. etc. Sequitur aliud capitulum.

Ca. l. De natibus.

Nates dicitur eo quod ipsi inurimur dum sedem. ut dicitur in libro. Unde in globata est eis caro ne premeat carnis mole tolerent. in ipsis enim fertur trunci corporis que a collo scilicet et usque ad nates se extendit

Liber Quintus

vt dicit ysidorus. Hates fm Constan.
sunt neruose. et h' pp' corarū et femoz cū
trunco corpis colligationē. et ideo fue
runt carnose ad temperādum neruozū
et etiāz ossiū frigiditatē. et etiā ad defen
dendā neruozū sensibilitatē. vt dicit cō/
stantin' li. iij. c. viij.

Capitulum LI.

De femoribus.

Femora dicitur eo q' ex illa p
te corpis vici a femis dicer
nuntur. Et extenduntur autē ab ingui
nibus vsq' ad genua et mouētur femo
ra in corpis quozū concava vertebra di
cuntur. Lore vero quasi coniuncte aci
dicuntur. Flectūtū autē femora intus
et non extra. subitus sez et nō supra. sicut
brachia. An a quibusdā frustragines
nuncupātur. vt dicit ysidor'. Sunt autē
femora ex magnis ossib' composita. vt
dicit constan. li. iij. c. viij. tota quidez a
supiori parte concava. a pte anteriori
gibbosa duo habentia acumia. Fuit au
tem necessaria magnitudo. vel quia to
tius corpis sunt ossiū fundamēta. vel
quia maiores portāt lacertos et neruos
per quos fit p' dū motio volūtaria. for
tūdo p' tis exterioris fuit necessaria
vt locū habeant lacerti et nerui. qui si
essent intrinsecus cōtraherentur et le
derent. Sunt autē eadem intrinsec' ali
quātulum rotunda. et hoc fuit necessa
rium. q' si ex vna parte tantū tortuosū
esset totū corpus esset tortum et non re
ctum. concavitas insup fuit necessaria
cū gibbositate interiori. vt firmior esset
incessus eoz. Concavitas fuit necāria
vt concavitas curū essent subintratiua
sunt etiā femora carne et musculis mu
nita. vt ossa haberent tutelā ab intrinse
ca lesione. et etiā frigiditatem ossium
temperaret. Sunt etiā versus partes
hōmis supiozem grossiora. ad partes ve
ro inferiores graciliora. et hoc erat ne
cessarium vt tanq' media int' extrema
debitam h'ent cum vtriusq' portione.

Capitulum. LII.

De genibus.

Genua fm ysid. iunctiōes sunt
femoz et curū. Et sunt dicta
eo q' i vtero genis sunt op' sita
Tolerent eni sibi et cognata sunt ocul'
lachrymar' indicib' et miscōie. Nā a ge
no genua dicit'. Luz eni q's gignit. ita
format vt genua sursum sint quoz iun
ctione oculi formātur vt cōcaui. aut re
conditi efficiant' fm vbum p' sū. Genua
cōprimūt arta gena. Unde est q' cum hō
mines ad genua se p' sternūt facili' lai
chryman' Voluit eni natura eos vteri
materni rememorari vbi in tenebris
conledebāt anteq' ad lucē veniret. huc
vsq' ysid. Sūt autē fm cōstan. li. iij. c. viij
ossā q'dam rotunda caril' aginosa atq'
cōcaua. Fuerūt etiā rotunda et vt cu
ra et coxa in ipoz cōcauitate facili' iun
gerentur. neruosa sunt. vt d' facili' cura
a superiorib' sepentur. propter h' etiāz
sunt neruosa vt actiones spūs animalis
ad motū gressibiles faciendū ad partes
inferiores transmitterētur. Depauper
rantur autē genua a carnositate et pin
guediue propter mor' cōmunitatem. Si
enī essent nimis carnosa tunc de facili
opilarent. et sic actōes v' tūtis sensibilis
per aliquā carnis grossiciē impediretū
An et genua qz neruosa sunt valde et sen
sibilia sunt de facili' lesione incurrentia
qū nerui sensibiles inter' vel exterius
aggrauātur. vt dicit constantinus.

Capitulum LIII.

De curibus.

Cura a curēdo sunt dicta. qz
bis curimus et gressum facim'
Et sunt dicte tybie. quia tybie sunt si
miles siue tute in specie et longitudine.
vt dicit ysidorus. Sunt autem cura
fm Constantinum inter femora et pe
des inter media. quibusdā neruis et la
certis cū inferiorib' concatenata per q'
influentia gressibil' motus et regitue vir
tutis ad pedes deriuat' Sunt autē cura
ex ossib' fortissimis cōposita q' tanq' co
lūne corpis ad referendā ipsi' molē sūt
abilia. Sunt etiā quibusdā muscul' et car
nositate a pte vestita superiori vt sic in
cōplicatione eoz cum femorib' nec ab

eis reciprēt nec eis inferrēt offēdicula
Unde tāq̄ culcitra ad molē corp̄is sup
portandū. carnositas ip̄oz curiū in pte
superiori interi⁹ ē collocata. Sit etiā ner
uosa. vt sic ad motū velociorē eēt for
tiora. Sūt etiā medullis plēa. vt virtus
vitalis ⁊ aialis p̄ neruos ⁊ arterias dif
fusa custodiret. ⁊ ossiū siccitas medullie
humectatione irrigaret. vt dīc̄ cōstan.

Cap. LIII.

P De pedibus.
As vt dicit ysid. d̄z a pedes gre
ce. Nā pedes d̄dē alterius mo
tū solo fieri icedūt. Est aut̄ pes extrema
pars ip̄i hom̄is sustentās etiā pondus
ton⁹ corp̄is. Adponit aut̄ fm̄ cōstan. ex
ossiū q̄draginta q̄tuor. quoz duo sunt
calcaneoz. ⁊ duo manicular̄ raste pedum
decē digitor̄ triginta. Est aut̄ subt⁹ car
nosus in extremitatibz plan⁹. in medio
aliq̄ntulū cōcauus. id̄ carnosus vt ossa
et arteriaz duricie tuerent. Plan⁹ fuit
vt supposita facili⁹ portarent. ideo cōca
uus fuit vt si pes acuto supponeret. ad
concauū locū refugiū haberet. diuersis
ligaminibz ⁊ neruis ossa pedū colligant̄
q̄d fuit necessariū ad mai⁹ robur prop̄
fortiorē corp̄is sustentatōez. ⁊ vt pedes
motū h̄rent leuiorē. Variant aut̄ pedes
in aialibz. Dīc̄ enī arest. li. xiiij. Quedā
aīmalia pedes habentia h̄nt pedes an
terius ⁊ posteri⁹. Et q̄dā in lateribz sic
aīal h̄ns sanguinē ⁊ multipes. Et hoc
genus habet propriū q̄ pedes eius sūt
in anteriori corp̄is. Et cā ill⁹ est q̄ ps
anterior ⁊ posterior sunt adunate in lo
co vno. Itē ibidem dicit q̄ natura po
luit loco manūū i q̄drupedibz pedes an
teriores. Pedes aut̄ posteriores sunt ne
cessarij. vt portent pondus aīaliū. Et fu
it hoc necessariū vt essent q̄tuor pedes
in quadrupedibz. Nā ad terrā totū cor
p̄ naturalē inclināf. ⁊ etiā ad terras
mouet toto bzutali appetitu. Et id̄ nes
cesse fuit tot fulcīf. tis erigi. vt possent
abilius ⁊ facili⁹ motu p̄gressiuo p̄gere
et moueri. Vdo etiā fuerūt pedes poste
riores necessarij. q̄ sicut dī. arest. q̄ ps
anterior oīm animalū quadrupedum

maior est ⁊ spissior pte posteriori. Et id̄
vt facili⁹ possent erigi ⁊ moueri poste
rius sicut et auterius pedes posteriores
sunt necessarij. Sic suo modo est d̄ pue
ris. scilicet quia pars anterior est ponde
rosior inferiori. et propter hoc incedūt
pueri super manus incuruati. et vt situr
manibus pro pedibus in rependo. quia
nō possunt eleuare corpora sua. quoniā
superior pars corporis maior est infe
riori. Cum ergo iuuenescit homo. au
gmentatur pars inferior. et attenuat̄
pars superior corporis magis inferiori
vnde paulatim sursum erigitur. Dispo
sitiō autem quadrupedi est e conuerso
quia pars inferior primo est valde ma
gna. sed in iuuentute proficit pars supe
rior ⁊ eleuatur. Et propter hoc erit ele
uatio capitis ⁊ anterioris partis equo
rum. multo maior q̄ partis posterioris.
Signum huiusmōi est sicut ibidem dī
citur q̄ pullus equinus pede posteriori
tangit caput suū. sed quādo intrat eta
tem nō potest facere idem. Item dicit
arestoteles libro. ij. q̄ps sinister in ani
malibus in parte anteriori absolutus
non est. neq̄ ita leuis motus sicut fini
stra manus i hominibz preter q̄ in ele
phante. Item Arest. ibidem dicit q̄
elephas in sedendo flectit pedes suos.
sed non potest flectere quattuor simul
propter pondus corporis. sed flectit pe
des posteriores sicut homo. Item ibidē
dicitur q̄ volatilis flectit pedes suos ad
posteriorē. sed alas que quidē sunt loco
manūū flectit ad anteriorē. Item ibidē
etiam dicitur q̄ ps dexter maioris est
motus generaliter in animalibz q̄ ps
sinister. Et ideo dicitur q̄ animalia q̄
dam quādo ambulant primo mouent
pedem dextrum sicut leo et camelus ara
bicus. scilicet dromedarius. Aliquādo
tamen quedā aīalia mouēt pedē sinistrū
sicut vulpes et lupus. qui habent pedes
et tybias sinistre partis parte cōtraria
longiores. Et ideo semp̄ claudicant a
dextris. a sinistris altius se erigendo et
se ad dextrum deprimendo. Est itaq̄
pes dexter maioris caloris. motus et
vigoris generaliter i aīalibz q̄ sinister.

Liber Quintus

Et est signū ad hoc quod Salienus sup am-
pliorū dicit quod mulier in utero fetū ge-
rens et iunctis et profitis pedibus. dū sub-
ito fuerit vocata. si masculū habuerit in
utero. primo ad mouendū pedē dexterū
admouebit. Si vero feminā gestauerit
ecouerſo. Item dicitur ab eodē li. ij. et iij. quod
omne animal multorum digitorum in pedibus est
multorum filiorum et ecouerſo. Item lib. ij.
Pedes omnium quadrupedum sunt ex osse et ner-
uis et modica carne. Similiter et volatiliū
et bipes pedum propter huiusmodi pedes sunt
subtus multe carnis. et hoc propter ossium
et nervorum multiplicium defensionem. Item
sunt animalia utentia per se loco manū
ut simia in quadrupedibus. et psittacus
et porphirio in volatilibus. Nam pedum
adiutorio se iuuat in cibando. Item idem
li. xij. Nullū animal huiusmodi scissuras multas
in pede habet cornua. Et tamen omne animal
huiusmodi culmos in ore prominentes. habet un-
gulas pedis scissas sic aper. Item li. xij.
Pedes in apibus posteriores maiores
sunt quam medij vel anteriores propter am-
bulationem. et ut cito eleuentur a terra quā
voluerint euolare. Item li. xvi. Omne
animal quadrupes huiusmodi multas scissuras in
pedibus. ut leo canis lupus vulpes gene-
rant filios cecos. De pedibus etiam recollige-
re quā pes est in ultimo animalis ad eius per-
fectionem longus planus et cauus. propter for-
torem vestigij impressionem. digitis etiam
distinctus propter sui fortiore defensionem.
Ossis et nerue propter meliorem duratio-
nem. in animalibus necessariam ad eorum erectio-
nem et motionem. Insuper ad eorum defensionem.
in volatilibus scissus pedis et curui unguis
ad victus acquisitionem. in volatilibus
clausi pedis ad sui regimen in aquis et
directioem. Et hec de pedum proprietati-
bus iam sufficiant.

Capitulum. LV.

De planta.

Planta pedis est extrema pars ala-
lis a planicie sic dicta. Planicie
es enim in ea sic exigitur ut for-
tius terre imprimatur. ut dicit ysidorus. du-
riori cute vestitur quam cetera pars corporis
ne a spinis vel etiam ab alijs obicibus pa-

tiatur subito. ideo et animalium pedes
ungulis et etiam soleis muniuntur. ne de fa-
cili calcando offendatur. Plante quoque
etiam totius corporis mole et pondere op-
primuntur. et ideo calceis et soleis indigent
ne ledantur. ut dicit ysidorus etc.

Capitulum. LVI.

De calcaneo.

Calcaneus posterior pars pedis
est et inferior a calcando dictus
quia eo terre vestigia imprimuntur. ut
dicit ysidorus. Et est rotundus dispositione.
ut dicit istan. Et aliquantulum oblongus. Ro-
tundus. ne de facili ledatur. oblongus ut im-
primatur firmus. Solidus etiam fuit fauctus
ne de facili premeretur. Et mollibus ligamen-
tibus cum cauilla colligatur. ut sursum et
deorsum facilius moueretur vulnera sibi
impressa difficilis sunt curatio. tum pro-
pter paucitatem carnis. tum propter motus
continuatioem. ut dicit Constan. li. ij. c. x.

Capitulum LVII

De ossibus.

Dico de proprietatibus membrorum prin-
cipalium et officialium de consimili-
bus membris et eorum conditionibus.
nunc dicendum est. et primo de ossibus.
Nam ossa sunt totius corporis solidamen-
ta ut dicit ysidorus. In ipsis enim robur
consistit animalis. Sunt autem ossa ab
vsto dicta. quia ab antiquis vrebantur
vel ut alij putant ab ore ossa dicuntur.
eo quod in ore pateant. Nam vbi
est cute et carnibus recta celantur ex-
cepto solo ore in quo ossa dentium des-
monstrantur. Compago enim ossa capi-
tis sunt dicta. eo quod sunt compacta ner-
uis velut glutino quodam adhaerent. ver-
ticle autem dicuntur summe ossium par-
tes. nodis grossioribus conglobate sic
dicte. eo quod ad flexionem membrorum
vertantur. ut dicit ysidorus libro. xi.
Os est durior et siccor pars corporis ani-
malis. Et hoc fuit necessarium. aut quia
ossa sunt corporis fundamenta / super
que totius corporis fabrica est sita. et
ideo oportuit ea esse firmitiora. aut quia
ab exterioribus defendunt interiora

Sunt autem ossa in corpore multa in specie
diuersa. et propter maiorem corporis for-
titudinem. vel propter motum leuioris faci-
litatem. vel propter cauendam nimiam corporis
passibilitatem. **L**ata enim est inter membra
corporis colligantia quod vno patiente ossa con-
paciuntur. **A**lii natura fere ossa duplicauit me-
bra ut si vnus propter alterum propter
et ideo vbi oportuit plura conpaciunt ossa. **I**n
quantitate sunt diuersa. quod in magnis mem-
bris sunt magna. et in paruis parua. **I**tem sunt
qualitate diuersa cum quedam sunt longa
quedam rotunda. quedam concava. quedam solida.
Solida sunt quod de propter maiorem firma-
tem. **C**oncava vero propter maiorem motum
leuitatem. **N**am quod magna erant et mobilia
fecit ea natura concava quod duabus de causis
medullis sunt plena. ne scilicet concavitate
frangerentur et ut inde nutrissent. **A**lii per
evaporationem medulle propter poros ossium
carnes que sunt ipsis ossibus viciniores sunt
ceteris dulciores. **S**unt etiam ossa quebus
dam nervis inuicem constricta. ne ex nimio
motu ossium se iungerent et sibi inuicem
efficacius coopererent. **I**n prima autem ossium
conunctione inest quedam viscosa humiditas
ut leuius inuicem mouerentur. **S**unt
etiam in extremitatibus cartilagine vesti-
ta ne ex nimia frictione lederentur. **h**uc
usque costae. li. ij. c. ij. **S**ecundum arestio. eni li.
xij. ossa fuerunt creata propter salutem corporis
mollis quam natura eis est valde dura. **I**n
animali carere ossibus est membris uenies
ossibus eorum defectum supplens sicut arista
in piscibus. sic et omnium principium venarum
est cor vel epa. sic spondile dorsi omnium ossium
principium est super quod fundantur et ra-
dicant omnia ossa sicut nauicula super carinam
suam. **N**atura itaque ossium est continua cum
spondili. quam ossa spondilia sunt custodi-
entia teneritate corporis animalium. et ossa que
vicinantur ventri sunt parua ut non prohi-
beant tumorem ventris propter cibum animalis
Item idem. **O**ssa masculorum fortiora sunt
ossibus feminarum generaliter et duriora
et marie ossa leuis. que propter sui duriciem
ex se igne mittunt more lapidis si ad se
inuicem collidant. **O**ssa vero animalium sunt re-
bitoria alijs et similes piscium. **I**tem idem are-
stioles li. iij. **O**ssa ablata non recreantur

sicut nec cartilago. quod creatio illius est pro-
pinqua creationi illorum. cum cornua et vni-
gule animalium et avium rostra possunt ad ignem
mollificari et incuruari. ossa nec incur-
uantur nec mollificantur nec flectuntur. sed
contunduntur. **I**tem idem arestio. li. xij. **A**liis
hinc spinas loco ossium est paucus sanguis
Item omne animal hinc dentes in utraque ma-
dibula habet ossa medullata. et ipsorum me-
dulla similis est pinguedini. **Q**uedam tamen
ossa sunt spissa et dura vnde videntur esse si-
ne medulla. ut ossa leonis et elephantis. quod
medulla talium animalium latens est in
poris ossium et occulta. **R**ecollige igitur bre-
uiter ex predictis quod ossa sunt totius corporis
fundamenta frigida dura et sicca et propter
dominiam frigiditatis naturaliter sunt al-
ba fortiora et frigida et firma. inter concava
medullis plena. ligamentis nervo-
sis coniuncta. continuo se supportantia. **N**am
minora super maiora radicanter et maiora
minore sub minore nature artificio coaptantur.
Sunt etiam cute et carne vestita quasi
vtriusque fulcimenta inexcabilia nervi
naturaliter iunctura a calore carnis et san-
guinis temperantem recipientia. **S**unt
etiam ex se insensibilia. tamen vellemet in se
tunc corpori lesionem. quasi sunt conscissa vel
contracta. et hoc propter nervorum vicinitatem.
quorum ligamentis sunt inuicem coniuncta.
Adtingit autem ossa pati ex causa extrinseca
sicut ex fractione. percussione. abscissione
et iuncture egressione et huiusmodi. quibus ex
causa intrinseca. et hoc aliquoties ex mate-
rie furiose corrosione. ut patet in erisipela.
lam. i. igne sacri patientibus. quibus ex nimia
humorum in iuncturis ossium aggrega-
tione et repletione. ut patet in arteticis. et
quandoque ex medulle interioris corruptio-
ne ut accidit in leprosis. quandoque ex
humoris medullaris consumptione. ut ac-
cidit in ethicis et consumptis. **D**olor au-
tem ossium tanto est grauior et etiam picu-
losior. quanto in profundioribus ossium
concauitatibus radicatur. **E**nde ossa cor-
rupta carne sibi primam paulatim corrumpunt
et putrefactionem inducunt etc.

Capitulum LVIII.

De medulla.

Liber Quintus

Medula fm *Isido.* est appellata eo qd madefaciat ossa. Irrigat enim et confortat ossa. vt scz eoz tēperet qualitatē frigidā. Est autē medulla fm *Constantini* substantialiter calida et humida et ex purissimis partibus et vinctuosis humoribus nutritibilis in ossibus concavitatibus generata. vñ sua caliditate ossium tēperat frigiditatem. et sua humiditate eoz siccitatē irrigat. et sua substantiali proprietate virtutē animalis nutrit et cōseruat. Medulla enim insipientia spiritus recipit a cerebro et p̄cipue medulla ossium spondilium. que a phisicis natura appellatur. et hec medulla mediantibus quibusdam nervis substantia et motum membrum sub collo positum administrat. vt dicit *Constantinus* libro. ij. ca. x. Medulle etiā fm *Isido.* sua subtilitate et liquidavinctuositate per ossa evaporat et liquorē tenuē desudant. qui liquor calore venereo resolutus in venibus animalium amoris et voluptatis generat incensum. vide supra de venibus. Unde et animalia que habent ossa medulla plena in libidine sunt prona. Et dicit *Barro.* qd vero habent solida et medullis vacua rarius in venere cōmouent. vt patet in elephante. Medulla enim vt dicit *Barro* naturā lune imitat. nam crescente luna crescit. et recrescente recrescit. In p̄ occultis quedam respiracula vim lune sentientes firmitatem minora in sua substantia vel augetur. hoc est videre in animalibus et etiā arboribus quarum humor medullarum superabundat in plenilunio et in nouilunio depauperatur. Unde tunc arbores infereve non est tonus. quia fructus efficitur vix nictulosi et facili cōputrescunt. et hoc forsitan accidit. p̄pter superfluam humiditatem quā surculus tunc insertus concipit in medulla. cuius superfluū non potest regi et dirigere natura. vñ talis humor transmissus ad fructus est causa vermiculationis et celeris putrefactionis. Itē dicit *Aristo.* li. ij. ca. x. qd animalia habent dentes in utraque mandibula habent medullam silem pinguedini et quedam animalia non habent multum de medulla sicut leo qui habet ossa dura et ipsa in quibus partem est de medulla. et id

fingitur qd omnino medullam non habeat. et Medulla fm *Dyal.* medicinalis est valde et p̄cipue volatiliū et animalium siluestrium. Nam labiorum sanat excoarctationes et eorum ulcera cōglutinat. et etiā scissuras aurium dolore mitigat. glandium duriciem emollit. pedum vesicas sanat. dolore gutturis mitigat et mamillarum. p̄tisticis et ethiopicis singulare est remedium. Virtutē enim re sumptiuā habet. vnde et humorē tepidum in membris restaurat.

Capitulum quinquagesimum nonum

De cartilagine. Cartilago est ossium teneritudo. Et dicitur est cartilago eo qd leuiter tactu caret dolore dum plectitur. vt dicit *Isid.* vt patet in auribus et naribus et costarum extremitatibus. Nam cartilaginosa duriora sunt carne et ossibus molliora. Fecit autē natura talia loca talis dispositionis ne forte rumprentur cum plicarentur. vt dicit *Constantinus*. li. ij. ca. ix. Hec autē cartilago extremitates ossium ne in suis iuncturis ex mutua cōfricatione exasperent. et vt facilius ossa cum carnibus iungerentur. Dicit autē *Aristo.* li. iij. ca. qd cartilago abscessa non recrescit. qd eius creatio creationi ossis est similis. nec habet cartilago ex se sensum aliquem sed tantummodo nervi cōiunctus causa est sensus et motus quando sentit vel mouet. vt dicit *Constantinus*. In medio autē cordis animalis est os cartilaginosa in sua latitudine positum. et hoc sedes cordis est appellatum. vt dicit *Constantinus*. li. iij. ca. xx. et

Capitulum sexagesimum

De nervis. Nervi sunt corporis presens quos greeci vocant ne uros. eo qd atrium cōiunctiones his foris colore ant. Maxima enim virtutē facere nervos certissimum est. qd quanto fuerit densiores tanto p̄sensius augent firmitatem. vt dicit *Isid.* fm *Constantinus*. aut fuerit necessarii vt sensum et motum deferret membris. p̄cipue ossibus et cartilaginibus et huiusmodi. que ex se sensum non habent neque motum. Sim autē nervorum p̄cipuum fun

damentū est cerebrū, quia volūtarij motus et sensus est principij. Omnes autē nerui aut de cerebro procedūt aut de medullis cerebri, i. de medullis spondilij. Tale mediū fuit necessariū, ne si immediate omnes a cerebro procederēt aut rumpendo lesionē incurrerēt aut propter nimiam vie longitudinē a principio sensus in actu sentiēdi et in potentia vegetandi tantā potentia nō haberēt. Nerui ergo a cerebro procedentes sunt molliores. De nucha autē, id est de medulla spinali sunt duriores, s. exētes a proza cerebri sunt molliissimi, q. sensum portāt alijs, nā mollicies cito mutat inter sensualitates, pcedētes vō a puppi fuerūt duri vt motū possint pati, q. mollia vbi loci motu cito rūpūt. Neruoz autē a cerebro exētiuz sex sunt paria quoz primū par pcedit ad oculos et alia organa sensui vt eis referāt sensum et motū. hi et alijs neruis cōcauiōres et molliores et maiores sunt, ideo magis cōcaui vt amplius spūs p eos sensibus administrēt, sunt et maiores ne eoz cōcauitate eozū substantia rūperēt, et vt maior quātitas spiritui i eis includerēt. Fuerūt et molles vt in eis sensus veloci et expeditius pficerēt. Hi nerui in egressione a cerebro sunt molles et lenes, sed quātō plus elongat rāto duriores efficiuntur. Scōz par neruoz incipit a posteriori pte priorum, et illud par erit p quoddā foramen vicinū cōcauitati oculoz et oculis motū tribuit. Par tertū incipit retro post secundū et p sedem capitis exiens a puppi cerebri in quatuor neruos ptiāres se diuidit, et p diuersa loca reticulariter se diffundit. Quartū par pō pari coniungit, sed ab eo diuisum post matrē piam dispigitur, vt p ipsam sibi tactus pbeat. Quintū vero par in egressiōe sua in duos diuidit neruos, quoz vnus articulariū foramina intrat et ibi se dilatans auditū aurib' administrat, ali' ad maxillas p tympana se diffundēs membrōz collateralij adiuuat actōes. Sextū vero par a puppi videt exire, et ab vnoquoqz horū triū itez ali' exēit, et ad motū sensus pficiēdi inferi et supius

vniformiter se diffundit. Et adhuc preter ista paria erit a puppi par vnū et ex isto nucha ortū sumit, hoc p lacertos lingue et gutturis se diffundit, et eis motū et sensum tribuit. Preter neruos iā dictos omnes ali' nerui corporis a cerebro quidē egrediunt, s. nucha, id est medulla spondilij mediante. In vniuerso vō dicunt esse duo neruoz paria, et. xxx. et vnū tantū impar, et hi omnes multipliciter defendūtur, et cōcatenatōnib' corpis et membrōz miro nature artificio vndiqz diuidūtur. Pucusqz **Constā.** li. ij. ca. r. fm **Arēst.** li. iij. in locis ossiū est multitudo neruoz, et neruus naturalit in lōgū fundit et nō in latū, et ipse extēdit extēsiōne multa, et incircuitu nerui est humiditas viscosa cōseruās neruos, et omne animal hīs sanguinē habet neruum, et neruus pscis nō recesat nec diuisus recōiungit sicut vena q. scz in scisa se facili reitegrat. Dicit etiā idē li. xij. q. maxima virtus animalij est in neruis, et maxime in thauo q. quātō senior tāto durior et fortior, et durior et' neruus est vnde extēdit sicut corda. Recollige igitur ex p'dictis q. neruus a cerebro picipiū sumit, et ab eo sensum et motū recipiens alijs sensum tribuit, ptes corpis diuisas colligit et annectit i suo exitu mollem, sed in fine dur se ondit in sua cōcauitate spm recipit et custodit sua flexibilitate ossa inflexibilia fecit. Diuersas passiones in se recipit, vt dicit **Costan.** s. incisionē, puncturā, cōtractōem, relaxationem, opilatōem, vt patet in pātegni li. ij. ca. viij. et libro. xi. rē.

Capitulū sexagesimum

De venis.

Vene sunt octē eo q. sunt vie nantis sanguinis atqz riuū per totū corp' diuisi, qbus vniuersa membra rigant et nutriuntur, vt dicit **Phil.** Incipiūt at vne fm **Constā.** ab epate sicut arterie a corde, nerui a cerebro. Et fuerūt vne necessarie sicut vasa sanguinis vt sanguinem ab ipso epate ad mēbra totū corpis nutriēda deferret. Sūt at vne necessarie nature tenerioris

Liber Quintus

atq; mollioris q̄ nerui. ideo vt epatis nature vicinio mutaret aliq̄ntulū san- guinē ad se venientē. Sūt autē vene omnes ex vna tunica facte. nō ex duab' sicut arterie. Hā arterie spūs recipiūt et custodiūt. Vene igit' exētes ab epate ab ipso velut a matre nutrimentū sanguis sugūt. et fm̄ vniuscuiusq; mēbri exigētā ipm̄ distribuūt. An̄ p̄ singulas ptes corpis se diffundūt. et miro quodā nature ingenio sibi mutuo subseruiūt. Int' alias autē patētes et occultas est vena que etiam vocat' arteria. que nature fuit necessaria vt calorem naturalē a corde ad omnia alia mēbra referret. Sunt autē he arterie ex duab' tunicis vel pellicul' cōpositē. et sunt in forma similes in substātia dissimiles. Hęc interiora sunt villosa quar' substātia est dura. et mltō grossior q̄ sint exteriora. Extrinsec' autē sunt villose p̄ longitudinē quarū substātia ē dura ppter necessitatē motus. s. dilata- tōis et cōstrictōis. Hā dilatādo seipam a corde recipit et hoc p̄ villos longitudi- nis. Cōstringēdo autē se fumosam su- p̄spiratē expellit qd̄ fit p̄aniculis in la- titudine villosis in q̄bus retinet' spiri- tus q̄ a corde trahit. vñ duriores sunt exterius omibus alijs venis qd̄ fuit ne cessariū ne forte rumperētur. He autē ve- ne a corde incipiūt a sinistra cōcavitatz. Et hac enī pte dicitur due pulsatiue. quarum vna interior panniculū habet mollē. et hec vena pulsabilis vocat' q̄ ne- cessaria fuit. ideo vt multā quantitātē sanguinis et spūs pulmōni referret et ae- rem exciperet quē admisceret sanguini et eius feruore tparet. Hęc vena pulmo- nē intrat et ibi multiformiter diuiditur. Altera arteria est priore maior quam. Aresto. hęcren vocat. Illa a corde ascen- dendo in duas ptes diuidit. Hā vna tē- dit sursum referēs sanguinē depuratū et spm̄ vitale ad cerebrū vt inde spūs ani- malis generet' nutriat' et cōseruet. Alte- ra vero descendit inferi'. et hec retrosum et sinistrosū. antrosū et retrosum. multiplex diuidit. Hucusq; Constanti. libro. ij. capol. xij. Recollige igitur q̄ ve- na est vehiculū sanguinis. custodia vite

animalis quatuor humores sanguine- os cōtinēs in se depuratos. q̄bus singu- le ptes corpis nutriunt'. Insup vna ē cōcaua vt facilius sanguinē recipiat et fm̄ nature indigentā vna ad venā san- guinē reducat et trāsfundat. Vena etiā sanitatis et infirmitatis est nūcia. Hā p̄ arteriaz pulsum et venaz dispositōem de- debilitate cordis siue fortitudine a me- dico iudicat. vna etiā si corrupta fue- rit corrupti sanguinis p̄tentia. totius corpis est corruptiua. vt patet in lepro- sis. quoz sanguis est corruptissim' in ve- nis a quib' mēbra nutriūtur sugēdo. in sanabiliē cōtrahūt et corruptā infirmita- tē et corruptōem. Vena etiā in brachio ledit' cōtrahit et apitur. vt exer' lesione toti' corporis infirmitas subleuet. vne etiā nimis anguste carne vel pinguedie nimis pressē min' hnt' de sanguine et spi- ritu q̄ alie. Et iō in eaz substātijs calor naturalis deficit et vitalis spūs minora- tur. vñ et talia animalia min' viuūt. vt dicit Cōstan. li. xi. c. xvij. Aristo. at' di- cit li. ij. Vena inq̄t si fuerit abscaisa vel in- scisa crescit et recōiungit. quod nō facit neruis. Itē idē li. vi. Quales sunt ve- ne sub lingua animalis tales sunt in co- lore fetus eius. An̄ dicit q̄ oues hntes sub lingua venas albas habent fetus al- bos et conuertō. Quere supra de propri- etatibus lingue. et.

Capitulum sexta- gesimūsecundū. De carne.

Caro autē fm̄ remigiū a carie est dicta. i. putredine. Est enī caro vt dicit Greg. alterabilis. et per cōsequēs de facili putribilis. Et cū caro multiplex sit. vt dicit Greg. qz alia ē ca- ro piscium alia volatiliū vel volucrum alia serpentū. In hoc humana caro obti- net priuilegiū. qz caro humana forme nobilissime. s. rationali aie est cōiuncta ideo qd̄ sup omnia mirabilissimū est in nouissimo tempe caro hōis caro rei est effecta. quādo verbū caro factū est et ha- bitauit in nobis. q̄ndo caro que erat ex cōditōne infima ex assumptōe quidē a- verto supma oim̄ est effecta. vt dicit Greg.

Est autē caro s̄m **C**onstā. naturaliter calida et humida caloris naturalis fomentū. ossium nervorum et lacertorum copiam mentū eorum defensio et frigiditatis eorum impedimentū. **A**nus tres sunt spēs. **Q**uedā enim pars musculis nervis siue cordis est admira. et dicitur lacertus. **A**lia pars est inter duram et mollem temperatam sicut cartilago. **T**ertia pars est inter hęc glandulosa caro sola que maxime est in dorso et inguine. **C**aro autē que in coram iacet parte exteriori. ossium super eā quiescentium est quod si culcitra et necessarium fulcimentum. **C**aro vero dorsi tā interior quā exterior fuit necessaria duabus de causis. **P**rima medullam spondilium scilicet nucham calefacit. et concavitatem inter ossa replet et custodit nervos ne ascendentes et descendentes propter longitudinem disrumpantur. **S**ecunda aere in temperie et extrinseca lesionē dorsi maxima defensio est. **C**aro vero inter dentes eorum servat radices. nutries eas ut sint stabiles. **C**aro autē glandulosa est triplex. **Q**uedā humectat ut caro mamillarum et glandes sub lingua quod generat salivam. ne os et lingua et maxille siccitate nimia in motu intro retardentur. **A**lia vero pars nodosa et glandulosa loca replet vacua. et venarum ac nervorum fovet loca. et earum recipit superflua que resudant. **T**ertia vero circumdat stomachum et intestina cui admiscens nervorum et artiarum quedam reticula motum et sensum interioribus deportantia. nec illarum via fuisset tuta nisi eis esset substrata hęc glandulosa caro ut nervi et arterie super eas suavi quiescerent ut si quod eis durum occurreret forte. molle locum ad quod resugerent inveniunt. **H**ucusque **C**onstant. li. ij. ca. xiiij. **C**aro vero inter pinguedinem et maciem temperata laudabilis est et sana precipue quando corrupto sanguine non est intermixta. vel ab eodem generata vel nutrita. quia talis caro principium est corruptionis. sicut dicit **A**ristoteles. li. ij. et **C**onstant. li. xi. ca. xvij. **D**icit etiam **A**ristoteles. xij. quod caro nimis abundans impedit spiritus operationes. **E**t ideo creatio capitis non fuit ex multa carne ut esset melioris sensus et intellectus perfectioris. **I**tem idem li. i. **Q**uando locus circa oculos est mu-

te carnis malicia designat dispositionem astutam et malicia consuetudinis et male formatiois. i. defectus informativae virtutis. **U**nde si fuerit caro vel massa carnea multa nimis et virtus informativa debilis monstruosas generat in corpore passiones sicut dicit ibidem li. xvi. ut ponit exemplum de muliere. quod credidit se concepisse fetum. et tandem peperit horridum carnis frustum quod a medicis mola dicitur. **P**ars etiam corporis carnosa tenera est et mollis. et ideo impatiens est laboris. **C**onstant. li. ij. quod pedes camelini sunt multe carnis sicut pedes veris. quapropter sunt camelo sotulares de corio fortes quam velent laborare ut auferant ab eis dolores. **H**ęc etiam caro est sicut dicit ibidem li. xiiij. primum instrumentum sensus nec est membrum conveniens sensui. sed nervus est organum sensus intra carnem. **E**t ideo caro mortua vel percisa nihil sentit. quia ex se non habet principium sensus sed ex nervo quo corrupto vel ex toto opilato fit insensibilis ipsa caro ut pars in paliticis. **O**mnes autem aves curvi rostri acuti rostris videntur carne. sicut et fere et earum pars est caro propter necessitatem victus. ut dicit **C**onstant. li. xiiij. **A**ves autem prede que sunt pauca carnis sunt animose et boni volat et acuti vilius sicut ibidem dicitur. **A**ves autem multe pinguedinis sunt tardioris motus et volatus et piguiores et carnosiores sunt in hyeme quam in estate. tamen quia tunc claudunt et humores in pinguedinem et carnem condensant. **T**um etiam ratione queris. quia de loco ad locum minus solito tunc movetur. sicut dicit **I**saac in dietis.

Capitulum sexagesimum tertium. De pinguedine.

Pinguedo est res humida super pelliculas et loca nervosa collocata. ut dicit **C**onstant. **S**anguis enim subtilis et vinctuosus pinguedinem non congregat in locis calidis et sibi penetrabilibus. sed cum pervenerit ad loca naturaliter frigida ibi coagulat tandem et in pinguedinem convertit. **Q**uod fecit natura ex necessitate magna. ut scilicet nervi et pellicule naturaliter sic pinguedinis humiditate temperentur. et difficilius casu aliquo turpentur.

Libert Quintus

et vt ex calore pinguedie interclusa in
teriora ab exteriori frigiditate aeris mu-
nrent. vt dicit **Consta. li. ij. ca. xiiij. Et**
Arest. li. ij. Pinguedo ex sanguine indi-
gesto in corpibus animalium generat. et
maxime propter puritatem mori. **Et** qm/
tomagis augmentat pinguedo. tato di-
minuit sanguis. vñ in hoib' valde cras-
sis est sanguis paucus. **Itē. li. xiiij. Do-**
tus dissoluit pinguedine. silt et calor. vñ
in omnibus animalibus teniculus dexter hui-
noris est pinguedinis q̄ sinister. et est
altior. qz in dextra pte calor naturalis for-
tior est q̄ in sinistra et maioris est mori.
Pingua vero corpa fm **Constati.** et ni-
mia adipe repleta pessima sunt et pessimis
morbis appropriata. qz naturalis calor in
hmoī corpib' sepius suffocat. et via spiri-
tuū opilatōe pinguedinis intercludit.
et ad regimen neruorū et arteriarū spiri-
tuū influētia tenegat. **Et** dicit ibidē. qz
omnia corpa pingua propē supflua bu-
mor abundantiam in eis adunata plici-
ore incurrit infirmitatē et curā tardiorē
Hā pondere pinguedinis pressa. ad nul-
lū se mouēt exercitiū. et calor naturalis
aufert. et sic pinguedo cōgelata dissolui-
tur. vñ et calor naturalis deficit. et mors
subitanea sequitur nisi forsitan citi' occurrat.
vt dicit **Consta. li. xi. ca. xvij.** **Recol-**
lige igit qz pinguedo vinctuositate sua ē
ignis nutritiua. sua aerea leuitate rei
supficiē peritiua. neruorū et iuncturarū mi-
tigatiua. defensiua et relaxatiua. pellis si-
ue coriū remollitiua. pororū inferiorū opi-
latiua. caloris naturalis conseruatiua.
vacuitatis et cōcavitatis corporis repleti-
ua. rugarū cutis extēsiua. venarū et arteria-
rum corporis cōpressiua. actionū anime
sensus. s. et rōis ipeditiua. **Dicit** etiā in
amphozis. qz mulier nimis pinguis nō
cōcipit. si nō marcescit nec mirū qz pin-
guedo viā matricis intercludit. **Est** eti-
am pinguedo humectiua. de facili enim
nō siccat. **Itē** dicit **Arest. li. ij.** qz brodiū
animalis abundantis in pinguedine nō
coagulat sicut eq̄ et porci. **Itē** omne animal
habēs pinguedinē nō sepatā a carne est
pauce pinguedinis in ventre. et cum veni-

tres erūt pui caro erit multe pinguedi-
nis. **Itē** idē. qd est prope pupillā o-
culi in omnibus animalibus est multi sepi q̄uis
oculus sit durus. et omne animal multi sepi est
pauci seminis siue sit mas siue femia. et
nō habet sepū animal habens dentes in
vtraqz mādibula. vt dicit ibidē. mor autē
quādo a corpe extrahit in aere frigido
coagulat. **Est** autē idem fm substantiam
pinguedo adeps et aruina. **Sicut** dicit
Itē. Aruina est pinguedo adherēs cuti.
Adeps ē pinguedo intestina obuoluēs
et mēbra interi' custodiēs. xij' vocatur
pellicula cui adheret pinguedo illa q̄ a
multis alluta dicit. et de his dicit **Itē.** Intus
adeps. aruina foris. pinguedo fit vbiuis
id est cōuenient pinguedo de oibus dicit.

Capitulum sexa-

gesimū quartū. **De cute.**

Cutis est prima ps in superficie
corporis animalis. et est sic vocata fm
fido. eo qz corpi supposita inci-
sionē patiat. **Cutin** enī grece incisio dicitur
latine. **Dicit** et pellis eo qz exteriores re-
pellit a corpe iniurias. vt eos scz et pluu-
as solisqz perferat molestias et ardores.
Pellis enī abstracta mor coriū dicitur. **Co-**
riū autē diminutiue caro dicitur eo qz caro
corio tegat. vt dicit **Itē.** **Est** igitur cu-
tis exteriori corporis superficies carnem et
ossa circūplectēs. et omnia interiora mu-
niēs atqz tegēs. et fm variam membrorū
necessitatē nūc se contrahēs nūc se extē-
dens. **Est** etiā pro interiorū defensiōe va-
rijs aeris passionibus se exponens. **Habz**
cutis naturalē tenuitatē. vt dicit **Con-**
stan. ne corpi nimis occupet. habet et soli-
ditatē vt facili' qd interi' est cōtineat et
exteriori lesioni obuiet et resistat. **Est** at
cutis mollior in hoib' q̄ in alijs animalibus.
et hoc ppter tonitatē tact'. si enī foret du-
ta et spissa sicut teste conchiliū nihil sen-
tiret. si pilosa sicut asinorū pilorū massa
sensus tactus attenuaret. **Itē** in volis
manū subtilior ē substantialiter cutis
superficies q̄ in alijs ptibus corporis vt
citi' ad tactū immutaret. **Est** autē cutis
tota porosa precipue cutis capitis. ppter
necessariā fumose supfluitatē expulsioy

per calorem enim pori aperitur. et ea que
inter cutem et carnem sunt supflua per va-
pores et sudores expurgantur. Cutis etiam
habet non in omnibus membris esse equalis. nam
cutis faciei est alius tenuior et subtilior.
et hoc propter sensus perfectiorem et teoris
ostensionem. Si enim fieret nimis grossa
rubori sanguis pura non esset. Si nimis
spissa operationi sensuum qui vigent in
facie non conveniret. Sic autem coniungit
cutis cum suppositis quod de facili excozari
non potest et potissime in volis manuum et
plantis pedum in quibus adheret nervus
cordis et lateris. ut dicit Aonsta. Dicit
autem Aresto. li. iij. quod secundum colorem corii va-
riantur colores unguum et solearum et pilorum
in animalibus. quod si nigra fuerit cutis et per
dicta erunt nigra. et si alba. alba. Et omne
animal habens sanguinem habet corium. et
corium abscessum caret sensu. Et habet hoc
proprium corium quod cum fuerit in aliquo loco
carente carne non recrescit abscessum nec
consolidatur. ut patet in spacio et in ex-
tremis palpebrarum. Item libro. xix. Cu-
tis in quibusdam animalibus est varia. in quibus
busdam spissa. secundum dominium humoris grossi
si vel tenuis. Et pili grossi generantur
ex cute grossa. et tenues ex tenui. Item
in senectute cutis grossescit et indurascit
contrahitur et corrugatur apud senectutem pro-
pter defectum caloris et consumptionem hu-
moris naturalis. et tunc immutat speciem
Patitur autem cutis sicut et alia membra
quibus ex causa intrinseca sicut ex vulne-
re discolorationem. ex calore exustionem
ex frigore pallorem vel livorem seu qualem
cuius discolorationem. quandoque ex causa in-
trinseca sicut ex consumptione humidita-
tis substantialis corrugationem ut in seni-
bus quandoque ex humoris infectione. ut
in morpheam et in lepra patientibus. Nam
natura materiam infectam expellit ab inte-
rioribus usque ad cutem que sub cute manens
ipsam immutat. et supinducit infectionem
aliquando. quandoque squamositatem. quan-
doque pruriginem et impetiginem. quandoque
cutis excozationem et multiplicem aliam
passionem. Belles autem animalium infini-
tis visibus hominum accommodantur. ut ve-
stiture. armature. scripture. caligature

et huiusmodi. que longum esset enarrare.
ut vix inveniret animal aliquod cuius pellicu-
cula alicuius sui hominum non sit apta. sed
hec dicta iam sufficiant. etc.

Capitulum sexagesimum quintum. De pilis.

Pilus de pelle de qua erit est di-
ctus. ut dicit Irido. Nascuntur
autem pili ex fumo calido et sicco.
ut dicit Costan. Subtilitas enim fumi
dum egreditur per poros exteriori aere exic-
catur. et dum mollicies exterioris fumi
erit. exeunt et non se dividunt aer exici-
cat et in naturam pili convertitur. Sunt autem
pili inuicem corporis pariter et orna-
mentum. ut dicit Aonsta. li. ij. et vi. Di-
cit Aresto. li. iij. quod pili non crescunt nisi in
corpibus animalium generantium animalia.
Variatur autem pili secundum varietatem corii
animalis in quo crescunt. ut dicit libro. xix.
Nam animalia grosse cutis grossum habent
pilum. et hoc accidit propter multitudines
terrestres partium. et viarum siue pororum ampli-
tudinem. Et cum cutis fuerit continua et
spissa erunt pili multum tenues et subtiles
propter stricturam viarum. et quando humor
fumosus qui est in cute fuerit velocis sic-
citate non erunt pili magni neque longi
et cum fuerint grossi et pingues erunt eco-
trario. et propter hoc elongantur capitibus
pili hominis valde quod ille humor pin-
guis est nec de facili desiccatur. et ideo ha-
bitantes in regione humida humidam ha-
bentes complexionem lenes habent pilos
et molles. sicut illi qui morantur in tra-
cia et reconvertio. duros habent et crispos
pilos. qui calidam et siccam inhabitant regio-
nem presertim si consimilem habuerint com-
plexionem. Nam ex calore corrugantur
et obvoluntur. sicut ibidem dicitur. et effi-
ciuntur pili crispi in nascendo de cute.
quia per duas vias contrarias egrediuntur
pars enim terrestris fumi calidi et sicci
egredientis movetur inferius. Pars au-
tem calidi movetur superius. et sic invol-
untur pili et efficiuntur crispi. et quando
senescunt animalia habentia pilos indu-
rescunt tunc pili plusquam prius sicut indu-
ratur plume avium. et hoc propter pau-

Liber Quintus

citatem humoris. Item ibidē dicitur, cum castratur homo nō crescūt in eo vltorius pili. 7 hoc propter paucitatē humoris, et hoc est propter caloris 7 hūoris in membris principalib⁹ dūminutionem. Item pili quādoq; diuersificantur ex causa extrinseca Nam vt dicitur ibidē, xij. Aque calide faciunt pilos albos, nigros frigide. 7 causa illius est, qz in aquis calidis est spūs plusq; in frigidis, et ideo cū aer calefacit ex eo efficiē albedo sicut in spuma cōtingit videre. Ista autē mutatio accidētāliter prouenit in pilis sicut in capillis, sed nō semper aque frigide vel calide alteratōne.

Capitulū seragesimumserum.

De capillis.

Capilli dicitur quasi capius pili, vt dicit Galenus, ad hoc facti vt decore presentent 7 cerebrū aduersus frigus muniant et defensent capillature autē in scissio cesaries b̄z a cedendo Virum enī tonderi decet et nō mulierē. Some autē sunt capilli non scissi, et est grecus sermo. Nam comā tondere dicitur. Crines autē proprie mulierū sunt et dicuntur crines eo qd vitiis discriminant et diuiduntur, vnde et discriminalia dicitur vitte quibus capilli diuisi recolliguntur. Ducusq; Galenus, fm Constanti, autē capillus ex fumo grosso 7 calido nascitur qd ex calidis igneis 7 intēsiuis humoribus per poros capitis egredit, et ab aere extrinseco teficcatur et sic in substantiam capilli cōuertit, hoc humore crescente crescūt capilli, vt pote ab ipso generati et nutriti, huius fumi materiam qd pdiderit capillos perdit et amittit. Pro qualitate igit fumi erūt et capilli, quia si fumus niger et capilli nigri, et si multus fuerit fumus multi erunt capilli, et si paucus pauci, qui fumus si omnino defuerit peunt penitus capilli, 7 fit homo caluus cū vltorius capilli non possunt recrescere vltorius nō subueniunt medicine. Si autē fumus talis nō deficit sed illum potius alius humor inficit aut spedit caluities nō est proprie sed infirmitas quedam specialis que al-

lopicia a medicis nūcupatur, ex qua infirmitate corrupto capillozū nutrimento cadūt capilli, et nudata pte capitis anterior capitis superficies deturpatur. Tales enī more vulpium qui ex calefactiōe immoderata patiūtur pilozū casum casualem pilozū fluxum patiūtur, allops enī grece vulpes dicitur latine. Alias autē capillozū passiones 7 causas quere infra in tractatu de infirmitate 7 de casu et vicijs capilloz. De canicie autem 7 causa eius quere ibidem. Quere etiā supra in tractatu de capite vbi scapillozū inuenies dispositiōem naturas et diuersitates et cōplexiones, fm Galie, et Galij, et Ipo. Tamen de canicie hic nota qd fm Constan, et alios auctores canicies accidit ex humoris nutritiōis capillozū nimia infirigidatōne, nam dominū flumatis frigidū 7 humidū est canicie generatiū. Et fumo enī albo 7 frigido, albi efficiūtur tam pili qd capilli. Capilli autem tymporū fm Aristotelem, citius canescūt qd alij crines, et hoc propter humoris paucitatem et ossium ibi existentiū predomināre frigiditatem. Canicies igitur vite et etatis designant maturitatē et extinctiōem libidinis et viciozū pueriliū mortificatiōem vite p̄sentis, et future instantis necessariā nouitatem. Caluities est priuatio capillozū siue amissio ex defectu fumi humidū in anteriori parte capitis proueniens, vt dicit Constantia, fit autem aliquādo propter abstinentiā cibi et defectum fumi humidū qd est materia capilloz fm Aresto, libro. iij. Capilli in frequēter coctibus paulatim caluiciē inducūt, et si ante iuuentutē fluxerunt iterum oriūtur, post iuuentutē vero fluxes iterum nō recrescunt. Defiunt autem 7 deficiūt in parte anteriori capitis et tunc talis fluxus capillozū dicitur proprie caluities, et solet accidere vel propter nimiam cutis raritatem, 7 propter humorū paucitatem, ab occipite nō recedūt neq; caluescūt propter cutis spissitudinē 7 poroz densitatē, 7 propter hūoris ibi exnq; viscositatē ex quo capilli hnt vegetari, vt dicit Gal, sup amphoul. An ibidē etiā

dicatur. q̄ pueri ⁊ etiam mulieres non
caluescūt ⁊ hoc p̄pter abundantiā humi-
ditatis in capitib⁹ eorū. similiter nec ca-
strati. ⁊ hoc p̄pter alteratōem sue cōple-
tionis ⁊ dominantē frigiditatis quali-
tatem. que poros cutis capitis cōstrin-
git. ⁊ fumū coadunādo euaporare nō p-
mittit. Alij tamē pilū in mulierib⁹ ⁊ i ca-
stratis defluūt. vt dicit Arest. li. xii. Ca-
pilli ergo caput custodiūt. honestant. ⁊
fendūt. q̄bus si caruerit hō. magis repu-
tat inhonest⁹. Accidit autē etiā iste dese-
ctus p̄ e iuuenturē. ⁊ maxime etiā circa
senectutē ex causis supradictis. ⁊c.

Incipit liber sex-

tus. De etatibus.

Ducto de
proprietatib⁹ p̄rium
vīs in speciali restat
dicere de proprietatib⁹
tibus eiusdē in specia-
li ⁊ generali s̄m etiā
uarietate ⁊ s̄m sexus distinctōem ⁊ rez
naturaliū accōtra naturā multiplicem
diuersitate. Ex istis enī omnibus diuerse
hominis proprietates attendūtur.

Capitulū primū

De etate.

Etas igitur hominis s̄m Remigiū
nihil aliud est nisi tenor virtutū
naturaliū. s̄m cōtrarios motus
vel quietē intermediā cōsideratus. quia
s̄m ista homo preterit ⁊ mouet ⁊ nunq̄
in eodē statu p̄manet. Vel s̄m Iffidorū.
Etas est spaciū vite aialis a cōceptiōe
fetus incipiēs post seniliūq̄ deficiēs seu
definens. Sūt autē plures diuersitates
etatis. s̄m Constantinum ⁊ Iffidorū. Pri-
ma est infantia dentū plantatiua. scilz
etas nouiter genita. que vsq̄ ad septē
durat mēses. q̄ nimis est adhuc tenera
mollis ⁊ fluida ac limosa. vñ continuis
indiget fōmētis. Infantia autē put est
dentū plantatiua. vsq̄ ad septē extēdit
annos. Et dicitur infans q̄ si non fans. eo q̄
fari nō potest. neq̄ exprimere sermonē.
dentibus nondū bñ ordinatis. vt dicit

Iffido. Cui succedit puericia a q̄ se exten-
dit vsq̄ ad septenariū secundū scz vsq̄
ad annos quatuordecī. Est vero dicta a
pueritate vel a pupilla. qz adhuc pueri
sunt puri vt pupilla. vt dicit Iffid. Huic
succedit adolescētia. ⁊ hec s̄m viaticum
terminat in tertio septenario in. xxi. an-
no. s̄m Iffido. vero vsq̄ ad quartū septe-
nariū scz vsq̄ ad annū. xxvii. extēdit.
Medicus vō p̄tendit hāc etatē vltēri-
us vsq̄ ad annū. xxx. ⁊. xxxv. Dicit hec
etas adolescētia. eo q̄ ad gignendū sit
adulta. vt dicit Iffid. ⁊ ad crescēdi vigorē
sit magis apta. In hac etate sunt mem-
bra adhuc mollia. vt dicit Iffid. ⁊ extēsi-
bilia. At ideo crescūt virtute caloris dō-
minātis in eis vsq̄ ad cōplementi p̄se-
ctionē. Huic adolescētie succedit iuue-
tus. ⁊ hec inter omēs etates est media ⁊
ideo fortissima. ⁊ p̄tendit s̄m Iffid. vsq̄
ad annos. clv. vel vsq̄ ad. l. in quo finit.
Est autem iuuetus a iuuādo dicta. Est
enī iuuenis in termino incremēti posit⁹
⁊ ideo fortis ad iuuandū. Huic succedit
s̄m Iffidorū. senectū que inter iuuentutē
media ē ⁊ senectutē q̄ ab Iffid. grauitas
nūcupat. Seniorib⁹ ei cōtingit hec etas
⁊ maturis. In hac etate est declinatō a
iuuetute in senectutē. Talib⁹ at nondū
est senect⁹ s̄z resistit iuuet⁹. vt dicit Iffid.
Huic succedit senect⁹. s̄m quosdā anno
lxx. finit. s̄m quosdā at nullo certo āno
rū numero finit. Sed post predictas eta-
tes quantumcūq̄ vite superest. senectuti
seu senio reputat. At s̄m Iffid. dicit senē-
ctus a sensus diminutiōe. eo q̄ senes p̄
vetustate desipiāt. Dicūt enī phisici. vt
dicit Iffido. homines frigidi sanguinis
stultos esse sicut prudētes esse in q̄bus
sanguis calidus dñatur. Unde ⁊ senes
in q̄bus iā sanguis friget ⁊ pueri in qui-
bus nondū calet. sapiūt minus. Senes
siquidē delirāt p̄re nimia senectute. pu-
eri propter lasciuā ⁊ leuitatē quid agāt
ignorāt. vt dicit Iffido. Ultima autem
ps senectutis dicitur seniliū. sic autē dicit.
eo q̄ sit emin⁹ vite etatis atq̄ finis. Hec
enī etas multa secū affert incōmoda et
etiā cōmoda. bona scz ⁊ mala. vt dicit Iffid.
Bona siquidē quia nos a potētibus. et